

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Barbora Kvasničková

**Incidenční spory se zaměřením na neúčinná a
odporovatelná právní jednání**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Tomáš Pohl

Tematický okruh: Občanské právo procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 11. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 191 748 znaků včetně mezer.

Mgr. Barbora Kvasničková

V Praze dne 29. 11. 2023

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především JUDr. Tomáši Pohlovi za jeho přístup, věnovaný čas, odborné vedení a cenné rady. Současně děkuji mé rodině, přátelům a kolegům za podporu při realizaci mých cílů.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Incidenční spory	9
1.1 Druhy incidenčních sporů	9
1.2 Důsledky skončení insolvenčního řízení na incidenční spory	9
1.3 Společná pravidla pro incidenční spory	10
1.4 Projednání incidenčních sporů	12
2 Problematika neúčinnosti právních úkonů	17
2.1 Obecná charakteristika odporovatelných právních jednání dlužníka	17
2.1.1 Relativně neurčitá hypotéza odporovatelných právních jednání dlužníka	17
2.1.2 Zkrácení možnosti uspokojení	18
2.1.3 Zvýhodnění věřitele na úkor jiných	18
2.2 Platnost neúčinného právního jednání a rovnocenná náhrada	19
2.3 Povinnost vydat plnění z neúčinných právních úkonů	22
2.3.1 Vědomost právního nástupce	24
2.3.2 Spřízněnost právního nástupce	24
2.3.3 Právo požadovat po skončení insolvenčního řízení vrácení plnění	27
2.3.4 Vzájemné plnění	27
2.3.5 Nepřípustnost započtení	29
3 Odpůrčí žaloba	30
3.1 Legitimace k podání žaloby	30
3.1.1 Vliv věřitelského výboru	34
3.1.2 Odpovědnost za podání odpůrčí žaloby	36
3.2 Lhůta pro podání odpůrčí žaloby	37
3.2.1 Přetržení lhůty a její nový běh, stavění lhůty	38
3.3 Vedení řízení o odpůrčí žalobě	40
3.3.1 Předmět řízení	40
3.3.2 Soudní poplatky spojené s podáním odpůrčí žaloby	41
3.3.3 Vedlejší účastenství	42
3.3.4 Petit odpůrčí žaloby	43
3.3.5 Projednání odpůrčích žalob	45
4 Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění	48
4.1 Vymezení právního jednání bez přiměřeného protiplnění	48
4.1.1 Obecný rys odporovatelného právního jednání dlužníka	48

4.1.2	Bezúplatné plnění a nepřiměřené protiplnění.....	48
4.1.3	Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn	54
4.1.4	Právní úkon v úpadku dlužníka či vedoucí k úpadku dlužníka.....	55
4.1.5	Negativní vymezení.....	57
4.1.5.1	Plnění uložené právním předpisem.....	57
4.1.5.2	Příležitostný dar v přiměřené výši	58
4.1.5.3	Poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti	58
4.1.5.4	Předpoklad přiměřeného prospěchu.....	60
5	Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů.....	62
5.1	Vymezení zvýhodňujícího právního jednání.....	62
5.1.1	Obecný rys odporovatelného právního jednání dlužníka.....	62
5.1.2	Zvýhodnění věřitele.....	64
5.1.2.1	Splnění dluhu	65
5.1.2.2	Změna nebo nahrazení závazku v neprospěch dlužníka	66
5.1.2.3	Zánik či nesplnění dlužníkovy práva	67
5.1.2.4	Poskytnutí majetku k zajištění	67
5.1.3	Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn	67
5.1.4	Právní úkon v úpadku dlužníka či vedoucí k úpadku dlužníka.....	68
5.1.5	Negativní vymezení.....	68
5.1.5.1	Zřízení zajištění závazku dlužníka za přiměřenou protihodnotu	68
5.1.5.2	Obvyklé obchodní podmínky.....	70
5.1.5.3	Právní úkony po dobu moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení	70
6	Neúčinnost úmyslně zkracujících právních úkonů	71
6.1	Vymezení zvýhodňujícího právního jednání.....	71
6.1.1	Zkrácení věřitelů	71
6.1.2	Úmysl zkrátit věřitele	72
6.1.3	Znalost úmyslu zkrátit věřitele.....	72
6.1.4	Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn	73
7	Neúčinné právní úkony dlužníka po zahájení insolvenčního řízení	74
7.1	Neúčinné úkony dlužníka dle § 111 insolvenčního zákona	74
7.2	Neúčinné úkony dlužníka dle § 246 insolvenčního zákona	77
	Závěr.....	78
	Seznam použitých zdrojů	81
	Abstrakt	86
	Abstract	87

Seznam zkratk

IZ	Zákon č. 182/2006 Sb. úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
ZKV	Zákon č. 328/1991 Sb., zákon o konkursu a vyrovnání
OZ	Zákon č. 89/2012, občanský zákoník
OBČZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963, občanský soudní řád
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
SoudP	Zákon č. 549/1991 Sb., Zákon České národní rady o soudních poplatcích
OBCHZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava České republiky)
AT	Vyhláška č. 177/1996 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)

Úvod

Rigorózní práce se zabývá tématem incidenčních sporů se zaměřením na neúčinná a odporovatelná právní jednání. Výběr tématu je veden mým zájmem o oblast insolvenčního řízení a incidenčních sporů, kdy převážná část mé dosavadní praxe probíhala u insolvenčních správců.

Insolvenční řízení je soudní řízení, jehož předmětem je úpadek dlužníka nebo hrozící úpadek dlužníka a způsob jeho řešení. Incidenční spory jsou spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví insolvenční zákon a jsou projednávány v rámci insolvenčního řízení. Téma incidenčních sporů považuji za aktuální s ohledem na mnohost vedených insolvenčních řízení, z nichž vyvstávají četné incidenční spory. První kapitola této práce obsahuje obecný úvod do problematiky incidenčních sporů vymezených v insolvenčním zákoně, pravidla pro vedení a projednání těchto sporů.

Mezi základní zásady insolvenčního řízení patří zejména zásada spravedlivosti řízení neboli zákaz nespravedlivého poškozování či nedovoleného zvýhodňování účastníků řízení; zásada rychlosti a hospodárnosti řízení a také zásada co nejvyššího uspokojení věřitelů.

Jedním z institutů, které chrání věřitele v rámci insolvenčního řízení a zajišťuje tak jejich uspokojení je neúčinnost právních úkonů. Nejprve je vhodné uvést, že terminologie neúčinnosti právních úkonů není souladná s terminologií nového občanského zákoníku, který je účinný od 1. 1. 2014. OZ upustil od užívání pojmu právní úkon, který naopak obsahoval občanský zákoník č. 40/1964 Sb., a nahradil výraz právní úkon pojmem právní jednání. V této rigorózní práci bude mimo citaci insolvenčního zákona používána nová terminologie.

Dlužníci, kteří se ocitnou ve finančních problémech, mají poměrně často tendence provádět dispozice se svým majetkem tak, aby jej uchránili před vydáním svým věřitelům. Velmi často se jedná o převody majetku na osoby, které jsou dlužníkovy blízké. Druhá kapitola je věnována obecným ustanovením neúčinných právních úkonů dlužníka v rámci insolvenčního zákona a osobám povinným vydat plnění z neúčinných právních úkonů. Tyto převody mohou být dlužníky prováděny jak před zahájením insolvenčního řízení, tak po zahájení insolvenčního řízení.

Insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí a je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Mezi jednu ze základních činností insolvenčního správce patří i prověřování potenciálně neúčinných úkonů dlužníka. Odporovat právním úkonům dlužníka může dle účinné právní úpravy v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, a to odpůrcí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů

do majetkové podstaty. Třetí kapitola vymezuje zejména praktické informace procesního charakteru týkající se vedení incidenčního sporu na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce. Pro posouzení, zda jde o neúčinný právní úkon je také důležitý okamžik, kdy se potenciální neúčinný právní úkon stal. Zákon stanoví pro jednotlivé skutkové podstaty různě dlouhé doby, ve kterých mělo dojít k neúčinnému právnímu úkonu, aby bylo možné proti právním úkonům úspěšně odporovat.

Neúčinnými jsou dle insolvenčního zákona právní úkony zkracující možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňující některé věřitele na úkor jiných věřitelů. Za právní úkon se považuje taktéž dlužníkovu opomenutí. Takto obecně vymezené právní úkony musí ještě splňovat podmínky jedné ze tří konkrétních skutkových podstat – úkonů bez přiměřeného protiplnění ve smyslu ust. § 240 IZ, úkonů zvýhodňujících dle ust. § 241 IZ anebo úkonů úmyslně zkracujících dle ust. § 242 IZ. Jednotlivé skutkové podstaty jsou detailně charakterizovány ve čtvrté, páté a šesté kapitole práce. Poslední, sedmá kapitola, se zabývá právními úkony neúčinnými po zahájení insolvenčního řízení.

Tato práce se zabývá podrobným rozбором jednotlivých zákonných ustanovení, které upravují neúčinnost právních úkonů v poměrech insolvenčního řízení, se zaměřením na rozbor předpokladů těchto právních institutů a jejich náležitostí. Práce pojednává o účinné právní úpravě neúčinných právních úkonů, přičemž u některých institutů je uveden i historický exkurs a srovnání s právní úpravou obsaženou v zákoně o konkursu a vyrovnání, potažmo se starším zněním insolvenčního zákona. Rigorózní práce vychází ze znění účinné právní úpravy obsažené v insolvenčním zákoně, komentářové literatury a především rozsáhlé judikatury vyšších i nižších soudů. Co se týče metodologie, pak lze konstatovat, že v rámci rigorózní práce byla využita zejména metoda deskripce, analýzy, syntézy a komparace.

Cílem rigorózní práce je nabídnout ucelený a komplexní přehled o incidenčních sporech se zaměřením na neúčinné právní úkony za současného stavu právní úpravy, a to zejména za použití rozsáhlé judikatury Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a vrchních soudů České republiky. Cílem práce je dále zhodnocení, jaké typy právních úkonů lze postihnout neúčinností a jaké naopak nikoliv, a to jak z teoretického hlediska (naplnění znaků skutkové podstaty, věcná legitimace, lhůty, apod.), tak zejména z hlediska praktického (za jakých okolností soudy neúčinné právní úkony sankcionují a kdy naopak odpůrčí žaloby zamítají).

1 Incidenční spory

Incidenčními spory se dle ust. § 2 písm. d) IZ rozumí spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví insolvenční zákon, projednávané v rámci insolvenčního řízení. Principem incidenčních sporů je řešení sporných otázek, jejichž vyřešení přímo v rámci insolvenčního řízení by insolvenční řízení neúměrně zdržovalo a zatěžovalo. Předmětem incidenčních sporů bývají otázky, které dokud nejsou vyřešeny a zodpovězeny, brání dalšímu řádnému postupu v insolvenčním řízení a mnohdy i skončení insolvenčního řízení.

1.1 Druhy incidenčních sporů

Ustanovení § 159 odst. 1 IZ podává demonstrativní (avšak téměř úplný) výčet incidenčních sporů. Nejčastějším typem incidenčních sporů jsou spory o pravost, výši nebo pořadí přihlášených pohledávek. Výčet incidenčních sporů se v čase mění a záleží tedy na vůli zákonodárce, jaké spory za incidenční spory označí. V ust. § 159 odst. 2 IZ je zakotveno základní pravidlo, že incidenčním sporem je jen takový soudní spor, který je za incidenční spor označen insolvenčním zákonem (a to bez ohledu na předmět řízení či účastníky řízení). Spor, který není insolvenčním zákonem označen jako incidenční spor, nelze za incidenční spor považovat. Nejčastějším typem sporů v průběhu insolvenčního řízení, které nejsou označeny za incidenční, jsou spory, kterými insolvenční správce vymáhá pohledávky ve prospěch majetkové podstaty.¹

1.2 Důsledky skončení insolvenčního řízení na incidenční spory

Insolvenční řízení může skončit právní mocí tzv. jiných rozhodnutí o insolvenčním návrhu ve smyslu ust. § 142 IZ a § 143 IZ (odmítnutí insolvenčního návrhu, zamítnutí insolvenčního návrhu nebo zastavení řízení); právní mocí rozhodnutí o tom, že dlužník není v úpadku dle ust. § 158 IZ; dále právní mocí rozhodnutí o zrušení konkursu dle ust. § 308 IZ a dle ust. § 310 IZ; právní mocí rozhodnutí o skončení reorganizace dle ust. § 362 IZ; zastavením insolvenčního řízení v případě odmítnutí, zamítnutí či vzetí na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení dle ust. § 396 IZ; právní mocí rozhodnutí o neschválení oddlužení dle ust. § 405 IZ či právní mocí rozhodnutí o zrušení oddlužení dle ust. § 418 IZ a právní mocí rozhodnutí o splnění oddlužení dle § 413 IZ. V ust. § 159 odst. 3 IZ je zakotvena zásada, že není-li dále v IZ stanoveno jinak, v

¹ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 618-621.

incidenčních sporech nelze pokračovat po skončení insolvenčního řízení (insolvenční soud řízení zastaví). Ustanovení § 159 odst. 4 IZ podává výčet incidenčních sporů, ve kterých lze po skončení insolvenčního řízení pokračovat. Účastníkem těchto incidenčních sporů se namísto insolvenčního správce stává dlužník. U incidenčních sporů z neúčinných právních úkonů zákonodárce zakotvil v ust. § 159 odst. 6 IZ pravidlo, že dnem skončení insolvenčního řízení se tyto spory přerušují a lze v nich pokračovat pouze na návrh některého z dlužníkových věřitelů podaný do 30 dnů od přerušování takového sporu. Jedná se spíše o teoretické řešení, ale zejména v případě, kdy je úpadek dlužníka řešen oddlužením, věřitelé příležitostně tuto možnost využijí. K podání návrhu na pokračování v řízení je aktivně legitimován jak věřitel s přihlášenou pohledávkou, tak i věřitel s pohledávkou za majetkovou podstatou nebo s pohledávkou jí postavenou na roveň. Dle ust. § 159 odst. 6 IZ dnem, kdy návrh věřitele došel insolvenčnímu soudu, se každý takový věřitel stává účastníkem řízení místo insolvenčního správce. Nepodá-li takový návrh ve stanovené lhůtě žádný z věřitelů, insolvenční soud řízení o incidenčním sporu zastaví.² „*Výjimky upravené v § 159 odst. 4 insolvenčního zákona, za nichž lze v incidenčních sporech pokračovat po skončení insolvenčního řízení, je třeba je vykládat restriktivně a v žádném případě není přípustné je vykládat širěji za limity nastavené smyslem a účelem dané normy, jak se snaží nastítnit dovolatelka, jež považuje za podstatné hledisko důsledků vyvolaných insolvenčním řízením, nikoli procesní formu rozhodnutí insolvenčního soudu. Jazykový výklad § 159 odst. 4 insolvenčního zákona je jednoznačný a nezbuzuje žádné pochybnosti. Rozhodnutí insolvenčního soudu o zastavení insolvenčního řízení (§ 130 odst. 1 insolvenčního zákona) ve výčtu rozhodnutí insolvenčního soudu vymezeném v § 159 odst. 4 insolvenčního zákona uvedeno není. Ustanovení § 159 odst. 3 a 4 insolvenčního zákona je třeba aplikovat též pro řízení o žalobě na obnovu incidenčního sporu jako mimořádného opravného prostředku.*“³

1.3 Společná pravidla pro incidenční spory

Insolvenčním soudem je dle ust. § 2 písm. b) IZ soud, před nímž probíhá insolvenční řízení, jakož i soud, který rozhoduje o opravném prostředku v insolvenčním řízení. Věcně příslušnými pro projednávání incidenčních sporů jsou dle ust. § 7a písm. b) IZ výlučně v prvním stupni krajské soudy. Místní příslušnost je upravena v ust. § 7b IZ, kdy pro insolvenční řízení je příslušný soud, v jehož obvodu je obecný soud dlužníka. Pro insolvenční řízení proti dlužníku, který je zapsán v

² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 430-431.

³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 52/2021 ze dne 30. 06. 2023.

obchodním rejstříku, je příslušný soud, v jehož obvodu byl obecný soud dlužníka ke dni, který předchází o 6 měsíců okamžik zahájení insolvenčního řízení; není-li takový soud, je příslušný soud podle věty první. Dle ust. § 7b odst. 4 IZ je insolvenční soud příslušný rozhodovat ve věcech incidenčních sporů. Historicky tomu tak nebylo vždy, kdy například za účinnosti ZKV byly incidenční spory o vypořádání SJM projednávány u okresních soudů.⁴

Incidenční spory jsou v insolvenčním rejstříku vedeny v oddíle C pod spisovou značkou ICM. V incidenčních sporech se uplatní zásada dispoziční, tj. řízení lze zahájit pouze na základě návrhu a zásada projednací, dle které povinnost tvrzení a povinnost důkazní nesou účastníci řízení.⁵

V incidenčních sporech jsou účastníky řízení dle ust. § 16 odst. 1 IZ žalobce a žalovaný. Dle ust. § 16 odst. 2 IZ je vedlejší účastenství v incidenčních sporech přípustné. Tedy zatímco účastníkem insolvenčního řízení insolvenční správce není, účastníkem incidenčních sporu insolvenční správce zpravidla bývá. V případě postoupení pohledávky věřitele nabyvatel pohledávky dle ust. § 19 odst. 1 IZ vstupuje na místo původního věřitele i do incidenčních sporů, které se týkají jím nabyté pohledávky. Do incidenčních sporů může vstoupit dle ust. § 7c IZ i státní zastupitelství.

Nestanoví-li insolvenční zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení, pak se dle ust. § 7 IZ použijí pro insolvenční řízení a pro incidenční spory přiměřeně ustanovení OSŘ týkající se sporného řízení, a není-li to možné, ustanovení zákona o ZŘS; ustanovení týkající se výkonu rozhodnutí nebo exekuce se však použijí přiměřeně jen tehdy, jestliže na ně tento zákon odkazuje.

Ve vztahu k soudním poplatkům uvádím, že dle ust. § 11 odst. 2 písm. n) SoudP je insolvenční správce nebo dlužník s dispozičními oprávněními osvobozen od soudního poplatku v řízení o nárocích, které se týkají majetku patřícího do majetkové podstaty nebo které mají být uspokojeny z tohoto majetku.

Lze uzavřít, že pro jednotlivé incidenční spory jsou v IZ zakotveny vlastní pravidla, která upravují aktivní a pasivní legitimaci, lhůtu k podání žaloby a dále např. břemena tvrzení a důkazní.

⁴ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 432.

⁵ Tamtéž.

1.4 Projednání incidenčních sporů

Dle ust. § 160 odst. 1 IZ se incidenční spor projedná a rozhodne na návrh oprávněné osoby, podaný v rámci insolvenčního řízení u insolvenčního soudu; tento návrh má povahu žaloby. Lhůta pro podání žaloby je zákonem upravena pro jednotlivé incidenční spory, např. pro podání žaloby na vyloučení věci z majetkové podstaty dle ust. § 225 odst. 2 IZ lhůta činí 30 dnů ode dne doručení vyrozumění o soupisu majetku, k němuž uplatňuje právo; lhůta pro podání odpůrcí žaloby dle ust. § 239 odst. 3 IZ činí 1 rok ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. Lhůta pro podání žaloby k zahájení incidenčního sporu má hmotněprávní povahu, tj. žaloba musí být nejpozději posledním dnem lhůty doručena soudu. Pokud bude žaloba doručena insolvenčnímu soudu po uplynutí zákonné lhůty, pak je dle ust. § 160 odst. 4 IZ následkem odmítnutí žaloby. Prominutí zmeškání lhůty není přípustné.

Aktivní legitimace k podání žaloby je taktéž upravena u jednotlivých incidenčních sporů odchylně. Například u žaloby na vyloučení věci z majetkové podstaty jsou to dle ust. § 225 odst. 1 IZ osoby, které tvrdí, že označený majetek neměl být do soupisu zahrnut proto, že to vylučuje jejich právo k majetku nebo že tu je jiný důvod, pro který neměl být zahrnut do soupisu; u podání odpůrcí žaloby je to dle ust. § 239 odst. 1 IZ pouze insolvenční správce. „*Stejně jako insolvenční správce není ani dlužník v oddlužení, který popřel pravost nevykonatelné pohledávky přihlášeného věřitele, osobou legitimovanou k podání incidenční žaloby o tomto popření. Jestliže takovou žalobu přesto podá, insolvenční soud ji odmítne (má odmítnout) jako podanou osobou, která k tomu nebyla oprávněna (§ 160 odst. 4 insolvenčního zákona).*“⁶ Insolvenční zákon upravuje odchylně u jednotlivých incidenčních sporů i pasivní legitimaci. V případě, kdy byla žaloba podána osobou, která k tomu nebyla oprávněna nebo v situaci, kdy má žaloba nedostatky, které se nepodařilo odstranit a které brání v řízení o ní pokračovat, bude žaloba insolvenčním soudem odmítnuta dle ust. § 160 odst. 4 IZ.

Dle ust. § 12 odst. 1 IZ v incidenčních sporech jedná a rozhoduje v prvním stupni jediný soudce (samosoudce). Základním pravidlem je, že incidenční spory by měl projednat stejný soudce, který vede dané insolvenční řízení. V zákoně je však zakotvena výjimka z tohoto pravidla. Dle ust. § 160 odst. 2 IZ stanoví-li tak rozvrh práce, incidenční spor projedná a rozhodne jiný soudce insolvenčního soudu. S ohledem na skutečnost, že jsou incidenční spory projednávány v rámci insolvenčního řízení, by se mohlo na první pohled zdát, že soudce, který vede insolvenční řízení, bude taktéž rozhodovat o incidenčním sporu. Do 30. 6. 2017 byla v ust. § 160 odst. 2 IZ tato situace řešena tak, že incidenční spor, jehož projednání a rozhodnutí by mohlo vést k průtahům

⁶ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 45/2014 ze dne 30. 06. 2016.

v insolvenčním řízení, přikázal předseda insolvenčního soudu incidenční spor jinému soudci insolvenčního soudu. Z rozvrhu práce insolvenčního soudu muselo být patrné, jakým postupem budou incidenční spory těmto soudcům přidělovány a kteří soudci budou určeni k projednávání incidenčních sporů při přikázání věci jinému soudci. Pokud byl incidenční spor přikázán jinému soudci, muselo být dodrženo pravidlo v ust. § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích tak, aby pracovní vytížení jednotlivých soudních oddělení bylo pokud možno stejné a aby v den, kdy věc byla přikázána jinému soudci, bylo nepochybné, do kterého soudního oddělení náleží; bylo-li určeno rozvrhem práce pro přikázání incidenčních sporů více soudních oddělení, musely se mezi ně incidenční spory přikazovat ve stanovených poměrech vždy postupně. Původní ustanovení § 160 odst. 2 IZ se dle názorů odborné veřejnosti dal vykládat tak, že se objevoval rozpor tohoto ustanovení s právem na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 LZPS, s právem na nezávislý a nestranný soud dle čl. 36 odst. 1 LZPS a s nezávislostí soudní moci a soudců dle čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy.⁷ Otázku ústavní konformity ust. § 160 odst. 2 IZ ve znění do 30. 6. 2017 řešil Ústavní soud, kdy: *„Úprava přikázání incidenčního sporu jinému soudci insolvenčního soudu podle § 160 odst. 2 insolvenčního zákona (ve znění do 30. 6. 2017), sloužící jako výjimka ze zákonného pravidla jednotnosti insolvenčního řízení před jedním soudem a soudcem, nevylučuje plně obecná pravidla přidělování věcí podle rozvrhu práce. K přikázání incidenčního sporu tedy může dojít pouze podle pravidel rozvrhu práce... Rozvrh práce musí stanovit jasná a konkrétní pravidla pro užití § 160 odst. 2 insolvenčního zákona s ohledem na rozhodovací poměry toho kterého insolvenčního soudu. Možnost přikázání incidenčního sporu jinému soudci slouží především pro případy tzv. zastavení nápadu incidenčních sporů soudci, který řeší insolvenční věc, z níž tyto spory vzešly. Přikázání již přiděleného incidenčního sporu jinému soudci (přerozdělení věci) je možné výjimečně, v případech svou závažností srovnatelných s nahrazením soudce podle obecných pravidel zákona o soudech a soudcích.“*⁸ Návrh na zrušení ust. § 160 odst. 2 IZ podala soudkyně Krajského soudu v Ostravě. Návrh byl odmítnut z důvodu chybějící aktivní legitimace. V rámci projednávání kárného deliktu soudce Krajského soudu v Ostravě podal dne 5. 5. 2016 kárný senát Nejvyššího správního soudu návrh na zrušení ust. § 160 odst. 2 IZ. Tento návrh byl taktéž zamítnut, avšak stalo se tak krátce před účinností novely č. 64/2017 Sb., která již zakotvila současné znění tohoto ustanovení.

Účinné znění ust. § 160 odst. 2 IZ umožňuje, aby incidenční spor projednal a rozhodl jiný soudce insolvenčního soudu, stanoví-li tak rozvrh práce. Na účinnou úpravu lze aplikovat

⁷ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 625.

⁸ Viz Nález ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 06. 2017.

argumentaci ÚS, kdy: „Není tedy důvod, proč by přerozdělení již přidělené věci nemělo být možné podle § 160 odst. 2 insolvenčního zákona za obdobných podmínek, tedy bude-li v rozvrhu práce provedeno předem stanoveným a předvídatelným pravidlem. Toto pravidlo určí, za jakých podmínek (povahou a závažností odpovídajících závažnosti důvodů pro nahrazování soudců při jejich nepřítomnosti) mohou být věci přetížnému soudci odňaty a jakým způsobem budou přikázány dalším soudcům. Potřeba přerozdělení totiž může vyvstat tam, kde zatížení insolvenčního soudce nebylo řešeno zastavením prvotního přidělování incidenčních sporů s účinky pro futuro (tzv. zastavení nápadu), ať již z důvodu opožděné reakce předsedy soudu, či na základě toho, že obtížnost, rozsah a počet přidělovaných incidenčních sporů nebude možné v době jejich prvotního přidělení odhadnout (samotný incidenční spor přitom může být složitější než samotná insolvenční věc, z níž vzešel).“⁹

Z praxe mohu říct, že velké množství incidenčních sporů, na kterých jsem měla možnost pracovat, soudili jiní soudci než soudci, kteří vedli insolvenční řízení. Nepatrně převažují soudci, kteří nevedou insolvenční řízení. Incidenční spory, kteří projednávali soudci, kteří zároveň vedli i insolvenční řízení byly rychleji projednány a rozhodnuty, a bylo zřejmé, že soudce má větší přehled o daném insolvenčním řízení a mnohem lepší souvislosti než soudci, kterým bylo přidělen pouze incidenční spor. Setkala jsem se také se situací, kdy insolvenční řízení bylo vedeno krajským soudem v Ostravě, ale incidenční spor byl projednáván krajským soudem v Ostravě – pobočka v Olomouci, tj. pobočkou onoho krajského soudu.

Tato situace by měla nastávat výjimečně, ale z mé praxe mohu uvést, že se jedná o poměrně častý případ. Setkala jsem se také se situací, kdy insolvenční řízení bylo vedeno krajským soudem v Ostravě, ale incidenční spor byl projednáván krajským soudem v Ostravě – pobočka v Olomouci, tj. pobočkou onoho krajského soudu.

Na incidenční řízení se vztahují pravidla o doručování dle ust. § 71 IZ - § 80 IZ. Účastníkům řízení se dle ust. § 160 odst. 3 IZ rozhodnutí ve věci samé doručují do vlastních rukou. Odborná veřejnost delší dobu diskutovala nad použitím ust. § 80a IZ v incidenčních sporech. Tato otázka již byla Nejvyšším soudem ČR vyřešena následovně: „Ustanovení § 80a insolvenčního zákona se v incidenčních sporech nepoužije.“¹⁰

Brání-li projednání žaloby nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, nebo který se nepodařilo odstranit, insolvenční soud v souladu s ust. § 160 odst. 5 IZ řízení o této žalobě zastaví.

⁹ Viz Nález ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 06. 2017.

¹⁰ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 123/2021 ze dne 14. 12. 2022.

Ustanovení § 161 IZ upravuje jednání v incidenčních sporech. Při projednání incidenčního sporu se pravidelně postupuje dle ustanovení o jednání upravených v OSŘ. Ustanovení o jednání v insolvenčním řízení ve smyslu ust. § 85 IZ se nepoužijí. Incidenční spor (buď v rámci insolvenčního řízení) se projedná jako běžná sporná věc. Insolvenční soud k nařízenému jednání předvolá účastníky a osoby, jejichž účasti je třeba (tj. např. svědky, znalce, tlumočníka apod.). Od jednání lze upustit jen v případech, kdy to připouští OSŘ (např. ust. § 115a OSŘ).¹¹

Insolvenční soud dle ust. § 162 odst. 1 IZ rozhoduje v incidenčním sporu rozsudkem, jde-li o rozhodnutí ve věci samé; o smíru však rozhoduje usnesením. Smír uzavřený v incidenčním sporu insolvenčním správcem může insolvenční soud dle ust. 162 odst. 2 IZ schválit, jen jestliže s ním souhlasí věřitelský výbor.

Dle ust. § 163 IZ rozhodne o nákladech incidenčního sporu insolvenční soud podle ustanovení OSŘ, není-li v IZ stanoveno jinak. Pro náklady řízení incidenčního sporu a jejich náhradu jsou použitelná ust. § 137 OSŘ až § 151 OSŘ. Odchylně insolvenční soud rozhoduje ve sporech o pravost, výši nebo pořadí přihlášených pohledávek, kdy dle ust. § 202 odst. 1 IZ nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení proti insolvenčnímu správci. Náhrada nákladů řízení přiznaná v tomto sporu vůči dlužníku se dle ust. § 202 odst. 1 IZ pokládá za přihlášenou pohledávku podle tohoto zákona a uspokojí se v insolvenčním řízení ve stejném pořadí jako pohledávka, o kterou se vedl spor. Toto je jediná výjimka, neboť v ostatních incidenčních sporech je dlužník povinen nahradit náklady řízení úspěšně protistraně ze svých prostředků. Pokud by však náklady řízení vznikly zaviněním insolvenčního správce nebo náhodou, která se mu přihodila, je povinen insolvenční správce dle ust. § 202 odst. 2 IZ ostatním účastníkům náklady řízení nahradit. Náhrada nákladů řízení proti insolvenčnímu správci se považuje za pohledávku za majetkovou podstatou. Soudní praxe podřazuje tuto pohledávku pod ust. § 168 odst. 2 písm. b) IZ, příp. mezi pohledávky uvedené v ust. § 168 odst. 2 písm. k) IZ.

Pokud je účastník řízení incidenčního sporu zastoupen advokátem, pak sazba mimosmluvní odměny advokáta za jeden úkon právní služby činí 3 100 Kč (dle ust. § 9 odst. 4 písm. c) ve spojení s ust. § 7 AT). V praxi je možno setkat se poměrně často s případy, kdy předmětem řízení jsou pohledávky v bagatelní výši. *„Jedním z požadavků spravedlivého procesu podle čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod je, aby u drobných nároků (tedy v bagatelních věcech) náklady*

¹¹ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy*. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 326.

*na právní zastoupení účastníka advokátem nepřesahovaly zpravidla žalovanou částku, přičemž výjimky z tohoto požadavku jsou možné jen ve výjimečných a odůvodněných případech.*¹²

Ustanovení § 164 IZ výslovně stanoví nezbytné pravidlo, dle něhož pravomocný rozsudek vydaný v incidenčním sporu (popř. usnesením schválený smír) je závazný nejen pro všechny účastníky insolvenčního řízení (kteří se incidenčního sporu ani neúčastnili), ale též pro všechny procesní subjekty ve smyslu ust. § 9 IZ.

¹² Viz Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3859/17 ze dne 27. 11. 2018.

2 Problematika neúčinnosti právních úkonů

Insolvenční zákon definuje neúčinné právní úkony v ust. § 235 odst. 1 IZ. Neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovu opomenutí.

Úprava neúčinnosti v českém insolvenčním právu se týká výlučně právních jednání dlužníka. Nelze tak odporovat právnímu jednání např. věřitele nebo třetí osoby. Pokud ovšem k právnímu jednání dlužníka přistoupilo jednání jiné osoby nebo úkon jiného subjektu, včetně případného schválení jednání dlužníka soudem, lze takové právní jednání dlužníka napadnout. „*Odpůrčí žalobou podle insolvenčního zákona může insolvenční správce s úspěchem odporovat dohodě o vypořádání dědictví schválené pravomocným usnesením o dědictví, jestliže dlužník (jako dědic) jejím uzavřením naplnil některou ze skutkových podstat neúčinnosti ve smyslu ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona.*“¹³

Dle účinné právní úpravy lze odporovat jak právnímu jednání dlužníka (aktivní konání), tak i opomenutí (faktická nečinnost).

2.1 Obecná charakteristika odporovatelných právních jednání dlužníka

Smyslem právní úpravy odporovatelnosti je ochrana dlužníkových věřitelů před právními jednáními dlužníka, kterými dochází ke zmenšení majetku dlužníka, který by, kdyby nedošlo k těmto právním jednáním, sloužil právě k uspokojení věřitelů dlužníka.

2.1.1 Relativně neurčitá hypotéza odporovatelných právních jednání dlužníka

Základní rysy neúčinného právní jednání dlužníka jsou zkrácení možnosti uspokojení věřitelů nebo zvýhodnění věřitelů. Jedná se o právní normy s relativně neurčitou hypotézou (hypotéza těchto právních norem není stanovena přímo právním předpisem, ale bude záležet na posouzení soudu, aby vymezil dle konkrétních okolností daného případu hypotézu z poměrně širokého okruhu možných okolností).¹⁴ Dle mého názoru je tento přístup žádoucí, neboť i přes důkladné zjišťovací úkony insolvenčního správce mohou některé podstatné skutečnosti potenciálního neúčinného právního úkonu dlužníka vyjít najevo až v soudním sporu. S ohledem na požadavek určité právní jistoty má úprava obsažená v insolvenčním zákoně určité mantinely,

¹³ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 78/2015 ze dne 31. 07. 2017.

¹⁴ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 638.

kdy: „Ponechají-li se stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s ustanoveními § 111 a §246 odst. 2 insolvenčního zákona, lze podle ustanovení § 235 až § 243 insolvenčního zákona odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona.“¹⁵

2.1.2 Zkrácení možnosti uspokojení

Zkrácení možnosti uspokojení věřitelů představují taková právní jednání dlužníka, kterými dlužník bez ohledu na zavinění zmenšil nebo snížil hodnotu svého majetku, který by měl býval sloužit k uspokojení dlužnickových věřitelů. Mezi právním jednáním dlužníka a zkrácením věřitelů musí být příčinná souvislost. Typickými příklady zkrácení možnosti uspokojení věřitelů budou změny majetku dlužníka učiněné za plnění, které nebylo ekvivalentní (§ 240 IZ) nebo za plnění ekvivalentní, které obecně snižuje hodnotu majetku pro věřitele (§ 111 IZ).¹⁶ *Samotné ustanovení § 235 odst. 1 věty první InsZ není samostatnou definicí neúčinného právního úkonu dlužníka; pouze pojmenovává základní rys takového právního úkonu dlužníka, totiž, že jde o právní úkon nebo o právní úkony, kterými dlužník „zkracuje“ možnost uspokojení věřitelů nebo „zvýhodňuje“ některé věřitele na úkor jiných. Z ustanovení § 240 až § 242 InsZ se pak podává, že právě jejich prostřednictvím se dává (pro insolvenční účely) obsah pojmu „zkracující právní úkon dlužníka“ a „zvýhodňující právní úkon dlužníka“.*¹⁷

2.1.3 Zvýhodnění věřitele na úkor jiných

Jednou se stěžejních zásad insolvenčního práva je poměrné uspokojení věřitelů. O zvýhodnění věřitele na úkor jiných se dá tedy mluvit tehdy, pokud se dostane některému jinému věřiteli (lhostejno, zdali pouze jednomu jedinému věřiteli nebo více věřitelům) vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v insolvenčním řízení, a to na úkor ostatních věřitelů (§ 241 IZ). Jedná se tedy o projev nerovného zacházení s věřiteli, kteří mají obdobné postavení. Úprava odporovatelnosti v insolvenčním řízení se tedy snaží nahradit tento individuální postup

¹⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 677/2011 ze dne 27. 02. 2014.

¹⁶ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 638.

¹⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 48/2013 ze dne 22. 12. 2015.

„kdo dřív přijde, ten dřív mele“ postupem směřujícím k co nejvyššímu, ale zároveň poměrnému uspokojení všech věřitelů.¹⁸

Právní úkon lze označit za neúčinný až na základě pravomocného rozsudku vydaného soudem na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce, která je incidenční žalobou podle § 159 odst. 1 písm. d) IZ. S účinností novely IZ č. 294/2013 Sb. je od 1. 1. 2014 zakotveno v ust. § 235 odst. 2 IZ pravidlo, že u právních úkonů, které označuje IZ za neúčinné a které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, je nutné dovolávat se podáním odpůrčí žaloby a nenastává tedy neúčinnost ex lege. Výjimkou, kdy neúčinnost vzniká přímo ze zákona a není tedy nutné podat odpůrčí žalobu, jsou právní úkony učiněné dlužníkem v konkursu poté, co oprávnění nakládat s majetkovou podstatou přešlo na insolvenčního správce dle ust. § 246 odst. 2 IZ.

Rozhodnutí soudu o odpůrčí žalobě má konstitutivní účinky, tj. zakládají se hmotná subjektivní práva nebo se ukládají hmotné právní povinnosti, které tu předtím nebyly. Z toho plyne, že plnění, jehož se odpůrčí žaloba týká, nelze před právní mocí rozhodnutí o vyslovení neúčinnosti zapsat do majetkové podstaty ve smyslu § 217 a násl. ustanovení IZ. Oproti tomu u neúčinnosti právního úkonu, která vzniká ze zákona (§ 246 odst. 2 IZ), jsou účinky deklaratorní, tj. pouze se potvrzují již existující hmotná práva a povinnosti. Mám za to, že plnění z neúčinného právního úkonu ze zákona může být insolvenčním správcem sepsáno do majetkové podstaty ihned při zjištění tohoto z neúčinného právního úkonu. Proti tomuto postupu má osoba, jejíž plnění bylo takto sepsáno do majetkové podstaty, právo bránit se podáním vylučovací žaloby.¹⁹

2.2 Platnost neúčinného právního jednání a rovnocenná náhrada

Je-li právní jednání dlužníka neúčinné, nemá tato skutečnost vliv na platnost takového právního jednání. Neplatnost právního jednání a neúčinnost právního jednání jsou dva různé právní instituty, ač v insolvenčním právu mohou mít (a většinou i mají) obdobné majetkové důsledky. V kontextu obecného občanského práva bylo dovozeno, že *„pouze platný právní úkon může být úspěšně napaden odpůrčí žalobou; právní úkon, který není platný a který tedy nevyvolává žádné právní účinky, nemůže naplnit jeden ze základních předpokladů odporovatelnosti, tj. zkrácení uspokojení pohledávek dlužníkůvých věřitelů. Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností také proto, že působí proti všem, zatímco odporovatelnost se týká*

¹⁸ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 323 a 330.

¹⁹ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 886.

*pouze poměrů účastníků, ohledně nichž byla vyslovena pravomocným rozhodnutím soudu. Protože odporovat lze pouze platnému právnímu úkonu, má případně zjištění o tom, že právní úkon je neplatný, mimo jiné za následek, že odpůřčí žalobě nemůže být vyhověno*²⁰ S ohledem na úpravu neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů v insolvenčním zákoně se domnívám, že tento závěr je použitelný i v rámci insolvenčního řízení. Pokud je právní jednání neplatné, neposuzuje se již to, zdali je i jednáním neúčinným (i přesto, že takové právní jednání vykazuje znaky neúčinného právního jednání). Jedná se o úpravu přednosti neplatnosti právních úkonů před neúčinností právních úkonů vyjádřenou v ust. § 233 IZ.

Dále je vhodné uvést, od kdy náleží dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Pokud se jedná o neúčinnost právního úkonu, která vzniká ze zákona (§ 246 odst. 2 IZ), insolvenční správce sepíše věc, právo, pohledávku či jinou majetkovou hodnotu do majetkové podstaty ihned při zjištění tohoto neúčinného právního úkonu. Dále je insolvenční správce povinen dle ust. § 224 IZ nabyvatele věci písemně vyrozumět o tom, že taková věc byla zahrnuta do majetkové podstaty dlužníka a z jakého důvodu byla věc do soupisu majetkové podstaty pojata – konkrétně neúčinnost právního úkonu dle ust. § 246 odst. 2 IZ. Obrana nabyvatele věci spočívá v možnosti podat vylučovací žalobu. Pokud se jedná o neúčinnost právního úkonu dle ust. § 111 IZ, ust. § 240 IZ, ust. § 241 IZ, ust. § 242 IZ insolvenční správce podá odpůřčí žalobu. Do soupisu majetkové podstaty je insolvenční správce oprávněn a zároveň i povinen sepsat toto plnění až na základě pravomocného rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno.²¹

Do majetkové podstaty má být po pravomocném rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, vydáno zásadně dlužníkovo plnění z neúčinného právního úkonu. V některých situacích bude postačovat samotné konstatování neúčinného právního úkonu insolvenčním soudem (například u neúčinné dohody o započtení pohledávek). Pokud vydání dlužníkova plnění z neúčinného právního úkonu není možné například z důvodu, že předmět plnění již neexistuje, byl spotřebován nebo není v dispozici žalované (povinné) osoby, musí žalovaný poskytnout rovnocennou náhradu. Rovnocenná náhrada nemusí být nutně poskytnuta pouze v penězích, ale dle okolností konkrétního případu může teoreticky spočívat i v úkonech nebo naturální podobě, hodnota by však měla odpovídat obvyklé ceně dlužníkova plnění.²² *Na uplatnění nároku na vydání plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty,*

²⁰ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 980/2014 ze dne 03. 03. 2015.

²¹ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 90/2011 ze dne 15. 09. 2011.

²² HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 894, 896, 897.

*eventuelně nároku na poskytnutí rovnocenné náhrady (tj. uplatnění nároků podle ustanovení § 236 odst. 2 insolvenčního zákona) se tak lhůta v ust. § 239 odst. 3 IZ evidentně nevztahuje.*²³ V soudním sporu vedeném pod sp. zn. 24 ICm 2031/2010 žalobce podal v zákonné lhůtě odpůrčí žalobu, kde se výrokem I. petitu domáhal určení neúčinnosti dohody o vypořádání závazku mezi dlužníkem a žalovanými a výrokem II. petitu uložení povinnosti žalovaným zaplatit žalobci peněžitou náhradu odpovídající získanému prospěchu z neúčinných právních úkonů. Po uplynutí prekluzivní lhůty pro podání odpůrčí žaloby v rámci soudního sporu učinil žalobce změnu žalobního petitu, a to tak, že žalovaní jsou povinni vydat žalobci movité věci, které byly předmětem dohody o vypořádání závazku mezi dlužníkem a žalovanými nebo eventuálně do majetkové podstaty zaplatit částku odpovídající obvyklé ceně těchto věcí. Odvolací i dovolací soud dovodil, že postup prvostupňového soudu, který v průběhu řízení připustil změnu žalobního petitu, není v rozporu s právem a ba naopak se jedná i o poměrně častou situaci. V rámci žalobního petitu je možné také navrhnout kombinaci peněžitého i nepeněžitého plnění (například požadovat vydání části věcí a vydání rovnocenné náhrady za věci jiné). Insolvenční správce nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně výše rovnocenné náhrady. K otázce rovnocenné náhrady se vyjádřil Nejvyšší soud, kdy: „*Je-li majetkem, který v důsledku neúčinné smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené dlužníkem coby postupitelem ušel z majetkové podstaty dlužníka, postoupená pohledávka, která před právní mocí rozhodnutí, jímž soud vyhověl odpůrčí žalobě, zanikla dohodou o narovnání uzavřenou mezi dlužníkovým dlužníkem a postupníkem nebo tím, že ji dlužníkům dlužník splnil (uhradil) postupníku, je osoba, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn, nebo osoba, která z něho měla prospěch, povinna poskytnout za takovou pohledávku do majetkové podstaty rovnocennou náhradu (§ 236 odst. 2 IZ). Rovnocennou náhradou za postoupenou pohledávku přitom není nominální výše této pohledávky, nýbrž její obvyklá (tržní) hodnota v době účinnosti postoupení.*“²⁴

S ohledem na neexistenci explicitní právní úpravy je možné podle okolností konkrétního případu uplatnit obdobný režim jako v případě vydání bezdůvodného obohacení podle ust. § 3004 odst. 1 OZ a žádat vydání plodů a užitků.²⁵ Jelikož se jedná o nárok nad rámec odpůrčího nároku, případný soudní spor by pravděpodobně nebyl projednáván jako incidenční spor a neměla by se uplatnit ani pravidla upravená insolvenčním zákonem (např. lhůta pro podání odpůrčí žaloby). Domnívám se, že žalobu by měl podat insolvenční správce bez ohledu na dispoziční oprávnění,

²³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5/2015 ze dne 31.08.2016.

²⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 24/2018 ze dne 30. 12. 2019.

²⁵ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy*. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 521.

neboť mezi odpůrčím nárokem a vydáním plodů či užiteků z tohoto odpůrčího nároku spatřuji akcesorický vztah a jedinou aktivně legitimovanou osobou k podání odpůrčí žaloby je insolvenční správce.²⁶

S výše uvedeným se také pojí možnost postoupení odpůrčího nároku. Nejvyšší soud ve vztahu k ZKV rozhodl, že: „*Ani ve sporech z odpůrčích žalob podle § 15 odst. 2 ZKV, které nebyly v době zrušení konkursu pravomocně skončeny, po zrušení konkursu zásadně nelze pokračovat; potud se typicky projevují jako spory vyvolané konkursem, k jejichž charakteristice patří, že zásadně nemohou přetrvat ukončení konkursního řízení.....* dále *Povaha odpůrčího nároku podle § 15 odst. 2 ZKV vylučuje možnost žalobce (jímž může být konkursní věřitel nebo správce konkursní podstaty) postoupit tento nárok jiné osobě (lhostejno zda za úplatu) před pravomocným rozhodnutím o odpůrčím nároku. Smlouva o postoupení takového odpůrčího nároku tedy není (ve smyslu ustanovení § 107a odst. 1 OSŘ) právní skutečností, s níž právní předpisy spojují převod odpůrčího nároku z postupitele (konkursního věřitele nebo správce konkursní podstaty úpadce) na postupníka.*“²⁷ Za účinnosti ZKV byl aktivně legitimován k podání odpůrčí žaloby nejen správce konkursní podstaty, ale i konkursní věřitelé. Zároveň však Nejvyšší soud toto rozhodnutí opodstatnil tvrzením, že v rámci řízení o odpůrčím nároku nelze pokračovat poté, co byl pravomocně zrušen konkurs. V poměrech insolvenčního zákona je možnost pokračovat dle ust. § 159 odst. 6 IZ v řízení o odpůrčím nároku i po pravomocném skončení insolvenčního řízení, tedy situace je odlišná. S přihlédnutím k základním zásadám insolvenčního práva a smyslu odpůrčího nároku bych se osobně přiklonila k názoru, že pokud není insolvenční správce objektivně schopen spor dokončit, lze v takovém případě umožnit postoupení odpůrčího nároku za úplatu postupníkovi.

2.3 Povinnost vydat plnění z neúčinných právních úkonů

Ustanovení § 237 odst. 1 IZ obecně vymezuje okruh pasivně materiálně legitimovaných osob, z nichž vyplývá okruh pasivně legitimovaných osob z hlediska práva procesního dle ust. § 239 odst. 1 IZ. Zákon uvádí, že se jedná o osoby v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch.

Zákon definuje okruh pasivně legitimovaných osob obecně a velmi široce tak, aby bylo možné postihovat co nejširší okruh potenciálně neúčinných právních úkonů. Může se jednat jak o

²⁶ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 642.

²⁷ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5188/2017 ze dne 17. 05. 2018.

dvoustranné právní vztahy, kdy povinným subjektem bude osoba, vůči níž směřovalo plnění z neúčinného právního úkonu, tak i o adresáta jednostranného právního jednání (například v situaci, kdy dlužník odmítl dědictví a ostatní dědicové z tohoto dlužníkovy jednání mají prospěch, neboť se zcela nepochybně navýší jejich dědický podíl).²⁸ Široké pojetí potenciálních osob, vůči nimž může být podána odpůrčí žaloba je pro insolvenčního správce dle mého názoru přínosem, neboť se v mnoha insolvenčních řízeních mohou otevřít možnosti pro podávání odpůrčích žalob a s tím souvisejícího co nejvyššího uspokojení věřitelů v insolvenčních řízeních. *„Odpověď na otázku, kdo je pasivně věcně legitimován ve sporu, v němž jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh, se nepodává z obecných ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení, nýbrž z ustanovení upravujících v insolvenčním zákoně neúčinná právní jednání dlužníka. Odpověď na tuto otázku se přitom nepodává ani z § 240 IZ, nýbrž (především) již z ustanovení § 237 odst. 1 IZ, ve spojení s ustanovením § 239 odst. 1 IZ. Lze si dobře představit i právní úkon (typicky smlouvu), jímž se dlužník zavazuje svému kontrahentovi, že poskytne plnění (bez přiměřeného protiplnění) třetí osobě ("ve prospěch třetí osoby")...Proto ustanovení § 237 odst. 1 IZ vymezuje jako pasivně legitimované subjekty (jako nositele povinnosti vydat do majetkové podstaty dlužníkovy plnění z neúčinných právních úkonů) osoby, "v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn" nebo osoby, "které z něho měly prospěch". Zjednodušeně řešeno, odpůrčí nároky jsou koncipovány tak, že pasivní věcná legitimace postihuje osoby, jimž se dostalo prospěchu (poskytnutím plnění podle neúčinného právního úkonu dlužníkem) z neúčinného právního úkonu dlužníka. Lze shrnout, že osobou, která ve smyslu § 237 odst. 1 IZ měla prospěch z dlužníkovy neúčinného právního úkonu, je i osoba (věřitel), které dlužník ve smyslu § 332 odst. 1 OBCHZ splnil dluh (jako "třetí osoba") za jejího dlužníka.“²⁹*

Nad rámec osob vymezených v ust. § 237 odst. 1 IZ rozšiřuje ust. § 237 odst. 2 IZ povinnost vydat plnění z neúčinných právních úkonů dále na dědice nebo právní nástupce osob uvedených v odstavci 1, na které přešlo dlužníkovy plnění z neúčinných právních úkonů, a to buď za předpokladu, že těmto osobám musely být v době, kdy toto plnění nabyli, známy okolnosti týkající se odpůrčího práva (ust. § 237 odst. 2 písm. a) IZ), nebo se jedná o osoby s dlužníkem spřízněné (ust. § 237 odst. 2 písm. b) IZ. Právní úprava v tomto ohledu navazuje na ust. § 15 odst. 3 ZKV, které znělo: *„Neúčinnost právních úkonů podle odstavce 1 se vztahuje i na dědice a právní nástupce právnické osoby.“* Nutno doplnit, že slovní spojení „dědici nebo právní nástupci“ může vzbuzovat nejasnosti. Dědic je podmnožinou právních nástupců. Pojem právní nástupce však dle

²⁸ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 901 – 902.

²⁹ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 363/2015 ze dne 28. 02. 2017.

procesního práva zahrnuje jak univerzální právní nástupce (například dědění), tak singulární právní nástupce (například postoupení pohledávky). Nejvyšší soud tuto problematiku řešil rozsudkem Rc 99/2008 za účinnosti ZKV, kdy dovedl uplatnění neúčinnosti vůči jiné osobě než prvnímu nabyvateli dlužníkovy majetku pouze, jde-li o dědice prvního nabyvatele (fyzické osoby) nebo právního nástupce prvního nabyvatele (právnícké osoby z titulu univerzální sukcese). Nejvyšší soud odkazoval na důvodovou zprávu k tisku č. 458, která byla předložena v letech 1998 – 2002. Dle aktuálního znění ust. § 237 odst. 2 IZ mám za to, že zákonodárce měl v úmyslu toto ustanovení formulovat tak, že právní nástupnictví se bude vztahovat jak na univerzální právní nástupce, tak i na singulární právní nástupce.³⁰

2.3.1 Vědomost právního nástupce

První z alternativních podmínek dovolání se neúčinnosti právního jednání dlužníka vůči právnímu nástupci původně povinné osoby je, že těmto osobám musely být v době, kdy toto plnění nabyli, známy okolnosti týkající se odpůřícího práva (ust. § 237 odst. 2 písm. a) IZ). Okolnostmi týkající se odpůřícího práva se mají na mysli jednotlivé skutkové podstaty neúčinných právních úkonů obsažených v ust. § 111 IZ a v ust. § 240 - § 242 IZ. Toto ustanovení v případě dědiců a právních nástupců povinných osob vyžaduje, aby insolvenční správce prokázal, že jim musely být známy okolnosti odůvodňující právo dovolávat se neúčinnosti a tíží ho tedy břemeno tvrzení a břemeno důkazní.³¹ Kritériem pro existenci subjektivního stavu (vědomosti právního nástupce o okolnostech neúčinného právního úkonu) by měla být třetí nezúčastněná osoba, která si je dle ust. § 4 odst. 2 OZ při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé, vědoma následků svého jednání. Skutečná znalost okolností, které jsou obsaženy v jednotlivých skutkových podstatách neúčinných právních úkonů, se nevyžaduje. Zkoumá se, zdali měl právního nástupce o okolnostech neúčinného právního úkonu povědomí v době případného přechodu nebo převodu plnění.

2.3.2 Spřízněnost právního nástupce

Druhou z alternativních podmínek dovolání se neúčinnosti právního jednání dlužníka je, že právním nástupcem jsou osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, anebo se jedná o osoby

³⁰ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 644.

³¹ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy*. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 524.

dlužníkovi blízké (ust. § 237 odst. 2 písm. b) IZ. Toto ustanovení může vyvolávat pochybnosti, neboť jeho výklad není jednoznačný. Ustanovení je možno interpretovat tak, že zákonodárce ve vztahu k pojmu „*dlužník*“ měl na mysli dlužníka, jakožto subjekt insolvenčního řízení a jedná se tedy o osoby spřízněné s dlužníkem. Dalším možným výkladem lze dovodit, že zákonodárce měl v úmyslu postihnout osoby spřízněné právního nástupce osoby, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn, tj. spřízněný vztah by se posuzoval nikoliv vůči dlužníkovi, ale vůči právnímu nástupci osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo osoby, která z něho měla prospěch.³²

V případě dědiců či právních nástupců z řad osob dlužníku blízkých nebo osob, které s dlužníkem tvoří koncern, není zapotřebí jejich vědomost o okolnostech právního jednání prokazovat. Povinnost vydat předmětné plnění do majetkové podstaty na ně přechází bez výjimky již na základě samotné existence zákonem specifikovaného vztahu. Tyto osoby se nemohou povinnosti vydat předmětné plnění do majetkové podstaty zprostit, ani pokud by se jim podařilo prokázat, že ani při náležitě pečlivosti nemohly okolnosti odůvodňující odporovatelnost poznat.³³ S ohledem na skutečnost, že osoby spřízněné nemají možnost se jakkoli liberovat z povinnosti vydat předmětné plnění do majetkové podstaty, je otázkou, proč by zákonodárce volil tento přísný postup u osob spřízněných s dlužníkem a ne naopak u osob spřízněných s osobou, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo s osobou, která z něho měla prospěch, kde by se to dalo spíše očekávat. Výše uvedené lze uvést na příkladu, kdy insolvenční dlužník neúčinným právním úkonem převede věc na jinou osobu (například zůstavitele). Dědic po zůstaviteli by přitom při formálním výkladu tohoto ustanovení byl bez dalšího zavázán k vydání plnění do majetkové podstaty, jen měl-li by vztah k insolvenčnímu dlužníku (tedy k subjektu daného insolvenčního řízení). Pokud by ale byl dědic osobou blízkou zůstaviteli (tedy osobě, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn), musel by insolvenční správce prokazovat, že v době, kdy toto plnění dědic nabyt, mu musely být známy okolnosti, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti.³⁴ Sprinz, se s ohledem na potenciál odporovatelnosti silně zasáhnout do právní jistoty stran, přiklání spíše k doslovnému výkladu ustanovení. Naopak Maršíková se přiklání k názoru, že možnost zprostit se povinnosti vydat předmětné plnění do majetkové podstaty nemá osoba, která je spřízněná s osobou v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo s osobou, která z něho měla prospěch. Osobně se domnívám, že by ustanovení § 237 odst. 2 písm.

³² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 644.

³³ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 902.

³⁴ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 524 – 525.

b) IZ mělo být interpretováno spíše extenzivně tak, že žalovanými mohou být dědicové a právní nástupci osob, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo osob, které z něho měly prospěch.

Co se rozumí osobami tvořícími koncern, stanoví ust. § 79 ZOK, kdy: „*Jedna nebo více osob podrobených jednotnému řízení (dále jen „řízená osoba“)* jinou osobou nebo osobami (dále jen „řídící osoba“) tvoří s řídící osobou koncern.“ a dále „*Jednotným řízením je vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu.*“

Osobou blízkou je podle ust. § 22 odst. 1 OZ: „*příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*“ Vrchní soud dovodil, že: „*Z pouhé skutečnosti, že osobami blízkými pro příbuzenství v řadě přímé jsou otec a syn, nelze bez dalšího dovozovat, že syn je osobou blízkou společnosti s ručením omezeným, jejímž jediným jednatelem a společníkem je jeho otec.*“³⁵

Smyslem institutu neúčinnosti právních úkonů je ochrana třetích osob, a proto tedy pro osoby blízké platí i úprava obsažená v ust. § 22 odst. 2 OZ, kdy: „*podmínky a omezení i pro obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti.*“ Nejvyšší soud rozhodl tak, že: „*Učinil-li dlužník coby obchodní korporace ovládaná jediným společníkem zvýhodňující právní jednání ve prospěch jiné obchodní korporace ovládané stejným jediným společníkem, jenž byl současně jediným jednatelem obou obchodních korporací, pak šlo ve smyslu ustanovení § 22 odst. 2 o. z. a § 241 odst. 2 insolvenčního zákona o právní jednání ve prospěch osoby dlužníku blízké. Pravidlo obsažené v ustanovení § 13 z. o. k. se nepoužije na smlouvy uzavřené mezi dvěma jednočlennými společnostmi zastoupenými stejným jediným společníkem.*“³⁶ Dědicem může být i stát.

³⁵ Viz Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 2 VSOL 601/2015 ze dne 16. 07. 2015.

³⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 43/2018 ze dne 30. 04. 2020.

2.3.3 Právo požadovat po skončení insolvenčního řízení vrácení plnění

Povinný subjekt, tedy osoba, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo která z něho měla prospěch (potažmo právní nástupci těchto osob), má dle ust. § 237 odst. 3 IZ právo požadovat vrácení plnění z neúčinného právního úkonu vydaného do majetkové podstaty za splnění předpokladu, že za a) insolvenční řízení, do kterého bylo plnění vydáno, bylo skončeno a za b) předmětné plnění nesloužilo k uspokojení věřitelů nebo nebylo-li s plněním naloženo jiným zákonem dovoleným způsobem.

Ukončení insolvenčního řízení je odvislé od způsobu řešení úpadku. Pokud je úpadek dlužníka řešen oddlužením, je insolvenční řízení ukončeno rozhodnutím insolvenčního soudu o splnění oddlužení dle ust. § 413 IZ. Pokud je úpadek dlužníka řešen konkursem, je insolvenční řízení ukončeno rozhodnutím insolvenčního soudu o zrušení konkursu dle ust. § 308 IZ a ust. § 309 IZ. Pokud je úpadek dlužníka řešen reorganizací, je insolvenční řízení ukončeno rozhodnutím insolvenčního soudu o skončení reorganizace dle ust. § 362 IZ až ust. § 364. Skončí-li insolvenční řízení, pak lze konstatovat, že odporovatelnost již nemá vůči komu působit a prosadí se původní právní vztahy.³⁷ Pokud bude plnění peněžité, bude se jednat dle mého názoru o teoretickou a spíše ojedinělou situaci, neboť uspokojení věřitelů v insolvenčních řízeních (zejména v konkursech) je pouze výjimečně stoprocentní.

2.3.4 Vzájemné plnění

Jestliže neúčinné právní jednání spočívalo ve vzájemném plnění, pak dle ust. § 237 odst. 4 IZ insolvenční správce vydá oprávněným osobám toto plnění poté, co tyto osoby vydaly dlužníkovu plnění z takového úkonu do majetkové podstaty. Předpokladem pro vydání plnění oprávněným osobám je skutečnost, že toto plnění se v majetkové podstatě nachází a je rozpoznatelné (věc určená individuálně). Podmínkou však není skončení insolvenčního řízení, tj. oproti ust. § 237 odst. 3 IZ tento nárok může být požadován i v průběhu insolvenčního řízení. Může se jednat o prodej věci dlužníkovi, kdy povinná osoba poté, co vydá kupní cenu na účet majetkové podstaty, bude oprávněna požadovat předmět prodeje.³⁸ Judikurní závěry však rozšiřují výklad tohoto ustanovení i na případy, kdy plnění z neúčinného právního jednání nebylo vzájemné: „*Ačkoli by znění ust. § 237 odst. 4 IZ mohlo napovídat výkladu, že se úprava zakládající*

³⁷ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 893.

³⁸ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 645.

nárok třetí osoby na uspokojení pohledávky vzniklé poskytnutím plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty dlužníka jako pohledávky přihlášené ze zákona vztahuje jen na případy, kdy bylo plnění z neúčinného právního úkonu vzájemné (např. kdy dlužník převedl věc na třetí osobu a ta za ni poskytla finanční plnění odpovídající podstatně nižší než obvyklé ceně), je odvolací soud na rozdíl od insolvenčního soudu přesvědčen o tom, že není žádného rozumného důvodu neaplikovat ji i v případě, kdy třetí osoba poskytla (vrátila) plnění na základě rozhodnutí insolvenčního soudu o odpůrcí žalobě, jímž bylo určeno, že je neúčinný právní úkon, jímž dlužník uhradil svůj závazek vůči této osobě dříve, než se stal splatným...Pohledávku odvolatelky bude možno považovat za přihlášenou ze zákona až okamžikem, kdy na základě rozhodnutí insolvenčního soudu, jímž bude určeno, že výše specifikovaná peněžitá plnění dlužnice jsou neúčinnými právními úkony, vydá (vrátí) odvolatelka tato plnění do majetkové podstaty dlužnice. Pohledávka se (logicky) nebude považovat za přihlášenou v případě, že se odvolatelka odpůrcí žalobě správce ubrání.“³⁹ Při absenci tohoto extenzivního výkladu by třetí osoba neměla možnost se v insolvenčním řízení jakýmkoliv způsobem uspokojit.

Pokud se plnění poskytnuté dlužníku v majetkové podstatě již nenachází nebo není rozpoznatelné (zejména peněžní prostředky nebo jiné druhově určené věci), považuje se dle ust. § 237 odst. 4 IZ pohledávka povinné osoby za přihlášenou pohledávku (ve smyslu ust. § 173 a násl. IZ) a v rámci tohoto pořadí se uspokojuje poměrně jako jiné přihlašované pohledávky. Otázkou je, zdali tato pohledávka, která se považuje za přihlášenou, podléhá přezkumu pohledávek. Kozák zastává názor, že pohledávka se považuje za zjištěnou, Hásová uvádí opačně, že pohledávka by měla být insolvenčním správcem přezkoumána. Dle mého názoru zcela jasně z dikce ustanovení neplyne, že by měla být pohledávka považována i za zjištěnou a rozhodně by měla být insolvenčním správcem přezkoumána, pravděpodobně na zvláštním přezkumném jednání. Shodně dovozuje tento závěr i Vrchní soud v Praze, kdy: „*Pohledávka by měla být podrobena případnému přezkoumání až poté, a opakovaně to budiž zdůrazněno, co odvolatelka vydá odpovídající finanční plnění do majetkové podstaty dlužnice.*“⁴⁰ Nevýhodnou pozici věřitele nadto umocňuje zákaz započtení pohledávek zakotvený v ust. § 238 IZ. Smyslem ustanovení o neúčinných právních úkonech je postihnout ta jednání, která zkracují dlužníkovy věřitele, nikoli znevýhodňovat právě věřitele. Odlišný přístup v ust. § 237 odst. 4 IZ způsobuje rozdílné postavení účastníků neplatných

³⁹ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 VSPH 712/2012 ze dne 19. 12. 2012.

⁴⁰ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 VSPH 712/2012 ze dne 19. 12. 2012.

a neúčinných smluv, což vzbuzuje u odborné veřejnosti úvahy o možné protiústavnosti tohoto ustanovení.⁴¹

Pokud byl majetek, vydaný v důsledku neúčinného právního jednání, v mezidobí zničen nebo znehodnocen, pak má povinná osoba proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení. Jedná se o pohledávku postavenou naroveň pohledávkám za majetkovou podstatou ve smyslu § 169 odst. 1 písm. f) IZ.

2.3.5 Nepřípustnost započtení

Pravidlo v ust. § 238 IZ o nepřípustnosti započtení proti pohledávce na vydání dlužníkovy plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty je speciálním ustanovením ve vztahu k obecným pravidlům uvedeným v ust. § 140 odst. 2 a 3 IZ. Zákaz započtení se vztahuje jak na jednostranné započtení dlužníka, tak i na jednostranné započtení insolvenčního správce. Zákaz započtení se vztahuje i na započtení konsensuální. Obrácené pravidlo, které zapovídá zápočet proti pohledávce dlužníkovy věřitele získané neúčinným právním jednáním, je zakotveno v ust. § 140 odst. 3 písm. b) IZ. Taková pohledávka je součástí majetkové podstaty dlužníka a má sloužit k uspokojení věřitelů přihlášených v insolvenčním řízení dlužníka. Tato ustanovení upravující zákaz započtení tradičně navazují na právní úpravu obsaženou v konkursních řádech účinných na našem území již od konce 18. století a jsou i součástí insolvenčních pravidel jiných evropských zemí.⁴²

⁴¹ KUMMER, L. Úvaha nad neústavností ustanovení 237 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb. In: epravo.cz [online]. 02. 04. 2015. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uvaha-nad-neustavnosti-ustanoveni-237-odst-4-zakona-c-1822006-sb-97440.html>

⁴² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 646 - 647.

3 Odpůrčí žaloba

Ustanovení upravující neúčinnost právních úkonů dlužníka dle ust. § 235 IZ a násl. je úpravou speciální vůči obecné úpravě zakotvené v ust. § 589 a násl. OZ. Některá právní jednání, kterým dle obecné právní úpravy nelze úspěšně odporovat, mohou být odporována dle ustanovení IZ. Právní úkon lze označit za neúčinný až na základě pravomocného rozsudku vydaného soudem na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce.

3.1 Legitimace k podání žaloby

Dle ust. § 239 odst. 1 IZ může odporovat právním úkonům dlužníka v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, a to i přesto, že není osobou s dispozičními oprávněními. Insolvenční zákon dle mého názoru logicky, byť snad nadbytečně uvádí, že aktivní legitimace svědčí insolvenčnímu správci i tehdy, kdy není osobou s dispozičním oprávněním. Pokud je osobou s dispozičními oprávněními dlužník, pak si lze těžko v praxi představit, že by dlužník napadal vlastní neúčinná právní jednání, která učinil, nadto právní úprava nepřiznává dlužníkovi aktivní legitimaci k podání odpůrčí žaloby.

„V dané věci je ze spisu patrné, že odpůrčí žalobu nepodal insolvenční správce, nýbrž přihlášený věřitel. Ustanovení § 235 odst. 2 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona přitom nevyvolávají žádné pochybnosti o jejich smyslu v tom směru, že právo podat odpůrčí žalobu, kterou se za podmínek stanovených insolvenčním zákonem odporuje právním úkonům dlužníka, má za trvání insolvenčního řízení vedeného na majetek tohoto dlužníka výlučně insolvenční správce. Přihlášený věřitel osobou aktivně věcně legitimovanou k podání odpůrčí žaloby není.“⁴³

Insolvenční zákon oproti zákonu o konkursu a vyrovnání značně omezil aktivně legitimované osoby k podání odpůrčí žaloby, neboť dle ust. 16 odst. 1 ZKV právo odporovat právním úkonům náleželo i konkursním věřitelům. Za účinnosti ZKV docházelo k situacím, kdy se odpůrčí žaloby podané konkursními věřiteli a insolvenčním správcem překrývaly, což vedení těchto incidenčních sporů často komplikovalo. Odejmutí aktivní legitimace k podání odpůrčí žaloby věřitelům bylo delší dobu předmětem diskusí. Část odborné veřejnosti zastávala názor o možné protiústavnosti, kdy dle právní úpravy relativní neúčinnosti v OZ aktivní legitimaci svědčí každému věřiteli s vykonatelnou pohledávkou, kdežto dle IZ je aktivně legitimován pouze insolvenční správce,

⁴³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 3/2013 ze dne 28. 02. 2013.

který však není zástupcem věřitelů, ale orgánem veřejné moci.⁴⁴ Pro mě osobně je zajímavý i přístup zákonodárce v tom smyslu, že jak za účinnosti ZKV, tak IZ věřitelé přihlášení v insolvenčním řízení dlužníka měli právo popřít pohledávku jiného věřitele. Oproti tomu u podání odpůrcích žalob byli aktivně legitimováni věřitelé k podání odpůrcích žalob pouze za účinnosti ZKV. Tato otázka byla řešena Ústavním soudem, kdy: *„Nepřiznání aktivní legitimace jednotlivému věřiteli k podání odpůrcí žaloby nelze považovat za zásah do samotné podstaty práva obrátit se se „svou“ věcí na soud či jiný orgán podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, nýbrž – s přihlédnutím k účelu a povaze insolvenčního řízení – za jeden z možných způsobů kolektivního uplatňování pohledávek věřitelů v zájmu jejich poměrného uspokojení, neboť i tímto způsobem lze zajistit plnění pozitivního závazku státu poskytovat ochranu vlastnickému právu podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod v rámci zásad řešení úpadku dlužníka na základě tzv. společného zájmu věřitelů, který je nadřazen jejich individuálním zájmům... Zákonodárce při hledání kompromisu mezi individuálním a kolektivním výkonem procesních práv věřitelů tak je oprávněn určit, že určitý procesní prostředek může být uplatněn jen v určité fázi insolvenčního řízení. Jestliže při popírání přihlášených pohledávek nutno zajistit ochranu individuálních zájmů insolvenčního věřitele a tím vytvořit předpoklad pro další postup v řízení jako celku, v případě odpůrcí žaloby již jde o postup, který je hodnocen z hlediska společného hospodářského zájmu, jenž je určován posouzením nákladů a možného majetkového přínosu věřitelskými orgány z hlediska tzv. společného zájmu věřitelů.“*⁴⁵ byl tento postup shledán ústavně konformním. Důvodová zpráva k IZ správně poukazuje na skutečnost, že neúčinnost se výrokem insolvenčního soudu vyslovuje vůči všem věřitelům v rámci konkrétního insolvenčního řízení, a tak by přiznání aktivní legitimace k podání odpůrcí žaloby pro věřitele postrádalo smysl. Dle mého názoru je hlavním přínosem zúžení aktivně legitimované osoby k podání odpůrcí žaloby pouze na insolvenčního správce zjednodušení, a snad i zefektivnění a zrychlení incidenčních sporů. Insolvenční správce kromě obecných povinností uložených mu IZ (zejména povinnost postupovat svědomitě a s odbornou péčí; je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat dle ust. § 36 odst. 1 IZ) je ale také dle mého názoru motivován odměnou, která mu v případě úspěšně vedeného incidenčního sporu (a následného zpeněžení plnění z neúčinného právního úkonu) bude náležet. Ještě doplním, že i samotný věřitel má právo podat insolvenčnímu správci podnět k podání odpůrcí žaloby, případně se může obrátit na věřitelský výbor či zástupce věřitelů. Z praxe mohu uvést, že se nejedná o příliš častý jev. Setkala jsem se

⁴⁴ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 530 -531.

⁴⁵ Viz Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 07. 11. 2017.

však se situací, kdy přihlášený věřitel v insolvenčním řízení, kdy úpadek byl řešen oddlužením, a jehož pohledávka byla v poměru k ostatním přihlášeným pohledávám majoritní, insolvenčního správce svými neustálými podněty k podání odpůrcí žaloby v podstatě donutil.

Pasivně legitimované osoby jsou osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch, případně jejich dědici nebo právní nástupci dle ust. § 237 IZ.

Poslední věta ust. § 239 odst. 1 IZ, která zní: „*Jestliže v době zahájení insolvenčního řízení probíhá o téže věci řízení na základě odpůrcí žaloby jiné osoby, nelze v něm až do skončení insolvenčního řízení pokračovat*“, řeší u odpůrcích žalob případnou duplicitu sporů. Slovní spojení „*v téže věci*“ může vzbuzovat nejasnosti. Totožnost věci se posuzuje jak podle totožnosti předmětu řízení, tak totožnosti účastníků řízení. V tomto případě však nelze hovořit o totožnosti účastníků řízení. V návaznosti na ust. § 83 odst. 2 OSŘ, jež upravuje překážku litispendence v případě totožného předmětu řízení i ve vztahu k jiným žalobcům, lze s ohledem na smysl a účel ust. § 239 odst. 1 poslední věty IZ vyvodit, že slovním spojením „*v téže věci*“ se má na mysli odpůrcí žaloba týkající se téhož právního jednání, jímž došlo ke zkrácení nebo zvýhodnění věřitelů na úkor jiných. Civilní soudy jsou povinny zkoumat ve smyslu ust. § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ otázku, zdali je možné pokračovat v řízení o této žalobě či zdali má být řízení přerušeno, nejen optikou pouhého označení účastníků řízení, ale zejména budou muset soudy vycházet z obsahu žaloby. Překážka litispendence je časově omezena, a to od zahájení insolvenčního řízení, tj. ode dne, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu dle ust. § 97 odst. 1 IZ do skončení insolvenčního řízení. Insolvenční řízení může být ukončeno právní mocí tzv. jiných rozhodnutí o insolvenčním návrhu ve smyslu ust. § 142 a § 143 IZ (odmítnutí insolvenčního návrhu, zamítnutí insolvenčního návrhu nebo zastavení řízení), právní mocí rozhodnutí o tom, že dlužník není v úpadku dle ust. § 158 IZ, nebo dále právní mocí rozhodnutí o zrušení konkursu dle § 308 IZ, právní mocí rozhodnutí o skončení reorganizace dle § 362 IZ či právní mocí rozhodnutí o splnění oddlužení dle § 413 IZ.⁴⁶ „*Jinak řečeno, okolnost, že věřitel (žalobce) v rozporu s ustanovením § 239 odst. 1 insolvenčního zákona podal odpůrcí žalobu podle § 42a obč. zák. až po zahájení insolvenčního řízení na majetek jeho dlužníka (o jehož odporovatelný právní úkon šlo), nebrání věcnému projednání takové žaloby v době po skončení insolvenčního řízení na majetek dlužníka.*“⁴⁷

Pokud však civilní soud před zahájením insolvenčního řízení o odpůrcí žalobě rozhodl, bude vhodné takové rozhodnutí účastníkům řízení řádně doručit. „*Z ustanovení § 239 odst. 1 věty druhé a § 243 IZ je třeba (kromě jiného) dovodit, že v řízení o odpůrcí žalobě, kterou se žalující věřitel*

⁴⁶ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 912.

⁴⁷ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 41/2023 ze dne 16. 01. 2023.

podle ustanovení § 42a OBČZ ještě před podáním insolvenčního návrhu domáhá určení, že dlužníkův právní úkon je vůči němu právně neúčinný, nelze v době po zahájení insolvenčního řízení (až do jeho skončení) pokračovat. Dnem zahájení insolvenčního řízení tedy nastává v řízení o odpůrčí žalobě podané podle ustanovení § 42a OBČZ ze zákona obdobný stav, jako při přerušení řízení, který na jedné straně sice brání tomu, aby bylo v řízení pokračováno (a soudem v řízení prováděny další úkony), avšak na druhé straně má za následek, že nadále běží procesní lhůty, že účastníci smí v řízení činit procesněprávní úkony a že proto také mohou nabýt právní moci rozhodnutí, která byla v řízení o odpůrčí žalobě podané podle ustanovení § 42a OBČZ vydána před zahájením insolvenčního řízení. V případě, že o odpůrčí žalobě podané podle ustanovení § 42a OBČZ bylo rozhodnuto ještě v době před zahájením insolvenčního řízení a že toto rozhodnutí nabylo právní moci před právní mocí usnesení insolvenčního soudu o úpadku, má věřitel právo požadovat uspokojení své (zkrácené) vymahatelné (vykonatelné) pohledávky z (výtěžku zpeněžení) majetku, který byl odporovatelným právním úkonem převeden na jiného, cestou výkonu rozhodnutí (exekuce) vedeného proti nabyvateli tohoto majetku, popřípadě uspokojení své vymahatelné (vykonatelné) pohledávky z náhrady, kterou je povinen zaplatit ten, kdo měl z odporovatelného právního úkonu prospěch, aniž by plnění (takto získané na uspokojení své pohledávky) musel předat (odevzdat) do majetkové podstaty; jinak (ve všech ostatních případech) nemohou být odpůrčí žaloba podaná podle ustanovení § 42a OBČZ a ani rozhodnutí soudu, kterým by bylo žalobě vyhověno, způsobilým právním prostředkem (mimo rámec insolvenčního řízení) k uspokojení vymahatelné (vykonatelné) pohledávky věřitele“⁴⁸ Je sporné, zdali může rozhodnutí o odpůrčí žalobě civilního soudu s ohledem na přerušení řízení dle § 111 OSŘ nabýt právní moci. IZ s takovou situací výslovně počítá v ust. § 243 IZ. Aplikace ust. § 243 IZ však přichází v úvahu pouze tehdy, pokud rozhodnutí o vyslovení neúčinnosti právního úkonu nabude právní moci před zahájením insolvenčního řízení. Lze si představit i situaci, kdy insolvenční správce nepodá odpůrčí žalobu v zákonem stanovené lhůtě nebo řízení o odpůrčí žalobě neprobíhá z jiného důvodu (např. insolvenční správce vzal žalobu zpět nebo byla soudem pravomocně zamítnuta). Z doslovného výkladu ust. § 239 odst. 1 poslední věta IZ by řízení u civilního soudu o žalobě podané jinou osobou mělo být přerušeno i v případě výše uvedené situace. S ohledem na délku, smysl a podstatu insolvenčního řízení, by měl doslovný výklad ustoupit výkladu, že výsledek původně přerušného řízení by se řízení insolvenčního neměl nijak dotknout a mohlo by v tomto řízení být pokračováno

⁴⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 539/2015 ze dne 21. 01. 2016.

(nadto nutno doplnit, že předmět plnění či jeho náhrada by již pro majetkovou podstatou byl stejně ztracen).⁴⁹

Zajímavou úvahou je, zdali má insolvenční správce povinnost podat odpůrčí žalobu s ohledem na své povinnosti ve smyslu ust. § 36 IZ i tehdy, pokud povinná osoba vydání předmětu plnění nesporně nebo když toto plnění vydá dobrovolně. Tato otázka dosud judikaturně vyřešena není. Osobně se domnívám, že by insolvenční správce v zájmu právní jistoty a procesní opatrnosti odpůrčí žalobu podat měl (v takovém případě by incidenční spor mohl být ukončen soudním smírem), i když přiznávám, že toto řešení je poněkud nepraktické. Případně by tato situace mohla být řešena uzavřením dohody o narovnání, jejímž obsahem by byl zánik odpůrčího nároku proti povinnosti plnit.⁵⁰

3.1.1 Vliv věřitelského výboru

Obecně lze konstatovat, že posouzení, zda právní jednání naplňuje znaky odporovatelnosti a zda bude takové právní jednání žalováno odpůrčí žalobou, náleží úvaze insolvenčního správce jako jediné aktivně legitimované osoby k podání odpůrčí žaloby. „*Posouzení, zda právní úkon úpadce, týkající se majetku patřícího do konkursní podstaty, je v konkrétním případě vůči konkursním věřitelům neúčinný, eventuálně zda bude neúčinnost takového právního úkonu uplatněna, závisí na postupu správce konkursní podstaty...Dospěje-li správce konkursní podstaty k závěru, že právní úkon není neúčinný (neboť nepoškozuje konkursní podstatu) nebo rozhodne-li se neúčinnost právního úkonu neuplatnit (např. proto, že je to pro podstatu výhodné), je oprávněn rovněž požadovat, aby bylo vydáno plnění, které patří do konkursní podstaty; toto plnění může požadovat jak od druhého účastníka právního úkonu (např. od kupujícího), tak i od úpadce (obdržel-li sjednané plnění) nebo od jiných osob, kterým bylo plnění podle právního úkonu poskytnuto.*“⁵¹ Věřitelé však mohou insolvenčního správce k podání odpůrčí žaloby přimět. Věřitelé mohou při těchto úvahách vycházet například z účetnictví dlužníka, veřejně dostupných údajů (katastr nemovitostí) nebo z údajů zveřejněných v insolvenčním rejstříku (za situace, když dlužník předloží v průběhu insolvenčního řízení dva seznamy závazků a ze dlužníkem předložených seznamů závazků je zřejmé, že dlužník uhradil některé pohledávky). Členové věřitelského výboru musí dle ust. § 60 odst. 1 IZ při výkonu své funkce postupovat s odbornou

⁴⁹ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. vydání. Praha. Leges, 2018, str. 531.

⁵⁰ Tamtéž, str. 532.

⁵¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 542/98 ze dne 11. 11. 1998.

péči, zároveň jsou odpovědní za škodu, kterou způsobili porušením svých povinností nebo neodborným výkonem své funkce. Na druhou stranu by se nemělo stávat, že věřitelský výbor bude insolvenčního správce nutit k podání odpůrčích žalob v situacích, kde nejsou o správnosti tohoto postupu přesvědčeni.⁵² Ze své praxe mohu uvést, že ve sporných situacích je vhodné, aby si insolvenční správce vyžádal stanovisko věřitelského výboru k otázce podání odpůrčí žaloby.

Ustanovení § 239 odst. 2 IZ stanoví, že rozhodne-li o tom věřitelský výbor, podá insolvenční správce odpůrčí žalobu vždy. Insolvenční správce je vázán i stanoviskem zástupce věřitelů, popř. schůze věřitelů, pokud si rozhodování o této otázce vyhradila (ust. § 46 odst. 2 IZ). Z povinnosti podat odpůrčí žalobu, pokud tak rozhodne věřitelský výbor, existuje jedna výjimka – nedostatek finančních prostředků k podání odpůrčí žaloby a vedení incidenčního sporu. V takovém případě může insolvenční správce ve smyslu ust. § 239 odst. 2 věta druhá IZ podmínit podání odpůrčí žaloby nebo další vedení incidenčního sporu tím, aby mu věřitelé poskytli na úhradu těchto nákladů přiměřenou zálohu. Pokud by věřitelé (nikoli nutně členové věřitelského výboru či zástupce věřitelů) odmítli poskytnout insolvenčnímu správci tuto zálohu, je insolvenční správce oprávněn odmítnout podání odpůrčí žaloby, příp. další vedení incidenčního sporu. Odmítnutí podání odpůrčí žaloby by se mělo týkat pouze jednání, u nichž je jejich neúčinnost velmi sporná nebo se nárok získaný konstitutivním rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě jeví jako zjevně nedobytný. V ostatních případech je insolvenční správce povinen podat odpůrčí žalobu vždy. Zvýšené náklady budou v praxi nejčastěji tvořit znalecké posudky či jiné odborné rozsáhlé podklady nebo například skutečnost, že incidenční spor bude rozhodován v rámci více soudních instancí. Zálohu na úhradu nákladů je možno žádat i opakovaně.⁵³ Zvýšené náklady by však neměly být insolvenčním správcem odůvodněny povinností právního zastoupení jeho osoby v incidenčním sporu. Podání odpůrčí žaloby je činností, k níž je insolvenční správce povinen osobně, ač dlužno dodat, velmi často se v praxi setkávám s tím, že insolvenční správce je právně zastoupen advokátem, ač sám v mnoha případech advokátem je i insolvenční správce. „*V souvislosti s námitkou neúčelnosti právního zastoupení vedlejší účastnice advokátem Ústavní soud poukazuje na body 19, 20, a zejména 25 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2859/17, v němž se uvádí, že žádný právní předpis nevylučuje a že je běžnou praxí v incidenčních sporech zastoupení insolvenčního správce advokátem i v těch případech, kdy je insolvenční správce sám advokátem, neboť insolvenční správce vykonává obvykle svou činnost současně v různých insolvenčních řízeních a*

⁵² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 648.

⁵³ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 913 – 914.

je účasten mnoha incidenčních sporů vyvolaných těmito insolvenčními řízeními, a má proto právo, aby se nechal jako účastník řízení v těchto incidenčních řízeních zastoupit zástupcem, jehož si zvolí, a to i advokátem; následně uzavřel, že plně respektuje základní právo žalovaného na právní pomoc od počátku řízení, zaručené v čl. 37 odst. 2 Listiny...S právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod není v rozporu, je-li v tzv. bagatelních věcech výše nákladů na právní zastoupení advokátem stanovována tak, že zpravidla nebude přesahovat žalovanou částku. Výjimky z tohoto požadavku jsou možné jen v odůvodněných případech; tento požadavek dopadá i na (incidenční) řízení o určení pravosti, pořadí nebo výše pohledávky.⁵⁴ Pokud věřitelé zálohu insolvenčnímu správci poskytlí a incidenční spor skončí úspěchem insolvenčního správce (tj. pravomocným rozhodnutím insolvenčního soudu o odpůřčí žalobě), mohou věřitelé požadovat náhradu za tuto zálohu. Zákon přiznává této náhradě postavení pohledávky za majetkovou podstatou ve smyslu ust. § 169 odst. 1 písm. h) IZ. Na tuto náhradu bude nahlíženo jako na pohledávku za majetkovou podstatou i v situaci, kdy se i přes vyhovující pravomocný rozsudek insolvenčního soudu o odpůřčí žalobě nepodaří předmět plnění získat do majetkové podstaty (například z důvodu, že žalovaný není dostatečně bonitní).⁵⁵

3.1.2 Odpovědnost za podání odpůřčí žaloby

Domnívám se, že insolvenční soud (není-li v konkrétním insolvenčním řízení věřitelským výborem) při výkonu dohlédací činnosti není oprávněn uložit insolvenčnímu správci, aby podal odpůřčí žalobu. Obdobný výklad již byl judikován, ač ve vztahu k popěrnému právu (přezkumu přihlášených pohledávek) insolvenčního správce. „I při výkladu insolvenčního zákona v tomto znění však platí, že insolvenční soud při výkonu dohlédací činnosti (§ 10 písm. b/, § 11 insolvenčního zákona) není oprávněn uložit insolvenční správci, jaký postoj má zaujmout k přihlášeným pohledávkám, a to z týchž příčin, pro něž byl takový postup vyloučen i v dřívějších poměrech konkursních.“⁵⁶ Odpovědnost za podání odpůřčí žaloby má primárně insolvenční správce (bez ohledu na oprávnění věřitelského výboru rozhodnout o otázce podání odpůřčí žaloby). „Z podaného výčtu naopak plyne, že součástí povinnosti správce konkursní podstaty postupovat při výkonu funkce s odbornou péčí je i povinnost vyvinout odpovídající úsilí ke zjištění stavu úpadcova majetku (pro účely jeho soupisu a následného zpeněžení), včetně zkoumání zda některé z transakcí uskutečněných pozdějším úpadcem nevykazují znaky absolutně nebo relativně

⁵⁴ Viz Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1809/20, ze dne 22. 09. 2020.

⁵⁵ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 649.

⁵⁶ Viz Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 63/2011 ze dne 28. 11. 2013.

neplatných právních úkonů nebo úkonů odporovatelných či dokonce neúčinných ze zákona (srov. § 15 a § 16 ZKV).⁵⁷ V praxi se vyskytují samozřejmě i situace, kdy si insolvenční správce vyhodnotí, že i přes formální naplnění podmínek neúčinného právního jednání, bude ekonomicky výhodnější odpůřci žalobu nepodat. „Jedinou další korekcí [obdobně jako tomu bylo při výkladu neúčinnosti podle § 4a zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (srov. rozsudek ze dne 31. května 2007, sp. zn. 29 Odo 820/2005, jakož i důvody rozsudku ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 29 Odo 1663/2006, uveřejněného pod číslem 86/2009 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, jak na ně poukazuje i R 62/2017)] je rozhodnutí insolvenčního správce, že neúčinnost právního úkonu dlužníka neuplatní, neboť je pro majetkovou podstatu dlužníka v konečném důsledku výhodný (může jít např. o právní úkon, jímž dlužník v rozporu se zákazem formulovaným v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona podstatně změni skladbu svého majetku tím, že jej zpeněží za cenu pro věřitele velmi výhodnou a peněžní prostředky zůstanou v majetkové podstatě).⁵⁸

3.2 Lhůta pro podání odpůřci žaloby

Insolvenční správce je povinen dle ust. § 239 odst. 3 IZ napadnout neúčinný právní úkon, tj. podat odpůřci žalobu ve lhůtě jednoho roku od účinnosti rozhodnutí o úpadku dlužníka. Rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku dlužníka obsahuje také výrok o ustanovení insolvenčního správce do funkce, nebyl-li již dříve ustanoven předběžný insolvenční správce. Dle ust. § 89 odst. 1 IZ jsou rozhodnutí insolvenčního soudu vydaná v insolvenčním řízení účinná okamžikem jejich zveřejnění v insolvenčním rejstříku, tj. hodinou a minutou zveřejnění. Pro podání odpůřci žaloby je rozhodný pouze den, kdy bylo rozhodnutí o úpadku dlužníka zveřejněno v insolvenčním rejstříku, nikoli hodiny a minuty zveřejnění rozhodnutí.⁵⁹ Dle mého názoru je roční lhůta pro zhodnocení, zdali právní jednání dlužníka naplňuje znaky odporovatelnosti a zdali je pro majetkovou podstatu ekonomicky výhodné odpůřci žalobu podat, dostatečná. V praxi se často vyskytují situace, kdy dlužník neposkytuje insolvenčnímu správci součinnost, a tak bývá nelehkým úkolem dostatečně prověřit potenciální odporovatelnost dlužníkovy právního jednání. I z těchto důvodů bývá v praxi poměrně časté, že odpůřci žaloba je podána až v samotném závěru běhu roční lhůty. S ohledem na právní jistotu třetích osob by byla delší lhůta pro podání odpůřci žaloby dle mého názoru přílišně tvrdá a nespravedlivá. „Zákonodárcem sledovaný zájem je zde

⁵⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2631/2012 ze dne 30. 10. 2014.

⁵⁸ Viz Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2849/2017 ze dne 28. 11. 2018.

⁵⁹ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 898.

tedy zájem na právní jistotě právních vztahů, na jejich nezpochybnitelnosti po uplynutí lhůty, která je k jejich případnému zpochybnění zákonem stanovena.“⁶⁰

Lhůta pro podání odpůrcí žaloby je prekluzivní (propadná). Po uplynutí roční lhůty se již nelze v insolvenčním řízení neúčinnosti právního úkonu dlužníka dovolat. „*Prekluze odpůrcího nároku podle ustanovení § 239 odst.3 věty druhé ins. zák. totiž slouží k ochraně osob, které mají povinnost vydat dlužníkovo plnění do majetkové podstaty (tj. osob, v jejichž prospěch byl právní úkon učiněn nebo kterým vznikl z odporovatelných právních úkonů dlužníka prospěch),...*“⁶¹

Charakter lhůty pro podání odpůrcí žaloby není zákonem výslovně upraven. I v rámci odborné veřejnosti se liší názory na tuto problematiku. Kozák se domnívá, že lhůta pro podání odpůrcí žaloby je lhůtou procesní, Hásová naopak má za to, že se jedná o lhůtu hmotněprávní. „*Následek nedodržení lhůty podle § 239 odst. 3 věty druhé IZ je třeba vykládat podle § 160 odst. 1 IZ tak, že nepodá-li insolvenční správce odpůrcí žalobu v této lhůtě u insolvenčního soudu, odpůrcí nárok zanikne. S nepodáním žaloby u insolvenčního soudu ve stanovené lhůtě tedy zákon spojuje zánik (prekluzi) odpůrcího nároku, lhůta pro podání odpůrcí žaloby podle § 239 odst. 3 IZ je lhůtou hmotněprávní; k jejímu zachování je nezbytné, aby žaloba došla nejpozději posledního dne lhůty insolvenčnímu soudu (§ 2 písm. b) IZ).*“⁶² Judikatura se přiklání k závěru, že lhůta pro podání odpůrcí žaloby je lhůtou hmotněprávní. Osobně se také domnívám, že se jedná o lhůtu hmotněprávní. S ohledem na skutečnost, že insolvenční správce podává odpůrcí žalobu výhradně prostřednictvím datové schránky, insolvenční soud je orgánem veřejné moci, kdy okamžik dodání a doručení do datové schránky je v podstatě totožný (rozdíl mezi dodáním a doručením zprávy do datové schránky je v rámci vteřin), tento problém není tak palčivý jako dříve, kdy byly odpůrcí žaloby podávány prostřednictvím poštovního orgánu.

3.2.1 Přetržení lhůty a její nový běh, stavění lhůty

V praxi se poměrně často stává, že proti rozhodnutí o úpadku je podán opravný prostředek (odvolání, případně i dovolání). Pokud bude v rámci řízení o opravném prostředku rozhodnutí o úpadku zrušeno a následně bude vydáno znovu rozhodnutí o úpadku, běží roční prekluzivní lhůta znovu. Naopak lhůta neběží opětovně ode dne rozhodnutí o ustanovení (nového) insolvenčního správce do funkce. Tento závěr byl judikaturou shledán i v případě možné podjatosti (původního) insolvenčního správce. „*Jde-li o aplikaci pravidel občanského zákoníku pro úpravu běhu*

⁶⁰ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 177/2017 ze dne 30. 05. 2019.

⁶¹ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 07. 10. 2014.

⁶² Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 104 VSPH 494/2017 ze dne 23. 08. 2017.

prekluzivních lhůt, zde především platí, že úprava uplatňování odpůrcích nároků v případě zjištění úpadku dlužníka, obsažená v insolvenčním zákoně, je úpravou autonomní, úplnou, nepředpokládající subsidiární aplikaci jiných předpisů. Neupravuje-li insolvenční zákon žádnou výjimku (změnu počátku, přerušení, stavění, znovuotevření apod.) z obecné jednoleté lhůty pro podání odpůrcí žaloby, je třeba uzavřít, že žádná takováto výjimka možná není...Dokud není insolvenční správce z funkce odvolán, či není funkce zproštěn, stále může, resp. musí, funkci vykonávat. Obdobnou situaci, kdy chybí zákonný zástupce či opatrovník, by byla situace, kdy by funkce insolvenčního správce byla neobsazena například z důvodu úmrtí insolvenčního správce. Tuto situaci je třeba zásadně odlišovat od situace, kdy insolvenční správce nevykonává svou funkci řádně... Lze tedy uzavřít, že případná podjatost insolvenčního správce není důvodem pro stavění či prodloužení prekluzivní lhůty k podání odpůrcí žaloby stanovené v ustanovení § 239 odst. 3 insolvenčního zákona.“⁶³ S přihlédnutím k výše uvedenému rozhodnutí vyvstává zajímavá otázka, co se stane, pokud ustanovený insolvenční správce zemře. Mám za to, že zde by mělo dojít minimálně ke stavění lhůty pro podání odpůrcí žaloby do doby ustanovení nového insolvenčního správce, neboť objektivně insolvenční správce funkci vykonávat nemůže.

Jednou ze stěžejních činností a povinností insolvenčního správce je přezkum přihlášených pohledávek v rámci insolvenčního řízení dlužníka. „*Skutečnost, že insolvenční správce nepopřel pořadí věřitelem přihlášené pohledávky, nebrání tomu, aby následně ve lhůtě určené ustanovením § 239 odst. 3 insolvenčního zákona po právu podal odpůrcí žalobu.*“⁶⁴

Lhůta pro podání odpůrcí žaloby se vztahuje dle názorů odborné veřejnosti pouze ke skutkovým podstatám neúčinných právních úkonů dle ust. § 240 - § 242 IZ, nikoli dle ust. § 111 IZ. Roční lhůta dle ust. § 239 odst. 3 IZ se vztahuje pouze na samotné podání odpůrcí žaloby, jak bylo dovozeno soudní praxí. „*Ustanovení § 239 odst. 3 insolvenčního zákona nevzbuzuje žádné pochybnosti o tom, že upravuje (jen) lhůtu, ve které může insolvenční správce podat odpůrcí žalobu a důsledky nedodržení této lhůty. O tom, že v poměrech projednávané věci byla odpůrcí žaloba podána včas (o úpadku dlužnice insolvenční soud rozhodl 9. prosince 2009 a odpůrcí žaloba byla podána u insolvenčního soudu 8. prosince 2010), pochybnosti nejsou. Na uplatnění nároku na vydání plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty, eventuelně nároku na poskytnutí rovnocenné náhrady (tj. uplatnění nároků podle ustanovení § 236 odst. 2 insolvenčního zákona) se tak lhůta určená výše zmíněným ustanovením evidentně nevztahuje.*“⁶⁵ Žaloba, která

⁶³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 177/2017 ze dne 30. 05. 2019.

⁶⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 33/2015 ze dne 28. 06. 2017.

⁶⁵ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5/2015 ze dne 31. 08. 2016.

bude podána po uplynutí prekluzivní lhůty nebo osobou odlišnou od osoby insolvenčního správce, bude dle ust. § 160 odst. 4 IZ insolvenčním soudem odmítnuta.

3.3 Vedení řízení o odpůrčí žalobě

Řízení o odpůrčí žalobě je incidenčním sporem dle ust. § 159 odst. 1 písm. d) IZ. Věcně příslušným soudem k projednání odpůrčí žaloby je pak dle ust. § 7a písm. b) krajský soud, který rozhoduje v prvním stupni (odvolací řízení je pak vedeno u vrchních soudů). Místně příslušným soudem dle ust. § 7b odst. 4 IZ ve spojení s ust. § 160 odst. 1 IZ je soud, který vede insolvenční řízení dlužníka, jehož neúčinný právní úkon byl napaden. K otázce pravomoci českých soudů u incidenčních sporů se zahraničním prvkem odkazují na rozhodnutí, kdy: „*Soud České republiky, na jejímž území bylo zahájeno insolvenční řízení na majetek (insolvenčního) dlužníka, je příslušný (má pravomoc) rozhodnout o odpůrčí žalobě podané insolvenčním správcem dlužníka jako spor vyvolaný tímto insolvenčním řízením (incidenční spor) proti žalovanému, který má sídlo na území Slovenska.*“⁶⁶ Tato problematika byla řešena také Soudním dvorem Evropské Unie, který došel k závěrům, že: „*Článek 3 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení musí být vykládán v tom smyslu, že příslušnost soudů členského státu, na jehož území bylo úpadkové řízení zahájeno, k rozhodování o odpůrčí žalobě podané v úpadkovém řízení a směřující proti žalovanému, který má sídlo nebo bydliště v jiném členském státě, je výlučnou příslušností.*“⁶⁷

3.3.1 Předmět řízení

Odpůrčí žaloba musí samozřejmě kromě obecných náležitostí obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností ve smyslu ust. § 79 odst. 1 IZ. Insolvenční správce je povinen v odpůrčí žalobě jednoznačně vymezit předmět řízení, tj. právní jednání dlužníka, kterému odporuje (tím je určen žalobní návrh – petit) a označit žalovaného. Nejvyšší soud uvedl, že: „*Jakkoli nedůvodnost žaloby plyne již z toho, že žalobce odpůrčí žalobou neodporoval „celému“ právnímu úkonu, v němž byl obsažen i zápočet vzájemných pohledávek dlužnice a žalované (tj. neodporoval dohodě o narovnání), Nejvyšší soud nemá v poměrech projednávané věci – zejména vzhledem k povaze vzájemných pohledávek a závazků dlužnice a žalované, vzniklých na základě smlouvy o dílo, jejich výši a způsobu „vypořádání“ (dohodou o narovnání) – žádné pochybnosti o tom, že dohoda o*

⁶⁶ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 7/2015 ze dne 16. 02. 2015.

⁶⁷ Viz Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) sp. zn. C-296/17 – Wiemer & Trachte ze dne 14. 11. 2018.

narovnání, zahrnující i ujednání o započtení, není neúčinná.“⁶⁸ Lze shrnout, že pokud insolvenční správce opomene zažalovat odpůřci žalobou některá další právní jednání dlužníka, po uplynutí lhůty pro podání odpůřčí žaloby již nebude možné žalobu změnit (resp. rozšířit) ve smyslu ust. § 95 odst. 2 OSŘ o tato další neúčinná právní jednání. Samozřejmě nebude možné také měnit osobu pasivně legitimovanou. Následkem bude dle ust. § 160 odst. 4 IZ odmítnutí žaloby pro opožděnost (v části, která byla rozšířena po uplynutí prekluzivní roční lhůty). Právě v případech skutkově složitých, která obsahují mnoho potenciálně neúčinných právních jednání dlužníka a strukturu vícero zainteresovaných subjektů, bývá pro insolvenčního správce roční lhůta poměrně rigidní.

Pokud odpůřčí žaloba, která byla podána insolvenčním správcem včas, obsahuje vady, které je třeba odstranit nebo neobsahuje všechny stanovené náležitosti, pak insolvenční soud vyzývá insolvenčního správce k opravě či doplnění žaloby podle ust. § 43 OSŘ a ust. § 7 IZ. *„Došlo-li k opravě nebo doplnění nesprávné nebo neúplné žaloby, platí, že žaloba byla bez vad již od počátku (tj. ode dne, kdy byla podána u soudu) ... i pro poměry odpůřčí žaloby podle ustanovení § 235 odst. 2 insolvenčního zákona platí, že žalobu, včetně jejího „doplnění“ (ve smyslu odstranění vad) je nutno posuzovat jako celek.*“⁶⁹

Insolvenční soud určí v usnesení insolvenčnímu správcí přiměřenou lhůtu k opravě či doplnění žaloby. V mnoha případech insolvenční soud přímo stanoví, jak má být žaloba doplněna či opravena. Výzva insolvenčního soudu k doplnění či opravě žaloby obsahuje nezřídka dovětek, že soud si je vědom obecně často omezených možností a informací insolvenčního správce, avšak pokud je úpadek dlužníka řešen oddlužením, pak je dlužník povinen mimo jiné se správcem spolupracovat, poskytnout mu informace a součinnost, vyvíjet úsilí ke spolupráci a sdělovat mu požadované údaje.

Nebude-li podání ve stanovené lhůtě řádně opraveno či doplněno a v řízení pro tento nedostatek nelze pokračovat, insolvenční soud dle ust. § 160 odst. 4 věta druhá IZ podání odmítne. Opravou či doplněním žaloby však nelze měnit předmět řízení (např. doplnit opomenuté neúčinné právní jednání).

3.3.2 Soudní poplatky spojené s podáním odpůřčí žaloby

Insolvenční správce je od úhrady soudního poplatku při podání odpůřčí žaloby dle ust. § 11 odst. 2 písm. n) SoudP osvobozen. Toto ustanovení rozhodně kvituji, neboť mám za to, že pokud

⁶⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn.29 ICdo 12/2015 ze dne 28. 02. 2017.

⁶⁹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 84/2016 ze dne 16. 10. 2018.

by bylo podání odpůrcí žaloby podmíněno zaplacením soudního poplatku, mohlo by to insolvenčního správce v případech velmi sporných od podání odpůrcí žaloby spíše odradit.

Pokud incidenční spor skončí úspěchem insolvenčního správce, pak je protistrana (žalovaný) povinen uhradit soudní poplatek za řízení před soudem prvního stupně ve výši 2 000 Kč v případě určení neúčinnosti právního jednání (dle ust. § 2 odst. 3 SoudP ve spojení s položkou 13 bod 1 písm. d) Sazebníku poplatků). Za návrh na zahájení řízení v incidenčním sporu, jehož předmětem je peněžité plnění se soudní poplatek odvíjí od výše peněžitého plnění; do částky 20 000 Kč včetně činí soudní poplatek 1 000 Kč, v částce vyšší než 20 000 Kč činí soudní poplatek 5 % z této částky (dle ust. § 2 odst. 3 SoudP ve spojení s položkou 12 Sazebníku poplatků). Protistrana není povinna soudní poplatek uhradit, pokud je i ona osvobozena od úhrady soudního poplatku, nebo pokud má proti navrhovateli právo na náhradu nákladů řízení.

V odvolacím řízení je žalovaný povinen uhradit soudní poplatek ve výši 2 000 Kč (dle položky 22 bod 11 ve spojení s položkou 4 bod 1. písm. c) Sazebníku poplatků). Za dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, podle předmětu dovolacího řízení činí soudní poplatek 14 000 Kč (dle položky 23 bod 1. písm. d) ve spojení s položkou 23 bodem 6. Sazebníku poplatků).

3.3.3 Vedlejší účastenství

Odpůrcí žalobu může podat pouze insolvenční správce, žalovaným je osoba, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo osoba, která z neúčinného právního úkonu měla prospěch. Ustanovení § 16 odst. 2 IZ vedlejší účastenství v incidenčních sporech výslovně připouští. Jedná se o výjimku z pravidla dle ust. § 14 odst. 2 IZ, že v insolvenčním řízení vedlejší účastenství přípustné není.

Jak již bylo napsáno výše, přihlášení věřitelé dlužníka dle účinné právní úpravy nemají aktivní legitimaci k podání odpůrcí žaloby. *„Přihlášený věřitel má jako vedlejší účastník řízení na straně žalobce – insolvenčního správce právní zájem na výsledku řízení o odpůrcí žalobě insolvenčního správce.“*⁷⁰ Tento závěr Nejvyšší soud konstatoval již za účinnosti ZKV v rozsudku ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. 29 Cdo 244/2012. Možnost přihlášeného věřitele být alespoň vedlejším účastníkem v řízení o odpůrcí žalobě hodnotím jako další benefit zmírňující odepření aktivní legitimace věřitelům k podání odpůrcí žaloby. Smyslem vedlejšího účastenství je pomoc hlavnímu účastníkovi sporu (insolvenčnímu správci), založená na základě právního zájmu na

⁷⁰ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 96/2015 ze dne 21. 12. 2016.

výsledku řízení – úspěchu insolvenčního správce ve sporu. Co se ovšem stane, když si hlavní účastník sporu takovou pomoc nepřeje? Tato otázka byla řešena Nejvyšším soudem, kdy: „*Vedlejší účastenství nelze ani ve sporu vyvolaném insolvenčním řízením založit a udržet proti vůli účastníka, který má být tím, kdo do řízení jako vedlejší účastník vstoupil, v řízení podporován.*“⁷¹

3.3.4 Petit odpůrcí žaloby

Jak bylo uvedeno výše, dle ust. § 239 odst. 4 IZ náleží dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůrcí žalobě vyhověno. Odpůrcí žaloba je primárně typem zákonné žaloby na určení, kterou se insolvenční správce domáhá určení neúčinnosti konkrétního právního jednání dlužníka vůči věřitelům dlužníka, resp. majetkové podstatě. Insolvenční správce však není povinen tvrdit ani prokazovat naléhavý právní zájem, jak tomu je v případě obecné žaloby na určení dle ust. § 80 OSŘ.⁷²

Insolvenční správce je oprávněn dle ust. § 239 odst. 4 druhé věty IZ požadovat odpůrcí žalobou vedle určení neúčinnosti dlužníkova právního úkonu i toto peněžitě plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Toto ustanovení bylo doplněno do zákona výslovně Revizní novelou č. 294/2013 Sb., i přesto, že tento závěr byl dovozován judikaturou již dříve, např.: „*V případech, kdy žalovaný získal z odporovatelných právních úkonů dlužníka majetkový prospěch, může (měla by) mít odpůrcí žaloba jen podobu žaloby na plnění, směřující k vydání poskytnutého peněžitého plnění nebo k vydání peněžitě náhrady ve výši prospěchu získaného odporovatelným právním úkonem. Posouzení případné neúčinnosti odporovatelných právních úkonů je v těchto situacích řešením právní otázky toliko předběžné povahy.*“⁷³ Posouzení otázky neúčinnosti právního jednání a vydání peněžitého plnění v rámci jedné žaloby považují za vhodné, neboť tím budou naplněny jedny ze stěžejních zásad insolvenčního řízení – rychlost, efektivita a hospodárnost. Lze uzavřít, že postup, kdy insolvenční správce po pravomocném vyhovění jeho odpůrcí žalobě o určení neúčinnosti právního jednání dlužníka, podá žalobu na plnění k obecnému (nikoliv insolvenčnímu) soudu žalovaného, je chybný a nesprávný. Žaloba na plnění neztrácí povahu odpůrcí žaloby ani v případě, je-li podána samostatně. I přesto, že zákon výslovně neupravuje vydání nepeněžitého plnění, mělo by být nahlíženo na tuto skutečnost obdobně jako v případě peněžitého plnění.⁷⁴

⁷¹ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 9/2013 ze dne 30. 05. 2013.

⁷² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 651.

⁷³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 365/2009 ze dne 09. 02. 2011.

⁷⁴ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 651 - 652.

Obsahuje-li odpůrčí žaloba kombinovaný petit, tj. žaloba na určení neúčinnosti právního jednání je spojená s žalobou na plnění (podle okolností na vydání věci, zaplacení či stanovení jiné povinnosti podle povahy rovnocenné náhrady), pak o vydání plnění lze rozhodnout až poté, co výrok na určení nabude právní moci. V praxi tak může insolvenční soud rozhodnout částečným rozsudkem o určení neúčinnosti a po právní moci může pokračovat v řízení ohledně petitu na vydání plnění, anebo insolvenční soud rozhodne o určení neúčinnosti a vydání plnění zároveň a lhůtu k vydání plnění naváže na právní moc výroku o určení neúčinnosti.

Je-li insolvenční správce s odpůrčí žalobou úspěšný, dochází k navrácení právního stavu do doby před tímto neúčinným právním jednáním (anulují se právní následky odporovaného právního jednání dlužníka). Plnění z neúčinných právních jednání dlužníka musí být navrženo do majetkové podstaty dlužníka po právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu. Rozhodnutí soudu o odpůrčí žalobě má konstitutivní povahu (dluh žalovaného vůči majetkové podstatě vznikne teprve právní mocí rozhodnutí o odpůrčí žalobě).⁷⁵

V praxi může nastat situace, kdy insolvenční správce vyhodnotí právní jednání dlužníka nesprávně a jednání neplatné (nikoli neúčinné) napadne odpůrčí žalobou. „*Jestliže insolvenční správce v žalobě vylicí, že dlužník poskytl žalovanému peněžité plnění, a v petitu požaduje vyslovení (slovy zákona určení) neúčinnosti takového právního úkonu a současně i uložení povinnosti takové plnění uhradit do majetkové podstaty, tak je zjevný jeho požadavek vůči soudu – tedy aby žalovaný byl zavázán navrátit dané peněžité plnění zpět do majetkové podstaty. Pro soud pak není směrodatné, že tvrzený skutkový stav insolvenční správce právně posoudil tak, že jde o neúčinný právní úkon dlužníka a nikoli např. o plnění bez právního důvodu... Nadto by výklad nabízený odvolacím soudem nutil insolvenční správce (jak z důvodu zachování propadlé lhůty podle § 239 odst. 3 insolvenčního zákona, tak z důvodu hrozby promlčení nároku z bezdůvodného obohacení) nehospodárně podávat dvě žaloby – odpůrčí a na zaplacení – prakticky s totožným vylicením skutkových okolností, ačkoli přinejmenším s jednou z podaných žalob by nemohl být úspěšný. Takový výklad Nejvyšší soud nemá za udržitelny.*“⁷⁶ Shledá-li insolvenční správce určité právní jednání dlužníka neplatným, pak by se insolvenční správce měl domáhat nároku z bezdůvodného obohacení. Žaloba o vydání bezdůvodného obohacení nespadá do výčtu incidenčních sporů a bude tak projednána obecným civilním soudem. Projednání stejného právního jednání (skutku) v rámci žaloby z odpůrčího nároku u insolvenčního soudu a právního jednání

⁷⁵ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 652.

⁷⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 19/2016 ze dne 28. 02. 2018.

z žaloby na vydání bezdůvodného obohacení u civilního soudu možné není.⁷⁷ „Jestliže odvolací soud dovodil, že dovolatelem uvedená tvrzení nelze podřadit pod žádnou z taxativně vymezených skutkových podstat neúčinných právních úkonů a potvrdil zamítavé rozhodnutí insolvenčního soudu, aniž by se zabýval tím, zda lze převod peněžních prostředků dlužníkem ve prospěch žalovaného považovat za plnění bez právního důvodu, je jeho právní posouzení věci neúplné, a tudíž i nesprávné... U přípustného dovolání Nejvyšší soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.). Takovou jinou vadou je zatíženo i řízení v této věci, neboť žalobní požadavek na zaplacení peněžité částky je (podle právního posouzení) požadavkem na vydání bezdůvodného obohacení. Věcná příslušnost soudu k tomu, aby v prvním stupni projednal a rozhodl spor, ve kterém insolvenční správce vymáhá ve prospěch majetkové podstaty pohledávku dlužníka z titulu bezdůvodného obohacení, se určuje podle obecných pravidel určování věcné příslušnosti, neboť nejde o incidenční spor.“⁷⁸

3.3.5 Projednání odpůřících žalob

Odpůřící žaloby jakožto incidenční spory jsou projednávány v rámci insolvenčního řízení. Incidenční spory jsou vedeny v rámci téhož insolvenčního řízení, avšak v samostatném rejstříku, který nese označení ICm. Každý jednotlivý incidenční spor má svou ICm spisovou značku a v insolvenčním rejstříku jsou tyto incidenční spory vedeny v oddílu C. V řízeních o incidenčních sporech se dle § 7 IZ použijí přiměřeně ustanovení OSŘ. Insolvenční soudy využívají zejména institutu kvalifikované výzvy dle ust. § 114b OSŘ, přípravného jednání dle ust. § 114c OSŘ či koncentrace řízení dle ust. § 118b OSŘ. V rámci dokazování jsou pro insolvenční soud přirozeným zdrojem poznatků skutečnosti a důkazy, které tvoří součást insolvenčního spisu. Tyto skutečnosti a důkazy, které vyšly najevo v průběhu incidenčního sporu, ale zároveň jsou součástí insolvenčního spisu, lze bez dalšího považovat za skutečnosti nikoli nové.⁷⁹

Dle ust. § 239 odst. 4 první věty IZ náleží dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůřící žalobě vyhověno. Zajímavým případem je situace, kdy se žalovaný v rámci řízení o odpůřící žalobě sám ocitne v insolvenčním

⁷⁷ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 652.

⁷⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 21/2020 ze dne 31. 03. 2021.

⁷⁹ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 624.

řízení v pozici dlužníka, ať už na základě návrhu podaného sebou samým nebo věřitelem. Tato situace byla judikatorně řešena Vrchním soudem v Praze, který v rámci rozhodnutí č. j. 104 VSPH 250/2019 ze dne 20. 05. 2019 odkázal na ust. § 237 odst. 4 IZ, kdy shledal, že pohledávka z odpůrcí žaloby je do insolvenčního řízení žalovaného – dlužníka přihlášena ze zákona, a to dokonce i po skončení dvouměsíční lhůty pro podávání přihlášek.⁸⁰ I tato pohledávka by ale měla dle mého názoru podléhat přezkumu ze strany insolvenčního správce žalovaného, jak bylo naznačeno výše.

Pokud se jedná o rozhodnutí ve věci samé, pak dle ust. § 162 odst. 1 IZ rozhoduje insolvenční soud v incidenčním sporu rozsudkem. V incidenčním sporu lze rozhodnout i rozsudkem pro uznání nebo rozsudkem pro zmeškání, což potvrzuje i soudní judikatura. „*Povaha řízení o odpůrcí žalobě podle insolvenčního zákona nevyklučuje skončení řízení soudním smírem, lze v něm proto rozhodnout rozsudkem pro uznání.*“⁸¹

O schválení smíru insolvenční soud rozhodne dle ust. § 162 odst. 1 IZ usnesením. Z praxe mohu dodat, že mnoho soudců vede účastníky řízení incidenčních sporů ke smírnému vyřešení věci. Nutno doplnit, že dle ust. § 162 odst. 2 IZ insolvenční soud může schválit smír uzavřený v incidenčním sporu jen tehdy, jestliže s ním souhlasí věřitelský výbor. Soudem schválený smír má totožné účinky jako pravomocný rozsudek. Pokud by vyšlo později najevo, že je smír neplatný podle hmotného práva, pak soud může usnesení o schválení smíru zrušit, a to rozsudkem, přičemž lhůta pro podání návrhu na zrušení smíru může být v souladu s ust. § 99 OSŘ podán nejpozději do tří let od právní moci usnesení o schválení smíru. Dle ust. § 164 IZ platí, že pravomocný rozsudek vydaný v incidenčním sporu je závazný pro všechny procesní subjekty, tj. pro insolvenční soud, insolvenčního správce, dlužníka, pro dlužníkovy věřitele, státní zastupitelství (pokud vstoupilo do insolvenčního řízení) a případně i pro likvidátora dlužníka. Závaznost je výslovně zákonem upravena pouze ve vztahu k pravomocnému rozsudku, s ohledem skutečnost, že soudem schválený smír má dle ust. § 99 odst. 3 OSŘ totožné účinky jako pravomocný rozsudek, lze se domnívat, že usnesení o schválení smíru je závazné také vůči všem subjektům insolvenčního řízení.⁸²

Proti rozsudku ve věci samé je přípustné odvolání dle ust. § 204 odst. 1 OSŘ v patnáctidenní lhůtě od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí u soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje. Odvolání není dle ust. § 202 odst. 1 písm. f) OSŘ přípustné proti usnesení, kterým byl schválen smír. Za splnění zákonných předpokladů lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu

⁸⁰ VODA, J. Souběh dvou insolvenčních řízení a dopad pro řízení o odpůrcí žalobě. In: epravo.cz [online]. 26. 07. 2019. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/soubeh-dvou-insolvencnich-rizeni-a-dopad-pro-rizeni-o-odpurci-zalobe-109685.html>

⁸¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 108/2017 ze dne 29. 07. 2019.

⁸² HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 664.

také dovoláním. V praxi dochází k situacím, kdy incidenční spory s ohledem na možnost využití opravných prostředků, trvají i několik let. Dle ust. § 159 odst. 6 IZ dnem, kdy skončí insolvenční řízení zrušením konkursu podle § 308 odst. 1 písm. c) nebo rozhodnutím, jímž insolvenční soud vezme na vědomí splnění reorganizačního plánu, anebo rozhodnutím, jímž insolvenční soud vezme na vědomí splnění oddlužení, se řízení o odpůrcí žalobě přeruší. V řízení lze pokračovat pouze tehdy, navrhne-li to některý z dlužníkových věřitelů. Návrh na pokračování v řízení musí být podán do 30 dnů od přerušení sporu. Věřitel se okamžikem dojití návrhu stává účastníkem řízení na místo insolvenčního správce. Nebude-li návrh na pokračování v řízení podán žádným věřitelem, řízení o odpůrcí žalobě bude zastaveno.

4 Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění

Ustanovení § 240 IZ obsahuje jednu ze tří skutkových podstat neúčinnosti právních úkonů, kterou lze vyslovit pouze na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce. Účelem ust. § 240 IZ je ochrana majetkové podstaty (věřitelů) před účinky zkracujícího jednání dlužníka, které bylo uskutečněno bez přiměřeného protiplnění. První skutková podstata dle ust. § 240 IZ cílí na nepřiměřené protiplnění a zkrácení všech věřitelů, nemusí ovšem dojít ke zvýhodnění některého z věřitelů.⁸³

4.1 Vymezení právního jednání bez přiměřeného protiplnění

K naplnění skutkové podstaty dle ust. § 240 IZ musí být naplněny kumulativně následující znaky: a) musí být splněny znaky obecné definice neúčinného úkonu dle ust. § 235 IZ, b) jednání dlužníka bylo bezúplatné nebo bylo bez přiměřeného protiplnění, c) úkon dlužníka se musel stát ve lhůtě určené v ust. § 240 odst. 3 IZ, d) dlužník v době úkonu byl v úpadku, nebo toto jednání vedlo k úpadku dlužníka či se uplatní vyvratitelná právní domněnka úpadku, e) není naplněna negativní podmínka zakotvená v ust. 240 odst. 4 IZ. Neúčinný právní úkon může být učiněn i nedbalostně.⁸⁴ Níže se budu věnovat znakům charakterizujícím tuto skutkovou podstatu podrobně.

4.1.1 Obecný rys odporovatelného právního jednání dlužníka

Skutková podstata zakotvená v ust. § 240 IZ navazuje na definici neúčinnosti právních úkonů v ust. § 235 IZ. V situacích, kdy dlužník učiní úkon bez úplaty nebo bez přiměřeného protiplnění, se bude jednat o zkrácení věřitelů. Podrobně k obecné charakteristice odporovatelnosti dle § 235 IZ odkazují na kapitolu 2.

4.1.2 Bezúplatné plnění a nepřiměřené protiplnění

Dle ust. § 240 odst. 1 IZ se právním úkonem bez přiměřeného protiplnění rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá

⁸³ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 655.

⁸⁴ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 903.

cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník. Ustanovení je koncipováno dostatečně obecně a široce. Pokud bude jednání dlužníka bezúplatné, zásadně se bude jednat o plnění bez přiměřeného protiplnění dle ust. § 240 IZ a důkazní situace žalobce (insolvenčního správce) bude jednodušší. Příklady neúčinných právních úkonů bez přiměřeného protiplnění zahrnují převody vlastnického práva k věci, poskytnutí služeb, sjednání jiných práv jako je např. nájem či zatížení věci věcným právem (např. věcné břemeno či zástavní právo). Dalším příkladem může být i přistoupení k dluhu, neobdrží-li dlužník žádné protiplnění nebo zřízení zajištění za dluhy třetí osoby.⁸⁵ „*V případě zajištění pohledávek za společností [na něž ustanovení § 241 odst. 3 písm.d) insolvenčního zákona nedopadá proto, že upravuje (jen) případy, kdy dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujících vlastních závazků a nikoli závazků třetích osob – viz ustanovení § 241 odst. 1 insolvenčního zákona, z něž je zjevné, že musí jít o zvýhodnění některého z věřitelů dlužníka na úkor ostatních věřitelů dlužníka, kteréžto podmínky při zajištění pohledávky za společností evidentně splněny nejsou] jsou zástavní smlouvy neúčinnými právními úkony podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona. Není totiž pochyb o tom, že dlužník se těmito právními úkony zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník.*“⁸⁶ Za situace, že by dlužník za zajištění dluhu obdržel protiplnění, mělo by toto protiplnění být přiměřené riziku, které na sebe dlužník převzal tímto zajištěním dluhu. „*Z právní úpravy § 240 IZ plyne, že k závěru o neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění vždy musí být známa hodnota plnění poskytnutého dlužníkem a hodnota protiplnění. Jestli je dlužníkem poskytnutou hodnotou peněžítá pohledávka, postoupená na základě smlouvy o postoupení pohledávek, pak její hodnota (obvyklá cena) je dána její dobytostí. Nominální hodnota postoupené peněžité pohledávky je sama o sobě bezcenným údajem, není-li bez dalšího najisto postaveno, že dlužník má dostatečný majetek, z něhož lze pohledávku uspokojit. Jestliže je naopak evidentní, že takový závěr přijmout nelze, pak musí být v řízení tvrzeny a prokazovány skutečnosti, na nichž se zakládá právní závěr o dobytosti postoupené pohledávky. Ve své podstatě jde o zjištění majetkových poměrů dlužníka postoupené pohledávky.*“⁸⁷

Nejčastějším případem bezúplatného plnění je zcela bezpochyby institut darování. V praxi jsem se setkala s mnoha incidenčními spory, kdy dlužník daroval věc protistraně, často osobě blízké. Tyto incidenční spory patří k těm skutkově nejjednodušším sporům a často bývají

⁸⁵ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 658.

⁸⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 14/2012 ze dne 29. 04. 2014.

⁸⁷ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 103 VSPH 483/2015 ze dne 18. 05. 2016.

ukončeny soudním smírem. I v případě neúčinného právního úkonu spočívajícího v darování je však nutno zkoumat, zdali dlužník skutečně neobdržel od protistrany nějaké protiplnění. „Darovací smlouva je podle své povahy právním jednáním bez přiměřeného protiplnění ve smyslu § 240 insolvenčního zákona. Současně však nelze pominout, že v řízení o odpůrcí žalobě lze zkoumat, zda dlužník za plnění poskytnuté na základě darovací smlouvy obdržel přiměřené protiplnění. Toto protiplnění může mít podobu úhrady dluhu dlužníka třetí osobou, jež předchází uzavření darovací smlouvy. Také toto protiplnění je protihodnotou majetkové povahy, jehož poskytnutím se (ve prospěch poměrného uspokojení věřitelů) snížila výše celkových závazků dlužníka. Skutečnost, že taková třetí osoba zajišťovala pohledávky dlužníka zástavním právem ke svým nemovitostem, přitom nemění ničeho na tom, že plnila na závazky dlužníka.“⁸⁸

Protiplnění nemusí nutně spočívat v penězích, může se jednat např. o směnu nebo poskytnutí služeb výměnou za dodání zboží. V těchto situacích bude nutné zjišťovat a poměřovat obvyklou cenu takového protiplnění. V situaci, kdy bude ujednáno přiměřené protiplnění, ale nebude protistranou splněno, nebudou naplněny znaky skutkové podstaty dle ust. § 240 IZ (insolvenční správce je ovšem dle ust. § 253 IZ oprávněn dožadovat se sjednaného plnění na protistraně). Přiměřenost protiplnění se zkoumá objektivně ke dni uskutečnění právního úkonu.⁸⁹ „V situaci, kdy žalovaný namítá, že insolvenční soud nezkoumal, jaká byla cena vozidla v rozhodné době, a kdy je zřejmé, že (jen) účetně stanovená konečná pořizovací cena předmětu leasingu vskutku nemusí odpovídat obvyklé ceně vozidla, je odvolací soud toho názoru, že při stanovení poměru mezi obvyklou cenou vozidla a cenou sjednanou doplacenými leasingovými splátkami je (bylo) nutno vycházet ze znaleckého ocenění obvyklé ceny vozidla v době uzavření dohody.“⁹⁰ Výkyvy cen po uskutečnění právního úkonu nejsou relevantní. Ač v praxi dochází spíše k situacím, kdy obvyklá cena plnění časem klesá (zejména movité věci, např. automobil, ale i nemovité věci), u pohledávek může být situace přesně opačná.

Insolvenční správce jako žalobce ponese břemeno tvrzení a břemeno důkazní k prokázání naplnění všech znaků skutkové podstaty (tedy i ohledně výše obvyklé ceny plnění dlužníka a plnění protistrany). „Pro závěr o tom, zda dlužník ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) zákona č. 328/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, převedl věci ze svého majetku na jinou osobu za nápadně nevýhodných podmínek, je určující srovnání sjednané kupní ceny s cenou obvyklou.“⁹¹

⁸⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 103/2020 ze dne 30. 06. 2022.

⁸⁹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 656.

⁹⁰ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 13/2018 ze dne 08. 03. 2018.

⁹¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 130/2004 ze dne 29. 06. 2004.

Posouzení obvyklé ceny plnění je tedy vždy otázkou individuálního posouzení okolností daného případu. „Obvyklou cenou dlužníkovu plnění je třeba rozumět cenu, za kterou by je bylo možné prodat nebo jinak zpeněžit v době dlužníkovu právního úkonu s dodržením případných cenových předpisů (předpisů o regulaci cen, vydaných podle zákona č. 526/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů).“⁹² Určení obvyklé ceny plnění je v zásadě otázkou odbornou, určenou zpravidla znaleckým posudkem. „Z ustálené judikatury Nejvyššího i Ústavního soudu se podává, že znalecký posudek soud sice hodnotí jako každý jiný důkaz podle § 132 o. s. ř., odborné závěry v něm obsažené však hodnocení soudem podle § 132 o. s. ř. nepodléhají. Hodnocení důkazu znaleckým posudkem tedy spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. Aby soud mohl znalecký posudek odpovědně hodnotit, nesmí se znalec omezit ve svém posudku na podání odborného závěru, nýbrž z jeho posudku musí mít soud možnost seznat, z kterých zjištění v posudku znalec vychází, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl a na základě jakých úvah došel ke svému závěru.“⁹³ Z praxe mohu uvést, že poměrně často nastává situace, kdy bylo v daném sporu vypracováno více znaleckých posudků (zpravidla alespoň dva – znalecký posudek předložený žalobcem a žalovaným). „Má-li soud při rozhodování k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce, musí je zhodnotit v tom smyslu, který z nich a z jakých důvodů vezme za podklad svého rozhodnutí a z jakých důvodů nevychází ze závěru druhého znaleckého posudku; pro tuto úvahu je třeba vyslechnout oba znalce. Jestliže by ani takto nebylo možné odstranit rozpory v závěrech znaleckých posudků, je třeba dát tyto závěry přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí.“⁹⁴

Porovnání vzájemného plnění musí dosahovat takové intenzity, že lze dojít k závěru, že obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění (jedná se o tzv. kvalifikovanou nepřiměřenost plnění). Kvalifikovaná nepřiměřenost plnění je předmětem právního posouzení a skládá se ze dvou kritérií. Prvním z nich je kvantitativní kritérium. „Jelikož insolvenční zákon nedává výslovnou odpověď na otázku, jakou cenu lze považovat za "podstatně nižší než obvyklou", je nezbytné vycházet při výkladu § 240 insolvenčního zákona z účelu a zásad insolvenčního řízení, jak jsou formulovány v § 1 a § 5 insolvenčního zákona...Pro účely posouzení, zda se dlužník zavázal poskytnout plnění za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena

⁹² Viz Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 103 VSPH 843/2016 ze dne 25. 10. 2017.

⁹³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4153/2015 ze dne 17. 03. 2016.

⁹⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 4543/2014 ze dne 10. 11. 2015.

plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (§ 240 insolvenčního zákona), je významné především kvantitativní hledisko [poměr mezi cenou obvyklou a cenou sjednanou (vyjádřitelný např. v procentech) a rozdíl obou cen (představující konkrétní částku)]... Současně je ale nutno přihlédnout k dopadu sporného právního úkonu do majetkové sféry dlužníka z hlediska možnosti věřitelů, jimž k datu nabytí účinků sporného právního úkonu dlužníka svědčila pohledávka za dlužníkem, dosáhnout vůči dlužníku úhrady pohledávek (a schopnosti dlužníka tyto pohledávky zaplatit) a k důvodům, pro které dlužník sporný právní úkon učinil (např. snaha získat prostředky k úhradě již splatných pohledávek věřitelů), jakož i k dalším okolnostem, za nichž dlužník dotčený právní úkon učinil.⁹⁵ V uvedeném rozhodnutí soud konstatoval, že 75 % obvyklé kupní ceny, tj. rozdíl 25 % oproti obvyklé ceně je hraničním, ale akceptovatelným případem. Ač je právní úprava odporovatelnosti obsažená v IZ komplexní a závěry přijaté za účinnosti ZKV nelze bez dalšího vztáhnout k účinné úpravě dle IZ, odkáží na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, který akceptoval rozdíl 32 % oproti obvyklé ceně. „Ve světle takto nastaveného judikatorního rámce lze uzavřít, že odvolací soud nepochybil, jestliže při zkoumání, zda podmínky kupní smlouvy jsou vskutku „nápadně nevýhodné“, neomezil své úvahy na pouhé porovnání smluvené kupní ceny s cenou obvyklou (tržní) a zabýval se i dalšími okolnostmi prodeje (srov. dále i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 29 Odo 1690/2006, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 8, ročník 2009, pod číslem 122). Přitom okolnosti, které odvolací soud zohlednil (snaha úpadce řešit nepříznivou finanční situaci a užití kupní ceny k úhradě závazků úpadce), jsou nepochybně těmi, jež na zkoumání otázky, zda kupní smlouva byla uzavřena za podmínek „nápadně“ nevýhodných, vliv mají.“⁹⁶

Při potenciálním neúčinném právním úkonu by nemělo být přehlíženo ani druhé kritérium, kterým je kvalitativní kritérium, tj. jaký význam pro majetkovou podstatu a pro věřitele jako celek měl neúčinný právní úkon ve smyslu zkrácení uspokojení věřitelů dle ust. § 235 IZ. „Dojde-li v důsledku právního úkonu dlužníka (učiněného v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu anebo po podání tohoto návrhu do prohlášení konkursu) ke zmenšení majetku pozdějšího úpadce v rozsahu částky, která bude jak co do samotné výše, tak i z hlediska vlivu na uspokojení věřitelů z majetku tvořícího konkursní podstatu, zanedbatelná, nebude zpravidla naplněna ani podmínka existence nápadně nevýhodných podmínek podle § 15 odst. 1 písm. c) ZKV.“⁹⁷ K problematice kvalitativního kritéria uvádím dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, kdy: „Pro výsledek daného dovolacího řízení je určující odpověď na otázku, zda se bezúplatné

⁹⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 307/2014 ze dne 29. 02. 2016.

⁹⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4952/2015 ze dne 28. 02. 2017.

⁹⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 1099/2005 ze dne 29. 11. 2006.

zrušení služebnosti užívání nemovitostí negativně odrazilo v možnosti dlužnice uspokojit její věřitele, především zda by se jim dostalo vyššího uspokojení, kdyby se dlužnice služebnosti nevzdala, nebo kdyby za zrušení služebnosti požadovala náhradu. Zpeněžení služebnosti nepřicházelo v úvahu, neboť osobní služebnosti jsou na jiné osoby nepřevoditelné. Tímto způsobem by tedy služebnost nebyla využitelná pro věřitele dlužnice. Dovolatelka dále uvádí, že dlužnice za zrušení služebnosti měla požadovat peněžitou náhradu; potud však přehlíží, že žalovaná jako vlastnice služebných nemovitostí nebyla povinna takovou nabídku akceptovat. Povinnosti dlužníka (vždy) „si nárokovat“ úplatu za vypořádání služebnosti užívání by totiž fakticky odpovídala povinnost vlastníka služebné nemovitosti (vždy) tuto úplatu zaplatit, a to bez ohledu na jiné okolnosti případu, představované např. „jiným protiplněním“, vůli stran, atp. Taková povinnost však žalované ze zákona nevzniká, nejde-li o případ zrušení či omezení služebnosti pro změnu poměrů podle § 1299 odst. 2 o. z. Vycházejí z těchto úvah a přihlížejí k tomu, že dlužnici bylo současně se zrušením služebnosti zřízeno obligační právo bezúplatného užívání totožných nemovitostí a že zrušení služebnosti užívání bylo provedeno na žádost a ku prospěchu dlužnice „ve snaze získat prostředky k úhradě již splatných pohledávek věřitelů“ (srov. R 64/2017), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že zrušení služebnosti užívání za daných skutkových okolností nebylo právním jednáním bez přiměřeného protiplnění ve smyslu § 240 insolvenčního zákona, a tedy ani zkracujícím právním jednáním ve smyslu § 235 insolvenčního zákona. Dlužnice se sice bezúplatně vzdala věcného práva k nemovitostem ve vlastnictví žalované, avšak s ohledem na povahu tohoto práva, které nebylo využitelné pro uspokojení pohledávek věřitelů dlužnice, tím nedošlo ke zkrácení věřitelů dlužnice.“⁹⁸

Uzavřít, zdali plnění naplňovalo intenzitu kvalifikované nepřiměřenosti není jednoduchým úkolem. Soudní judikatura sice naznačila obecnou mez, která se pohybuje okolo rozdílu ve výši 30 % oproti obvyklé ceně, avšak existují i případy, kdy byl soudem akceptován i mnohem výraznější rozdíl. Vždy je nutné usměrňovat kvantitativní kritérium kritériem kvalitativním a posuzovat tedy nejen poměr mezi cenou skutečného protiplnění a obvyklé ceny protiplnění, ale také důvody a okolnosti, za kterých dlužník neúčinný právní úkon učinil a dopady pro majetkovou podstatu dlužníka.⁹⁹

Dohoda o započtení není z povahy věci právním jednáním bez přiměřeného protiplnění. „Započtením se tak stranám zápočtu nedostává žádného plnění, natož takového plnění, které by

⁹⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 91/2021 ze dne 31. 07. 2023.

⁹⁹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 657.

mohlo být využitelné k (byť jen částečnému) uspokojení přihlášených pohledávek jiných věřitelů dlužníka; nelze však přehlédnout, že započtením dlužník „ztrácí“ majetek (pohledávku), který by mohl být využitelný k shora zmíněnému účelu. Z povahy započtení přitom současně plyne, že jde vždy o úkon „ekvivalentní“ (vzájemné pohledávky zanikají jen v rozsahu, v němž se kryjí). Není-li započtení plněním dluhu, je zároveň pojmově vyloučeno, aby šlo o neúčinný právní úkon podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona.¹⁰⁰ Pokud však právní jednání od počátku směřovalo k započtení pohledávky, o neúčinný právní úkon se může za splnění dalších zákonných předpokladů jednat. „Jestliže ovšem dlužník, který nemá další majetek postačující k uspokojení svých věřitelů, jako prodávající uzavřel se svým věřitelem jako kupujícím kupní smlouvu o prodeji nemovitosti, jejíž součástí od počátku byla dohoda o započtení dříve splatných pohledávek věřitele na pohledávku dlužníka z titulu kupní ceny, takže dlužník reálně obdržel (z kupní ceny ve výši 3.741.500 Kč) jen 200.000 Kč (5,35 %), pak byla taková kupní smlouva ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona vzorovým příkladem právního úkonu dlužníka „bez přiměřeného protiplnění“. Celá transakce totiž tímto způsobem směřovala jen k vytvoření pohledávky (dlužníka proti věřiteli), na kterou si věřitel mohl započíst své (starší) pohledávky vůči dlužníku, čímž by se dlužníku za nemovitost převedenou na věřitele přiměřeného protiplnění (zuzítkovatelného k uspokojení dalších věřitelů dlužníka) „reálně“ nedostalo.“¹⁰¹

4.1.3 Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn

Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze dle ust. § 240 odst. 3 IZ odporovat, pokud byl učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern. U všech ostatních osob je tato lhůta zkrácena na úkony, které byly učiněny jeden rok před zahájením insolvenčního řízení. „Podmínky odporovatelnosti ve smyslu § 240 insolvenčního zákona se posuzují ke dni vzniku právního úkonu (právního jednání) ke stejnému okamžiku se zjišťuje i to, zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu další dostatečný majetek k uspokojení věřitelů (v jejichž prospěch se insolvenční neúčinnost vyslovuje).“¹⁰² Lhůta se počítá od zahájení insolvenčního řízení.

Další podstatnou otázkou je, kdy nastaly účinky právního jednání dlužníka. „Pro posouzení, zda dlužník „učinil“ zvýhodňující právní úkon ve lhůtě vymezené ustanovením § 241 odst. 4 insolvenčního zákona, je rozhodující okamžik, kdy právní úkon nabyl právní účinnosti (kdy nastaly

¹⁰⁰ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 12/2015 ze dne 28. 02. 2017.

¹⁰¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 76/2015 ze dne 31. 10. 2017.

¹⁰² Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 48/2013 ze dne 22. 12. 2015.

jeho právní účinky), tedy okamžik, kdy projev vůle dlužníka skutečně vyvolal právní následky...¹⁰³ Závěry tohoto rozhodnutí pro účinky právních jednání dlužníka lze dle názorů odborné veřejnosti uplatnit u všech skutkových podstat odporovatelnosti dle ust. § 240 - § 242 IZ. „Právnímu úkonu je možno odporovat pouze v zákonem stanovené tříleté lhůtě (shodné pro osoby blízké dlužníku i pro osoby ostatní). Tato lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy byl odporovaný právní úkon učiněn - což je okamžik, kdy právní úkon nabyl právní účinnosti, kdy nastaly jeho právní účinky. V této souvislosti je třeba si uvědomit smysl odporovatelnosti. Věřitel nemá důvod odporovat právnímu úkonu dlužníka, jehož účinky ještě nenastaly. Jestliže totiž právní účinky tohoto právního úkonu nenastaly, může se z majetku, jenž je jeho předmětem, stále uspokojit v exekuci. Věřitel bude odporovat až takovému právnímu úkonu, jímž se tento majetek dostal z dispozice dlužníka a unikl tak z exekuce.“¹⁰⁴ Pokud neúčinný právní úkon spočíval v převodu vlastnického práva k nemovité věci nebo zřízení zástavního práva k nemovité věci, pak je rozhodný okamžik zápis věcného práva do katastru nemovitostí. „U právních úkonů, na jejichž základě vznikají práva vkladem do katastru nemovitostí, je pro posouzení, zda právní úkon dlužníka byl proveden v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu (§ 15 odst. 1 ZKV), rozhodující okamžik, ke kterému vznikly účinky vkladu práva do katastru nemovitostí.“¹⁰⁵

Zakotvení dvou různých lhůt v ust. § 240 odst. 3 IZ, a to a) pro osoby blízké a koncern a za b) pro osoby jiné, považuji za velmi vhodně zvolený přístup zákonodárce. Lze konstatovat, že osoby blízké budou mít s vyšší pravděpodobností lepší povědomí o finanční a majetkové situaci dlužníka nežli osoby jiné. Lhůtu jeden rok a tři roky považuji za adekvátní časové období a rozhodně vhodný posun od zákonné úpravy obsažené v ZKV, kdy odporováno mohlo být dle ust. § 15 odst. 1 ZKV neúčinným právním úkonům provedeným pouze v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu.

4.1.4 Právní úkon v úpadku dlužníka či vedoucí k úpadku dlužníka

Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se dle ust. § 240 odst. 2 IZ rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Forma úpadku není rozhodující, může se tak jednat o úpadek ve formě platební neschopnosti či ve formě předlužení ve smyslu ust. § 3 IZ. Existence úpadku se zkoumá ke dni právního úkonu (viz výše uvedený rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 48/2013

¹⁰³ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 13/2015 ze dne 28. 02. 2017.

¹⁰⁴ DRÁPAL, L. Justiční praxe č. 5/2002, Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy - 1. část“, str. 243.

¹⁰⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4205/2011 ze dne 18. 12. 2014.

ze dne 22. 12. 2015). K prokázání úpadku dlužníka nese břemeno tvrzení a důkazní insolvenční správce. Insolvenční správce jako žalobce má možnost využít domněnky platební neschopnosti dlužníka. „Rozhodne-li insolvenční soud o úpadku dlužníka na základě vyvratitelné domněnky o neschopnosti dlužníka platit své peněžité závazky (§ 3 odst. 2 insolvenčního zákona, platí tato vyvratitelná domněnka i v dalších případech, kdy insolvenční zákon váže vznik případných práv a povinností na stav úpadku dlužníka. Tak je tomu např. jde-li o odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh (§ 98 a § 99 insolvenčního zákona) nebo o neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 odst. 2 insolvenčního zákona), popř. o neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů (§ 241 odst. 2 insolvenčního zákona).“¹⁰⁶ Povědomí osoby, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, o majetkové a finanční situaci dlužníka, je irelevantní. „Jedním z předpokladů k naplnění skutkové podstaty neúčinnosti právního úkonu dle ustanovení § 240 a § 241 insolvenčního zákona je zjištění, že dlužník byl v době uskutečnění právního úkonu v úpadku (nebo že tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku); insolvenční zákon přitom rozlišuje jen skutkové podstaty neúčinných právních úkonů, u nichž současně stanoví vyvratitelnou domněnku úpadku dlužníka a skutkové podstaty neúčinných právních úkonů, u nichž nese důkazní břemeno o úpadku dlužníka insolvenční správce. Z výslovného znění rozhodných ustanovení insolvenčního zákona (srov. jeho § 235 a násl.) upravujících neúčinnost právních úkonů dlužníka je nepochybné, že insolvenční zákon neurčuje, že by předpokladem neúčinnosti právního úkonu dlužníka byla vědomost druhé smluvní strany (žalobce) o stavu úpadku dlužníka.“¹⁰⁷ Ve vztahu k povinnosti právních nástupců osob povinných vydat plnění dle ust. § 237 odst. 2 písm. b) IZ je v rozsahu okolností, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti vůči jejich předchůdcům, rozhodné subjektivní hledisko a neměla by být využita domněnka úpadku.¹⁰⁸

U úkonu učiněného ve prospěch spřízněných osob (tj. osob blízkých nebo osob, které s dlužníkem tvoří koncern) je zakotvena v ust. § 240 odst. 2 IZ věta druhá vyvratitelná domněnka úpadku. „Smyslem úpravy neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním zákoně tak je, aby se osoba dlužníku blízká při právních úkonech s dlužníkem přesvědčila, že je dlužník nečiní v době, kdy je v úpadku, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka. Jestliže se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že tento úkon bude v případě rozhodnutí o úpadku dlužníka insolvenčním správcem zpochybněn.“¹⁰⁹ Spřízněné

¹⁰⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 14/2012 ze dne 29.04.2012.

¹⁰⁷ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 54/2015 ze dne 31. 01. 2017.

¹⁰⁸ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 921.

¹⁰⁹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 17/2013 ze dne 30. 09. 2015.

osoby tedy budou muset v řízení o odpůrcí žalobě prokázat, že dlužník v době učinění předmětného úkonu nebyl v úpadku. „*Jde-li o úkon činěný ve prospěch osoby dlužníku blízké, pak se skutečnost, že úkon byl učiněn v době, kdy byl dlužník v úpadku, předpokládá. V takovém případě je na žalovaném, chce-li se odpůrcí žalobě ubránit, aby tvrdil a prokázal, že dlužník v době uzavření darovací smlouvy nebyl v úpadku.*“¹¹⁰ K otázce, zdali spřízněná osoba v postavení žalované osoby unesla důkazní břemeno o vyvrácení domněnky úpadku, odkazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, který je použitelný i pro úpravu dle ust. § 240 IZ: „*K vyvrácení domněnky úpadku ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 insolvenčního zákona se požaduje průkaz toho, že dlužník v době, kdy učinil odporovaný právní úkon, nebyl (objektivně vzato) ani v úpadku ve formě platební neschopnosti ani v úpadku ve formě předlužení.*“¹¹¹ Obrana žalovaného se bude zpravidla zakládat na prokazování skutečnosti, že dlužník byl schopen hradit splatné pohledávky dle ust. § 3 IZ. Pokud je dlužníkem právnická osoba nebo fyzická osoba – podnikatel, bude žalovaná osoba povinna prokázat i to, že dlužník nebyl předlužen, tj. měl v inkriminované době dostatečný majetek s ohledem na další provoz závodu či správu majetku.¹¹² V praxi může nastat i situace, kdy spřízněná osoba prokáže, že dlužník v úpadku nebyl, avšak insolvenčnímu správci se podaří dokázat, že úkon dlužníka vedl k jeho úpadku.

4.1.5 Negativní vymezení

Ustanovení § 240 odst. 4 IZ zakotvuje taxativní výluky z množiny neúčinných právních úkonů bez přiměřeného protiplnění. Naplnění znaků uvedených v ust. § 240 odst. 4 IZ se posuzuje taktéž k okamžiku učinění předmětného úkonu. Důkazní břemeno ohledně negativních výluk nese žalovaný.

4.1.5.1 Plnění uložené právním předpisem

Ustanovení § 240 odst. 4 písm. a) IZ směřuje k povinnosti dlužníka plnit podle právního předpisu, lhotejně, zdali jde o zákon nebo podzákoný právní předpis. Tato výjimka však nebude směřovat k plnění uloženému interním předpisem. Může se jednat o uspokojení nároků veřejnoprávní povahy (např. daně, clo, poplatky, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění, apod.) nebo nároků

¹¹⁰ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 106/2016 ze dne 23. 10. 2018.

¹¹¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 86/2016 ze dne 27. 09. 2018.

¹¹² SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 660.

soukromoprávních (typicky úhrada výživného). V praxi si lze představit i situaci, kdy právní úkon dlužníka bude spadat pod negativní vymezení dle § 240 odst. 4 písm. a) IZ, avšak zároveň bude naplňovat znaky skutkové podstaty dle § 241 IZ (dlužník je povinen hradit různá plnění podle více právních předpisů – např. daně a pojistné na veřejné zdravotní pojištění, ale splní pouze jeden z těchto dluhů vůči jednomu věřiteli).¹¹³

4.1.5.2 Příležitostný dar v přiměřené výši

Přiměřenost daru se bude posuzovat podle konkrétních okolností toho kterého případu. Dar u dlužníka ze zámožných poměrů bude pravděpodobněji vyhodnotitelný jako přiměřený, ač u dlužníka jiného by tato výjimka naplněna nebyla.¹¹⁴

4.1.5.3 Poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti

Obdobně se bude zkoumat i výjimka zakotvená v ust. § 240 odst. 4 písm. c) IZ. K této výluce by mělo být přistupováno jen za předpokladu, že ohledy slušnosti převáží nad povinností dlužníka plnit dluh vůči věřiteli. Ustanovení nelze vykládat tak, že jakýkoli úkon dlužníka, který by generálně bylo možno interpretovat ve vztahu k příjemci plnění za slušný, by byl důvodem k využití tohoto negativního vymezení.¹¹⁵

K výkladu pojmu ohledy slušnosti odkazují na judikaturu vztahující se k úpravě relativní neúčinnosti dle OZ. „*Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 591 písm. d) o. z. je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak i ve vztahu k dlužníkovi. Za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění), by bylo možné považovat například poskytování „výživného“, byť by k tomu dlužník nebyl podle zákona povinen, za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. I v takovém případě však musí být plnění dlužníka přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku. Stejně tak plnění, kterým bylo ve smyslu ustanovení § 591 písm. d) o. z. vyhověno mravnímu závazku, musí být přiměřené majetkovým poměrům dlužníka, nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku a musí se jednat o takový mravní závazek, který převáží nad povinností dlužníka plnit svůj právní závazek vůči*

¹¹³ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 660.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 660.

věřiteli a kterému je proto třeba dát přednost před právem věřitele na uspokojení jeho vykonatelné pohledávky.“¹¹⁶

Dále odkazují na rozhodnutí, které se vztahuje k výkladu pojmu ohledy slušnosti v kontextu § 240 odst. 4 písm. c) IZ. „Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak ve vztahu k dlužníku. Za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění), by bylo možné považovat například poskytování výživného, byť by k tomu dlužník nebyl podle zákona povinen, za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. I v takovém případě však musí být plnění dlužníka přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.“¹¹⁷ Jelikož se tato výjimka často bude týkat nabyvatelů plnění – rodinných příslušníků dlužníka, uvádím rozhodnutí, dle kterého tvrzení, že „rodina si má pomáhat, neobstojí, neboť insolvenční zákon naopak vychází z předpokladu, že úkony učiněné vůči osobám blízkým jsou zpravidla neúčinné.“¹¹⁸

Není přitom významné, zda dlužník obdržel protiplnění. K naplnění znaků ohledů slušnosti se vyjádřil Vrchní soud v Praze. „Ohledy slušnosti“ užitý v ust. § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona představují výjimečný korektiv základní definice jednání bez přiměřeného protiplnění jako jednání neúčinného. Aby došlo k potlačení této základní definice, a tedy k potlačení společného zájmu dlužníkůvých věřitelů a k upřednostnění individuálního zájmu osoby mající z neúčinného jednání dlužníka prospěch, musí být splněny nejméně tyto předpoklady: „Projev slušnosti“ musí být projev svobodný a prostý jakýchkoliv přímých vnějších tlaků, ať již sociálních, nebo v daném případě ekonomických. Tento pojem musí být také posuzován s ohledem na dobu, v níž byl učiněn sporný úkon... Pojem „ohledy slušnosti“ použitý v ust. § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je tak vždycky třeba vykládat tak, že poskytnuté plnění dlužníkem, v dané věci bezplatné užívání nemovitostí v podobě věcného břemene váznoucího na nemovitosti, musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k žalovaným, tak i ve vztahu k dlužníkovi, s přihlédnutím k jeho majetkovým poměrům a k výši jejich dluhů.“¹¹⁹

¹¹⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 867/2018 ze dne 09. 10. 2018.

¹¹⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 98/2018 ze dne 31. 03. 2020.

¹¹⁸ Viz Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 770/2016 ze dne 08. 12. 2016.

¹¹⁹ Viz Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 101 VSPH 958/2021 ze dne 17. 02. 2022.

4.1.5.4 Předpoklad přiměřeného prospěchu

Poslední výjimka zakotvená v ust. § 240 odst. 4 písm. d) IZ představuje právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka.

Pojem přiměřený prospěch je nutné vykládat tak, že se jedná o právní úkon, se kterým by dlužníkovi nezajištění věřitelé ex ante souhlasili. Pod tímto prospěchem si lze představit primárně plnění, které by přímo či nepřímo sloužilo k uspokojení věřitelů (např. dodaná věc nebo prostředky sloužící k provozu závodu). Dlužníkův předpoklad přiměřeného prospěchu musí být s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu reálný.¹²⁰ „Nejvyšší soud nemá žádných pochyb o tom, že přiměřeným protiplněním ve smyslu § 240 odst. 1 insolvenčního zákona, nebo důvodně předpokládaným přiměřeným prospěchem ve smyslu § 240 odst. 4 písm. d/ insolvenčního zákona není možnost regresního nároku (insolvenčního) dlužníka za obligačním dlužníkem v případě, že (insolvenční) dlužník bude povinen splnit svůj závazek ze zástavních smluv...Zjevně nesprávná je rovněž představa, že „přiměřeným protiplněním“ dlužníka, respektive důvodně předpokládaným „přiměřeným prospěchem“ dlužníka je okolnost, že dovolatel umožnil osobě ovládající dlužníka v rámci koncernu (společnosti C) řešit ekonomické obtíže tím, že vůči ní vzal zpět insolvenční návrh a zavázal se vůči ní nevymáhat po určitou dobu pohledávky nově zajištěné zástavními smlouvami.“¹²¹ U této výjimky se zkoumá, zdali osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, mohla při náležité pečlivosti poznat, že je dlužník v úpadku nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka. „Obecně lze říci, že má-li určitá osoba dostát požadavku náležité pečlivosti, je povinna vyvinout ke zjištění rozhodných skutečností takové úsilí, které by v obdobné situaci vyvinula jiná rozumně pečlivá osoba. Je-li však nadána odbornými znalostmi, schopnostmi či dovednostmi, lze z požadavku náležité péče dovést, že je povinností takové osoby své znalosti, schopnosti či dovednosti (v rámci svých možností) využít. Již jen z toho je patrné, že posuzování toho, zda určitá osoba vyvinula patřičné úsilí, je otázkou posuzování okolností konkrétního případu, a proto zpravidla nelze učinit paušální závěr, podle něhož by určité jednání vždy bylo v souladu s požadavkem náležité péče.“¹²² Lze uzavřít, že pokud bude příjemcem plnění osoba odborně

¹²⁰ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 661.

¹²¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 48/2013 ze dne 22. 12. 2015.

¹²² Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 82/2015 ze dne 29. 08. 2017.

zdatná, bude se standard náležité péče posuzovat ve smyslu ust. § 5 odst. 1 OZ. V ostatních případech bude na standard náležité péče nahlíženo ve smyslu ust. § 4 odst. 2 OZ.

5 Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů

Ustanovení § 241 IZ obsahuje druhou ze tří skutkových podstat neúčinnosti právních jednání, kterou lze vyslovit pouze na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce. Skutková podstata dle ust. § 241 IZ dopadá na právní úkony, v jejichž důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu. Smyslem ust. § 241 IZ je zabránit dlužníkovi prolomit jednu ze základních zásad insolvenčního práva, a to zásadu poměrného uspokojení věřitelů. Lze tedy shrnout, že tato skutková podstata presumuje zvýhodnění některého věřitele oproti jiným věřitelům.

5.1 Vymezení zvýhodňujícího právního jednání

K naplnění skutkové podstaty dle ust. § 241 IZ musí být splněny kumulativně následující znaky: a) musí být splněny znaky obecné definice neúčinného úkonu dle ust. § 235 IZ, b) existence zvýhodnění věřitele (ust. § 241 odst. 3 IZ obsahuje demonstrativní výčet případů zvýhodňujících právních jednání), c) úkon dlužníka se musel stát ve lhůtě určené v ust. § 241 odst. 4 IZ, d) dlužník v době úkonu byl v úpadku, nebo toto jednání vedlo k úpadku dlužníka či se uplatní vyvratitelná právní domněnka úpadku, e) není naplněna negativní podmínka zakotvená v ust. 241 odst. 5 IZ. Neúčinný právní úkon může být učiněn i nedbalostně. V obecné rovině nese břemeno tvrzení a důkazní insolvenční správce. Níže se budu věnovat znakům charakterizující tuto skutkovou podstatu podrobně.¹²³

5.1.1 Obecný rys odporovatelného právního jednání dlužníka

Skutková podstata zakotvená v ust. § 241 IZ navazuje na definici neúčinnosti právních úkonů v ust. § 235 IZ. V situacích, kdy dlužník učiní zvýhodňující právní úkon, bude naplněn rys zvýhodnění věřitele. Podrobně k obecné charakteristice odporovatelnosti dle § 235 IZ odkazují na kapitolu 2. „Právě selektivnímu uspokojování jednoho věřitele v neprospěch ostatních věřitelů má institut neúčinnosti zvýhodňujících právních úkonů zabránit. Zásada *par conditio creditorum* (*pari passu*) neboli poměrného uspokojování nároků věřitelů (nezajištěných věřitelů) je jednou z hlavních zásad insolvenčního řízení, jež je modifikována zvláštními nároky některých věřitelů. Podmínky odporovatelnosti ve smyslu § 241 IZ se posuzují ke dni vzniku právního úkonu (právního

¹²³ KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 909.

jednání); ke stejnému okamžiku se zjišťuje i to, zda měl dlužník poté, co učinil odporovaný právní úkon další dostatečný majetek k uspokojení věřitelů (v jejichž prospěch se insolvenční neúčinnost vyslovuje).“¹²⁴ Podmínky odporovatelnosti se stejně jako u skutkové podstaty vymezené v ust. § 240 IZ posuzují ke dni uskutečnění právního úkonu.

Právním úkonem, kterým teprve vznikne dluh dlužníka, nemůže dojít ke zvýhodnění věřitele. Zvýhodnění věřitele může nastat až u existujícího dluhu. O ex ante zvýhodnění věřitele nepůjde, když dlužník poskytne věřiteli jakési „lepší“ postavení (např. zajištění nebo zálohu) před poskytnutím plnění ze strany tohoto věřitele. Obdobně se budou dle Sprinze posuzovat i případy, kdy plnění je ze strany věřitele poskytnuto ve vzájemné souvislosti (např. úvěrová smlouva je uzavřena společně se zástavní smlouvou a krátce po poskytnutí úvěru je podán návrh na vklad zástavního práva do katastru nemovitostí). Pokud se věřiteli dostane silnější postavení změnou starého závazku dlužníka nebo nahrazením původního dluhu narovnáním, pak se již dle konkrétních okolností případu může jednat o ex post zvýhodnění věřitele.¹²⁵ *„Je-li zástavní smlouvou zajišťován nový dlužníkův závazek vzniklý na základě dohody o narovnání, jíž došlo dle § 585 odst. 3 obč. zák. pouze k zániku původních dlužnických závazků vůči dovolateli a vznikl závazek nový, toliko částečně snížený (příčemž nebylo narovnáno nic dalšího), a tento právní úkon dlužníka byl sjednán v době, kdy byl dlužník v úpadku (jak plyne ze skutkových zjištění), není v takovém případě pochyb o tom, že i v tomto případě šlo o zvýhodňující právní úkon dlužníka. Fakticky jde pouze o kvantitativní změnu v závazku dlužníka vůči shodnému věřiteli, toliko formálně tedy jde o zajištění závazku nového, nikoliv již existujícího závazku. Je třeba poznamenat, že přípuštění možnosti vyhnout se aplikaci § 241 odst. 3 písm. d) insolvenčního zákona jen tím, že dlužník uzavře se svým věřitelem dohodu o narovnání a způsobí tak, že již existující peněžitý závazek bude nahrazen peněžitým závazkem novým, pouze např. jako zde v nižší hodnotě, by bylo přímým návodem k tomu, jak označené ustanovení obejít.“¹²⁶*

V situacích, kdy dochází k záměně předmětu zajištění (např. prodej předmětu zajištění) bude zkoumáno mimo jiné, jaká je ekvivalence hodnoty původního předmětu zajištění a hodnoty nového předmětu zajištění. Pokud bude poměr těchto hodnot zhruba stejný, pak se pravděpodobně nebude jednat o zvýhodnění věřitele. Pokud bude hodnota náhradního předmětu zajištění vyšší,

¹²⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 72/2014 ze dne 31. 10. 2016.

¹²⁵ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 664 - 665.

¹²⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 97/2015 ze dne 30. 11. 2017.

pak by se taktéž nejednalo o zvýhodnění věřitele (naopak věřitelé by byli uspokojeni více než při zajištění původním předmětem zajištění).¹²⁷

V rámci skutkové podstaty zakotvené v ust. § 240 IZ je nutno také posuzovat, jaká byla tzv. čistá ztráta pro potenciálně zvýhodněného věřitele. Může nastat situace, kdy věřitel obdrží plnění na svůj dluh, ale toto plnění je následně vráceno zpět dlužníkovi. Konkrétním případem může být revolvingový úvěr poskytnutý dlužníkovi v téže výši, který je opakovaně před zahájením insolvenčního řízení věřiteli vrácen s tím, že ke dni zahájení insolvenčního řízení dlužník úvěr neuhradil. Věřitel sice obdržel od dlužníka peníze, ale nebyl nijak zvýhodněn.¹²⁸

5.1.2 Zvýhodnění věřitele

Předpokladem zvýhodnění věřitele je ex post zlepšení právního postavení věřitele jeho existující pohledávky. Napadnout odpůřčí žalobou je možné jak právní úkony, které vedou přímo k uspokojení jednoho z věřitelů, tak ty právní úkony, které umožní vyšší uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu (např. složením jistoty k uspokojení pohledávky věřitele nebo poskytnutím zajištění). U neúčinných právních úkonů spočívajících ve zvýhodnění věřitele nemusí dojít ke zmenšení majetku dlužníka, ale naopak musí nastat změna v právním postavení mezi jednotlivými věřiteli s ohledem na předpokládanou míru uspokojení v konkursu.¹²⁹ „*Při aplikaci § 241 insolvenčního zákona je třeba vycházet z toho, že toto ustanovení postihuje jednání dlužníka, který zvýhodňuje své věřitele. Podstatou zvýhodnění je to, že dlužník věřiteli poskytne - lhostejno, zda přímo dotčeným právním úkonem, či v jeho důsledku - vyšší míru uspokojení jeho pohledávky, než by se mu nebyť tohoto úkonu v konkursu dostalo. Pro posouzení, zda jde o zvýhodňující právní úkon, proto není (jak se mylně domníval odvolací soud) významné, zda se v důsledku dotčeného jednání dlužníka jeho majetek zmenšil, či nikoli.*“¹³⁰

Při zjištění míry uspokojení v konkursu je nutné porovnat míru uspokojení věřitelů získanou na základě odporovatelného právního úkonu se stavem, kdyby se tento neúčinný právní úkon nestal. Rozhodným okamžikem pro posuzování těchto hodnot je okamžik, kdy se neúčinný právní úkon stal. Otázkou je, zdali dlužník v úpadku může uspokojovat své dluhy poměrně a nenaplnit tak skutkovou podstatu ve smyslu ust. § 241 IZ, anebo se takového jednání v úpadku musí zcela

¹²⁷ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 665.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 666.

¹³⁰ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 78/2016 ze dne 30. 08. 2016.

vyvarovat.¹³¹ Judikatura Nejvyššího soudu k této problematice přijala závěr, kdy: „*Neúčinnost právního úkonu je třeba posuzovat jako celek, když projev vůle dlužníka spočíval v úhradě přesně vymezené částky. Nelze stanovit hranici, od které by se část projevu vůle posuzovala jako neúčinnou. V situaci, kdy je dlužník v úpadku, není namístě, aby jakkoli uspokojoval pohledávky věřitelů (predikoval, jakou část dluhu může uhradit tomu kterému věřiteli ze skupiny věřitelů stejného postavení), ale aby řešil uspokojení pohledávek věřitelů prostřednictvím insolvenčního řízení. V takovém případě by věřitel byl uspokojen podle pravidel uspokojení stanovených v insolvenčním zákoně pro ten, který zvolený způsob řešení úpadku.*“¹³² Může být sporné, zdali při posuzování míry uspokojení v konkursu má být zohledněno i uspokojení pohledávek za majetkovou podstatou (zejm. odměna insolvenčního správce). Osobně se domnívám, že by tyto pohledávky neměly být v rámci testu uspokojení zohledňovány.

Plnění na zajištěné pohledávky nepředstavuje zvýhodnění věřitele, neboť tyto věřitelé mají již z povahy věci silnější postavení spočívající především v právu na přednostní uspokojení z předmětu zajištění. „*Právě selektivnímu uspokojování jednoho věřitele v neprospěch ostatních věřitelů má institut neúčinnosti zvýhodňujících právních úkonů zabránit. Zásada par conditio creditorum (pari passu) neboli poměrného uspokojování nároků věřitelů (nezajištěných věřitelů), je jednou z hlavních zásad insolvenčního řízení, jež je modifikována zvláštními nároky některých věřitelů (srov. zejména § 296 a § 298 insolvenčního zákona).*“¹³³

Ustanovení § 241 odst. 3 IZ obsahuje demonstrativní výčet zvýhodňujících právních úkonů.

5.1.2.1 Splnění dluhu

Prvním zákonem upraveným případem v ust. § 241 odst. 3 písm. a) IZ je splnění dluhu před jeho splatností. Dle okolností případu však může být neúčinným právním úkonem i splnění dluhu po splatnosti. „*Nelze pochybovat o tom, že neúčinným právním úkonem může být také plnění na již splatný dluh.*“¹³⁴ Dále není rozhodné, zdali se jedná o dluh soukromoprávní či veřejnoprávní povahy. „*Právní úprava zvýhodňujících právních úkonů obsažená v insolvenčním zákoně v ustanovení § 241 především nijak nerozlišuje právní úkony dlužníka (z hlediska jejich možné odporovatelnosti) podle toho, zda jimi dlužník plní povinnost smluvní či „zákonou“. Určujícím*

¹³¹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 666.

¹³² Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3815/2014 ze dne 31. 10. 2016.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 72/2014 ze dne 31. 10. 2016.

*kritériem pro posouzení právního úkonu jako zvýhodňujícího pak nepochybně není ani okolnost, že povinnost k plnění byla dlužníku uložena pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu. Z pohledu ustanovení § 241 insolvenčního zákona konečně není žádných rozdílů ani mezi tím, zda právní úkon dlužníka, jímž zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných, se týká závazků, jež mají původ v právu soukromém nebo veřejném.*¹³⁵

Pod zvýhodňující právní úkon lze teoreticky pořadit i započtení pohledávky, a to jak jednostranné, tak započtení učiněné na základě dohody stran. „Započtení nebude neúčinným právním úkonem, kdyby se stejným výsledkem mohlo být provedeno i v průběhu insolvenčního řízení. Na neúčinnost započtení lze zásadně usuzovat jen tehdy, je-li neúčinný právní úkon, z něž vzešla pohledávka, kterou věřitel dlužníka, ohledně kterého je vedeno insolvenční řízení, použil k započtení.“¹³⁶ Nejvyšší soud odkazuje na úpravu obsaženou v ust. § 140 odst. 2 a odst. 3 IZ. V ust. § 140 odst. 3 písm. a) IZ je upraven zákaz započtení, pokud se dlužníkům věřitel ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem. Ustanovení § 140 odst. 3 písm. b) IZ zakotvuje zákaz započtení, jestliže dlužníkům věřitel získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem, tj. posuzovat, zdali je započitatelná pohledávka věřitele získaná neúčinným právním úkonem lze pouze tehdy, pokud insolvenční správce odpůří žalobou napadl i právní úkon, na jehož základě započitatelná pohledávka vznikla. Dále je dle ust. § 140 odst. 3 písm. c) IZ nepřipustné započtení, jestliže dlužníkům věřitel v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku (rozhodující je prokázaná vědomost věřitele o úpadku dlužníka). Ustanovení § 140 odst. 3 písm. d) IZ zakazuje započtení, jestliže dlužníkům věřitel dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.¹³⁷

5.1.2.2 Změna nebo nahrazení závazku v neprospěch dlužníka

Druhým příkladem, který zákon uvádí v ust. § 241 odst. 3 písm. b) IZ je zvýhodňující právní úkon, který spočívá v dohodě o změně nebo nahrazení závazku v neprospěch dlužníka. Právní forma takového ujednání je irelevantní (může se jednat o narovnání, privativní či kumulativní novaci). Dílčí změny v obsahu závazku je však nutné vždy hodnotit komplexně v rámci celého smluvního ujednání a v tomto smyslu podat odpůří žalobu.¹³⁸

¹³⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 37/2015 ze dne 28. 02. 2018.

¹³⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 12/2015 ze dne 28. 02. 2017.

¹³⁷ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 668.

¹³⁸ Tamtéž.

5.1.2.3 Zánik či nesplnění dlužníkovy práva

Ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) IZ uvádí jako příklad zvýhodňujícího právního úkonu situaci, kdy dlužník prominul svému dlužníku splnění dluhu (tj. jednostranné právní jednání dlužníka) nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva (vícestranné právní jednání dlužníka).¹³⁹

5.1.2.4 Poskytnutí majetku k zajištění

Posledním příkladem zakotveným v ust. § 241 odst. 3 písm. d) IZ je poskytnutí dlužníkovy majetku k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné. Zřízením zajištění k existující pohledávce (lhostejno, zdali splatné či nesplatné) věřitele nemá za následek přímé vyšší uspokojení onoho věřitele, ale zlepšení právního postavení. Poskytnutím majetku k zajištění nemusí vždy naplnit znaky zvýhodňujícího právního úkonu (např. pokud při poskytnutí majetku k zajištění současně dochází ke vzniku pohledávky věřitele). Během doby rozhodné pro naplnění skutkové podstaty v ust. § 241 IZ (roční či tříletá) před zahájením insolvenčního řízení může docházet ke změně obsahu zastavené hromadné věci.¹⁴⁰ „*Smysl tohoto ustanovení (jež určuje, že zvýhodňujícím právním úkonem je i úkon, kterým dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné) tkví v tom, vyloučit, aby změny vnitřního obsahu dlužníkem zastavené věci hromadné, vyvolané úkonem dlužníka, byly pokládány za zvýhodňující právní úkon, jímž dlužník (nově) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku.*“¹⁴¹

5.1.3 Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn

Zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze dle ust. § 241 odst. 4 IZ odporovat, pokud byl učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern. U všech ostatních osob je tato lhůta zkrácena na úkony, které byly učiněn jeden rok před zahájením insolvenčního řízení.

¹³⁹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 668.

¹⁴⁰ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 669.

¹⁴¹ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 NSČR 28/2011 ze dne 31. 08. 2015.

5.1.4 Právní úkon v úpadku dlužníka či vedoucí k úpadku dlužníka

Zvýhodňujícím právnímu úkonu se dle ust. § 241 odst. 2 IZ rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Shodně jako ust. § 240 IZ obsahuje i ust. § 241 odst. 2 IZ vyvratitelnou domněnku úpadku u spřízněných osob. Forma úpadku není rozhodující, může se tak jednat o úpadek ve formě platební neschopnosti či ve formě předlužení ve smyslu ust. § 3 IZ. K prokázání úpadku dlužníka nese břemeno tvrzení a důkazní insolvenční správce. „*Podmínky odporovatelnosti ve smyslu ustanovení § 240 a § 241 insolvenčního zákona se posuzují ke dni vzniku právního úkonu (právního jednání); ke stejnému okamžiku se zjišťuje i to, zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu další dostatečný majetek k uspokojení věřitelů (v jejichž prospěch se insolvenční neúčinnost vyslovuje).*“¹⁴² Ve vztahu k domněnce úpadku platí skutečnosti uvedené u ust. § 240 IZ.

5.1.5 Negativní vymezení

Ustanovení § 241 odst. 5 IZ zakotvuje taxativní výluky z okruhu zvýhodňujících právních úkonů. Naplnění znaků uvedených v ust. § 241 odst. 5 IZ se posuzuje taktéž k okamžiku učinění předmětného úkonu. Důkazní břemeno ohledně negativních výluk nese žalovaný. „*Všechny v § 241 odst. 5 písm. b/ insolvenčního zákona stanovené předpoklady musí být splněny kumulativně, přičemž je na žalovaném, aby prokázal, že se tak v konkrétní věci stalo. Dovolatel však v dovolání ani netvrdí, že v posuzované věci byly splněny podmínky uvedené v označeném ustanovení. Jednání dlužníka tak – z hlediska skutkového stavu, z něhož při svém rozhodování vyšly soudy nižších stupňů – nelze podřadit pod tuto výluk (negativní definici neúčinných právních úkonů). Dovolatel se nemůže ubránit odpůrcí žalobě „jen“ s poukazem na svou dobrou víru při přijetí dlužníkovu plnění.*“¹⁴³

5.1.5.1 Zřízení zajištění závazku dlužníka za přiměřenou protihodnotu

První výluka obsažená v ust. § 241 odst. 5 písm. a) IZ stanoví, že zvýhodňujícím právním úkonem není zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu. Tato výjimka by měla mířit na případy zřízení zajištění ke stávajícím dluhům dlužníka. U této zákonné výjimky je primární zaměřit se na výklad pojmu přiměřená protihodnota. Následkem zřízení zajištění na majetek dlužníka dochází k situaci, kdy majetek původně určený k uspokojení nezajištěných věřitelů bude po tomto úkonu sloužit prvotně k uspokojení zajištěného

¹⁴² Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 35/2017 ze dne 24. 10. 2018.

¹⁴³ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3815/2014 ze dne 31. 10. 2016.

věřitele. Protihodnotou by mělo být primárně plnění, které by mělo nezajištěným věřitelům tuto „ztrátu“ vynahradit a s čímž by nezajištění věřitelé ex ante hypoteticky souhlasili. Břemeno tvrzení a důkazní nese v incidenčním sporu žalovaný.¹⁴⁴ Soudní judikatura vymezuje pojem přiměřená proti hodnota negativně, kdy: „*Pro posouzení, zda smlouva o zřízení zástavního práva je zvýhodňujícím právním úkonem, je tak nevýznamné, zda šlo o právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku a zda byly splněny další podmínky určené v ustanovení § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona; podstatné je pouze to, zda za zřízení zajištění závazku dlužník současně obdržel přiměřenou proti hodnotu. Za takovou hodnotu pak v žádném případě nelze považovat ani prolongaci splátek (sporným právním úkonem zajištěné) pohledávky, ani případné prominutí sankcí spojených s porušením povinnosti dlužníka k úhradě této pohledávky.*“¹⁴⁵ Z uvedeného rozhodnutí také plyne závěr, že negativní výluka zakotvená v ust. § 241 odst. 5 písm. a) IZ je lex specialis ve vztahu k negativní výluce zakotvené v ust. § 241 odst. 5 písm. b) IZ. K výkladu pojmu přiměřená proti hodnota uvádím dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR. „*Na základě takto ustaveného judikurního rámce lze souhlasit s úvahou odvolacího soudu, že přiměřenou proti hodnotou poskytnutou dlužníku ve smyslu § 241 odst. 5 písm. a) insolvenčního zákona může být i okolnost, že hodnota dlužníkovu majetku se nezmenší (je odvrácena hrozící skutečná škoda). V intencích R 110/2020 přitom musí jít o dostatečně konkrétní (nikoliv jenom hypotetickou) hrozící škodu a rozsah, v jakém je škoda odvrácena (o jakou hodnotu se nezmenší majetek dlužníka, který by v insolvenčním řízení bylo možno zpeněžit za účelem uspokojení věřitelů), musí být přiměřeně ekvivalentní hodnotě zřízení zajištění závazku dlužníka. V projednávané věci jsou uvedená kritéria splněna, když přiměřenou proti hodnotou za zřízení zajištění závazků dlužníka ze smlouvy o dodávce plynu bylo v daném případě odvrácení reálně hrozící škody spočívající zejména v poškození sklářské pece. Nejde tak jen o sjednání další dodávky plynu za účelem blíže neupřesněného „umožnění“ dalšího provozu dlužníka, popřípadě „umožnění restrukturalizace činnosti“ dlužníka (což by přiměřenou proti hodnotou nepředstavovalo), ale podle skutkových zjištění bylo zachováním provozu zabráněno poškození sklářské pece a předejito skutečné škodě ve výši zhruba 10 mil. Kč. Pro účely posouzení, zda šlo o neúčinné právní jednání podle § 241 odst. 3 písm. d) insolvenčního zákona, není významné, že dlužník mohl přijmout i jiné opatření k odvrácení hrozící škody; podstatné je jen to, zda škodu*

¹⁴⁴ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 671.

¹⁴⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 13/2012 ze dne 31. 03. 2014.

odvrátil předmětným právním jednáním, a to, že odvrácená hrozící škoda byla „přiměřenou protihodnotou“ zřízenému zajištění.“¹⁴⁶

5.1.5.2 Obvyklé obchodní podmínky

Druhá výjimka zakotvená v ust. § 241 odst. 5 písm. b) IZ stanoví, že zvýhodňujícím právním úkonem není právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka. Obvyklost by měla být posuzována v každém případě individuálně s přihlédnutím k činnostem konkrétního dlužníka v kombinaci se zohledněním obvyklých obchodních podmínek na trhu. Přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový by měl být vykládán totožně jako u první výluky pojem přiměřená protihodnota. Tato negativní výluka obsahuje subjektivní znak, neboť se zkoumá, zdali osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla rozpoznat dlužníkův úpadek nebo že právní úkon dlužníka mohl vést k jeho úpadku. Pokud bude příjemcem plnění osoba odborně zdatná, bude se standard náležité péče posuzovat ve smyslu ust. § 5 odst. 1 OZ. V ostatních případech bude na standard náležité péče nahlíženo ve smyslu ust. § 4 odst. 2 OZ.¹⁴⁷

5.1.5.3 Právní úkony po dobu moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení

Poslední výjimka zakotvená v ust. § 241 odst. 5 písm. c) IZ stanoví, že zvýhodňujícím právním úkonem není právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

¹⁴⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 55/2021 ze dne 27. 04. 2023

¹⁴⁷ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 672.

6 Neúčinnost úmyslně zkracujících právních úkonů

Ustanovení § 242 IZ obsahuje poslední ze tří skutkových podstat neúčinnosti právních jednání, kterou lze vyslovit pouze na základě odpůrčí žaloby insolvenčního správce. Skutková podstata dle ust. § 242 IZ cílí na právní úkony, kterými dlužník úmyslně zkrátí uspokojení věřitele (oproti ust. § 240 IZ a § 241 IZ se vyžaduje úmysl dlužníka). Smyslem ust. § 242 IZ je ochrana věřitelů před zkracujícími právními úkony dlužníka. „Ustanovení § 242 insolvenčního zákona obsahuje samostatnou úpravu úmyslně zkracujících právních úkonů dlužníka. Posouzení, zda dlužník učinil v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení úmyslně zkracující právní úkon (§ 242 odst. 3 insolvenčního zákona), není závislé na zkoumání předpokladů obsažených v ustanovení § 240 insolvenčního zákona, které upravuje neúčinnost těch zkracujících právních úkonů, které dlužník učinil bez přiměřeného protiplnění. Předpokladem aplikace ustanovení § 242 insolvenčního zákona na právní úkon dlužníka učiněný v období 5 let před zahájením insolvenčního řízení tedy není požadavek, aby šlo o právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo aby šlo o právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku.“¹⁴⁸

6.1 Vymezení zvýhodňujícího právního jednání

K naplnění skutkové podstaty dle ust. § 242 IZ musí být splněny kumulativně následující znaky: a) musí být splněny znaky obecné definice neúčinného úkonu dle ust. § 235 IZ, b) úmysl zkrátit věřitele, c) znalost úmyslu dlužníka druhou smluvní stranou, d) úkon dlužníka se musel stát ve lhůtě určené v ust. § 242 odst. 3 IZ. Neúčinný právní úkon musí být učiněn úmyslně. Níže se budu věnovat znakům charakterizující tuto skutkovou podstatu podrobně.

6.1.1 Zkrácení věřitelů

Skutková podstata zakotvená v ust. § 242 IZ navazuje na definici neúčinnosti právních úkonů v ust. § 235 IZ. V situacích, kdy dlužník učiní úmyslně zkracující právní úkon, bude naplněn rys zkrácení věřitele. Podrobně k obecné charakteristice odporovatelnosti dle § 235 IZ odkazují na kapitolu 2. Podmínky odporovatelnosti se stejně jako u skutkových podstat vymezených v ust. § 240 IZ a v ust. § 241 IZ posuzují ke dni uskutečnění právního úkonu.

¹⁴⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 44/2014 ze dne 30. 06. 2016.

Zkrácení věřitelů se rozumí ztížení či úplné zmaření uspokojení věřitelů dlužníka (např. se bude jednat o případy pozbytí věci, zatížení věci či nenabytí věci nebo jiné majetkové hodnoty). Mezi napadeným právním úkonem a zkrácením věřitelů musí být příčinná souvislost.¹⁴⁹

6.1.2 Úmysl zkrátit věřitele

Jak již z označení skutkové podstaty vyplývá, musí být neúčinný úkon spáchán úmyslně (lhostejno zdali vedl dlužníka úmysl přímý či nepřímý). Břemeno důkazní a tvrzení ohledně naplnění znaků skutkové podstaty v ust. § 242 IZ nese zásadně insolvenční správce. Ustanovení § 242 IZ nezakládá domněnku existence úmyslu dlužníka. Úmysl představuje vnitřní stav mysli, který lze prokazovat řetězcem nepřímých důkazů (např. okolnosti právního úkonu dlužníka – okolnosti objektivního charakteru či chování dlužníka před právním úkonem a po učinění tohoto úkonu - okolnosti subjektivního charakteru). Úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele mohou nasvědčovat např. tyto skutečnosti: právní úkon je učiněn ve prospěch spřízněné osoby; právní úkon byl proveden utajeně před veřejností a týkal se podstatné části dlužnickových aktiv; dlužník svůj majetek ukrýval, příp. se stáhl do ústraní; krátce po provedení neúčinného právního úkonu se dlužník dostal do úpadku. Samozřejmě je nutné posuzovat každý případ individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem.¹⁵⁰

6.1.3 Znalost úmyslu zkrátit věřitele

Ustanovení § 242 IZ dopadá na úkony, kterými dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, přičemž tento úmysl byl druhé straně znám nebo jí vzhledem ke všem okolnostem znám musel být. Břemeno tvrzení a důkazní k prokázání znalosti úmyslu zkrátit věřitele druhé strany nese insolvenční správce. Obecně bude vycházeno z hlediska průměrné věci znalé osoby ve smyslu ust. § 4 odst. 2 OZ, nejde-li o osobu odborně zdatnou ve smyslu ust. § 5 odst. 1 OZ. Odlišné postavení zákon stanoví u spřízněných osob, kdy ust. § 242 odst. 2 IZ obsahuje vyvratitelnou právní domněnku, že dlužníkův úmysl byl těmito osobám znám (domněnka se týká pouze znalosti úmyslu u spřízněné osoby, úmysl dlužníka zkrátit své věřitele musí být ve sporu prokázán vždy). U domněnky znalosti úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele u spřízněných osob dochází ve sporu

¹⁴⁹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 673 – 674.

¹⁵⁰ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 674.

k obrácení důkazního břemene, kdy bude na těchto osobách, aby prokázaly, že jim úmysl dlužníka znám nebyl.¹⁵¹

6.1.4 Lhůta, ve které byl neúčinný právní úkon učiněn

Úmyslně zkracujícímu právnímu úkonu lze dle ust. § 242 odst. 3 IZ odporovat, pokud byl učiněn v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení. U této skutkové podstaty zákon nerozlišuje, zdali byl úkon učiněn ve prospěch spřízněné osoby nebo jiné osoby. Oproti § 240 IZ a 241 IZ je tato doba podstatně delší, což je opodstatněno rozdílnou závažností těchto jednání, když u prvních dvou může být úkon učiněn ve formě nedbalostní, v případě posledním je naopak vyžadována forma úmyslu. Nejzazší hranice v občanském zákoníku zakotvená v ust. § 591 OZ je tedy stejně dlouhá jako nejdelší rozhodná doba v insolvenčním zákoně.¹⁵²

¹⁵¹ SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 674.

¹⁵² Tamtéž.

7 Neúčinné právní úkony dlužníka po zahájení insolvenčního řízení

7.1 Neúčinné úkony dlužníka dle § 111 insolvenčního zákona

Nerozhodne-li insolvenční soud jinak, je dlužník ve smyslu ust. § 111 odst. 1 IZ povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. První příklad neúčinného právního úkonu po zahájení insolvenčního řízení je zakotven v ust. § 111 odst. 3 IZ. Dle tohoto ustanovení jsou právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, vůči věřitelům neúčinné, ledaže si k nim dlužník nebo jeho věřitel předem vyžádal souhlas insolvenčního soudu. Neúčinnost takového právního úkonu však nenastává automaticky, ale až rozhodnutím soudu na základě odpůrčí žaloby. „V usnesení ze dne 29. února 2016, sen. zn. 29 NSČR 67/2014, uveřejněném pod číslem 62/2017 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 62/2017“), Nejvyšší soud [i s odkazem na rozsudek ze dne 27. února 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, uveřejněný pod číslem 60/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 60/2014“)], vysvětlil, že § 111 insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. prosince 2013), upravuje tzv. zákonnou neúčinnost právních úkonů, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, přičemž tato úprava má smysl (a může se prosadit) jen ve spojení s následným zjištěním úpadku dlužníka (rozhodnutí o zjištění úpadku dlužníka je tedy předpoklad aplikace § 111 insolvenčního zákona). Z R 62/2017 také vyplývá, že až s účinností od 1. ledna 2014 [po novele insolvenčního zákona provedené zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů] se neúčinnost podle § 111 insolvenčního zákona prosazuje výlučně odpůrčí žalobou insolvenčního správce (srov. § 235 odst. 2 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. ledna 2014).“¹⁵³ Jedná se o incidenční spor dle ust. § 159 odst. 1 písm. d) IZ. Odpůrčí žalobu může podat pouze insolvenční správce, avšak není povinen ji podat za situace, kdy neúčinný právní úkon dlužník byl pro majetkovou podstatu výhodný. „Pro účely posouzení, zda jde o neúčinný právní úkon ve smyslu ustanovení § 111 odst. 1 a 3 insolvenčního zákona, není významné, zda se takto věřiteli dostalo na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu. Podstatné je, že šlo o právní úkon, který není

¹⁵³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3668/2015 ze dne 31. 08. 2017.

*podřaditelný některé z výjimek nastavených v §111 odst. 2 insolvenčního zákona. Jedinou další korekcí je rozhodnutí insolvenčního správce, že neúčinnost právního úkonu dlužníka neuplatní, neboť je pro majetkovou podstatu dlužníka v konečném důsledku výhodný.*¹⁵⁴

Pro rozlišení neúčinných právních úkonů dle ust. § 111 IZ a dle ust. § 240 – ust. § 242 IZ je rozhodné, kdy nastoupily účinky takového jednání. „Šlo tedy o právní úkon, který dlužník „učinil“ po zahájení insolvenčního řízení a který proto nepodléhá úpravě obsažené v § 240 až § 242 insolvenčního zákona (srov. § 240 odst. 3, § 241 odst. 4 a § 242 odst. 3 insolvenčního zákona), nýbrž o právní úkon, jehož neúčinnost má být poměřována úpravou obsaženou v § 111 insolvenčního zákona (jímž se zabýval insolvenční soud). Jinak řečeno, jestliže právní účinky vkladu vlastnického práva k nemovitosti podle kupní smlouvy, kterou dlužník uzavřel před zahájením insolvenčního řízení, nastaly až poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka, posuzuje se neúčinnost takového právního úkonu dlužníka podle ustanovení § 111 insolvenčního zákona (nikoli podle ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona).“¹⁵⁵

Peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník dle ust. § 111 odst. 1 druhá věta IZ oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem. „Omezení dlužníka plynoucí z ustanovení § 111 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona není vázáno na podmínky určené ustanovením § 111 odst. 1 věty první insolvenčního zákona. Jinými slovy, plnil-li dlužník peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení v rozporu s pravidly obsaženými v ustanovení § 111 odst. 1 větě druhé insolvenčního zákona, není pro posouzení, zda jde o neúčinný právní úkon, významné, zda v důsledku takového plnění došlo (i) k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku, který do majetkové podstaty náleží (může náležet) anebo k jeho nikoli zanedbatelnému zmenšení.“¹⁵⁶

V návaznosti dále pak ust. § 111 odst. 2 IZ stanoví, že omezení podle odstavce 1 se netýká úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Dále se omezení podle odstavce 1 nevztahuje na uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávek jim postavených na roveň (§ 169); tyto pohledávky se uspokojují v termínech splatnosti, je-li to podle stavu majetkové podstaty možné. „Je-li dlužník osobou s dispozičním oprávněním k nakládání s majetkovou

¹⁵⁴ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 108/2016 ze dne 27. 09. 2018.

¹⁵⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 76/2015 ze dne 31. 10. 2017.

¹⁵⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 113/2018 ze dne 30. 07. 2020

podstatou, má po zahájení insolvenčního řízení právo činit právní jednání (jimiž nakládá s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet) pouze v rámci omezení nastavených dle § 111 insolvenčního zákona. Ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona definuje základní limity právních jednání dlužníka, při jejichž porušení jde dle § 111 odst. 3 insolvenčního zákona o neúčinné právní jednání. Zákonné výjimky z tohoto pravidla upravené v § 111 odst. 2 insolvenčního zákona je třeba vykládat restriktivně. V § 111 odst. 2 insolvenčního zákona jsou obsaženy velmi přísné vyluky zaměřené na ty nejnnutnější povinnosti dlužníka směřující na ochranu majetku dlužníka (viz provoz podniku), předcházení škod a ochranu vyživovaných osob či na zachování účelu procesních sankcí. V tomto duchu je pak nutné vykládat i výjimku o zvláštních právních předpisech. Zákonodárce neměl na mysli jakékoli zvláštní právní předpisy, zejména ne takové, které se vztahují na všechny podnikatele nebo zaměstnavatele. Tato výjimka vyslovuje vcelku samozřejmé pravidlo, že dlužník vykonávající nějakou specifickou až rizikovou činnost, při níž je třeba dodržovat speciální povinnosti ve vztahu k ochraně zdraví, zajištění bezpečnosti, čistého životního prostředí apod., je povinen tyto povinnosti nadále plnit, aby byly zmíněné hodnoty chráněny. Jde tak v uvedeném smyslu o stejnou výjimku jako při odvracení hrozící škody nebo plnění vyživovací povinnosti. Obdobně by mohly být příkladem uvedeny povinnosti při provádění činností či podnikání v energetice, chemickém a zbrojním průmyslu nebo v oblasti nakládání s nebezpečnými látkami a odpady. Pohledávky z titulu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti vzniklé před zahájením insolvenčního řízení až do zjištění úpadku tedy musí být uplatněny přihláškou pohledávky. Platí tak pro ně stejný režim jako pro daňové pohledávky. Jestliže poté, co nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, může dlužník takové pohledávky hradit pouze v rámci možností daných mu § 111 insolvenčního zákona, platí pro ně totéž, co u zvýhodňujícího právního jednání dle § 241 insolvenčního zákona spočívajícího v platbě daňové povinnosti.¹⁵⁷ K otázce převzetí dluhu jako potenciálně neúčinného úkonu dle ust. § 111 IZ se vyjádřil Nejvyšší soud ČR. „Převzetím dluhu dochází k přenesení povinnosti splnit přebíraný dluh na přejímatele. Přejímatel vstupuje do právního vztahu namísto (původního) dlužníka a věřitel je oprávněn vymáhat plnění dluhu pouze po přejímátele. Je-li důsledkem převzetí dluhu vyvázání (původního) dlužníka ze svého závazku, nikoli (s)plnění dluhu věřitele, pak převzetí dluhu nemůže odporovat pravidlu vyjádřenému v § 111 odst. větě druhé insolvenčního zákona. V poměrech dané věci lze dále uvést, že došlo-li převzetím dluhu k vyvázání dlužníka z jeho závazku bez poskytnutí (jakékoliv) protiplnění přejímátele dluhu, nemohlo dojít k ničemu jinému než ke snížení závazků (dluhů) dlužníka. Je proto

¹⁵⁷Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 156/2017 ze dne 31. 10. 2019.

*zjevné, že samotná smlouva o převzetí dluhu není úkonem vedoucím k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka, ani úkonem vedoucím k nikoli zanedbatelnému zmenšení tohoto majetku dlužníka (§ 111 odst. 1 věta první insolvenčního zákona).*¹⁵⁸

Z důvodu právní jistoty je umožněno dlužníkovi (příp. jeho věřiteli) v souladu s ust. § 111 odst. 3 IZ, aby si k právním úkonům předem vyžádal souhlas insolvenčního soudu.

7.2 Neúčinné úkony dlužníka dle § 246 insolvenčního zákona

Prohlášením konkursu přechází dle ust. § 246 odst. 1 IZ na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou. Další příklad neúčinného právního úkonu po zahájení insolvenčního řízení je tedy zakotven v ust. § 246 odst. 2 IZ. Jedná se o výjimku, která byla zpřesněna novelou insolvenčního zákona č. 294/2013 Sb. účinnou od 01. 01. 2014, kdy neúčinnost vzniká přímo ze zákona a není tedy nutné podávat odpůrčí žalobu. Pokud insolvenční správce zjistí v rámci své činnosti, že dlužník zcizil věc náležející do majetkové podstaty platným, avšak neúčinným jednáním, bude následující postup záviset na konkrétní skutkové podstatě neúčinnosti. Pokud se bude jednat o případ uvedený v ust. § 246 odst. 2 IZ, sepíše insolvenční správce věc do majetkové podstaty dlužníka. Nabyvatele věci bude následně insolvenčním správcem o tomto úkonu vyrozuměn. Nabyvatel věci má možnost obrany, která bude spočívat v podání vylučovací žaloby s tvrzením, že o neúčinné jednání nešlo.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 4/2018 ze dne 26. 02. 2020

¹⁵⁹ JIRMÁSEK, Tomáš. Spory o rozsah majetkové podstaty. *Právní rozhledy*. 2019, č. 19, s. 655.

Závěr

Cílem rigorózní práce bylo vytvořit ucelený a komplexní přehled o incidenčních sporech se zaměřením na neúčinná právní jednání za současného stavu právní úpravy a vyhodnocení, jaké typy právních úkonů lze postihnout neúčinností a jaké naopak nikoliv, a to jak z teoretického hlediska (naplnění znaků skutkové podstaty, věcná legitimace, apod.), tak zejména z hlediska praktického (za jakých okolností soudy neúčinné právní úkony sankcionují a kdy naopak odpůrcí žaloby zamítají).

Incidenční spory jsou velmi často tématem odborných školení vedených zpravidla insolvenčními soudci, příp. insolvenčními správci. K problematice incidenčních sporů je generováno každý rok nepřeborné množství soudních rozhodnutí. Incidenčními spory jsou spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví insolvenční zákon a které jsou projednávány v rámci insolvenčního řízení. Demonstrativní (avšak téměř úplný) výčet incidenčních sporů je zakotven v ust. § 159 odst. 1 IZ. Výčet incidenčních sporů se v čase mění a záleží tedy na vůli zákonodárce, jaké spory za incidenční spory označí. První kapitola této práce byla zaměřena na obecnou charakteristiku incidenčních sporů.

Druhá kapitola byla věnována ustanovením § 235 IZ - § 238 IZ, tedy obecné charakteristice ustanovení o neúčinných právních úkonech dlužníka v insolvenčním řízení. I přesto, že občanský zákoník je již téměř 10 let účinným právním předpisem, insolvenční zákon stále používá terminologii neúčinný právní úkon (na rozdíl tedy od občanského zákoníku, který nahradil výraz právní úkon pojmem právní jednání). Mám za to, že by bylo vhodné, aby zákonodárce v rámci budoucích novelizací insolvenčního zákona sjednotil tuto terminologii tak, aby byla souladná s občanským zákonem. Neúčinnými jsou dle insolvenčního zákona právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodnění některých věřitelů na úkor ostatních. S ohledem na skutečnost, že dlužníci, kteří se ocitnou ve finančních problémech, mají poměrně často tendence provádět dispozice se svým majetkem (a velmi často se jedná o převody majetku na osoby, které jsou dlužníkovy blízké), bylo dále v rámci této kapitoly shrnuto, které osoby a za jakých podmínek jsou povinny vydat plnění z neúčinných právních úkonů.

Odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení dle účinné právní úpravy pouze insolvenční správce, a to odpůrcí žalobou. Odejmutí aktivní legitimace k podání odpůrcích žalob věřitelům oproti úpravě obsažené v zákonu o konkursu a vyrovnání bylo předmětem četných diskusí odborné veřejnosti. Zákonodárce však ponechal věřitelům možnost, aby insolvenčního správce přiměli k podání odpůrcí žaloby. Rozhodne-li o podání odpůrcí žaloby věřitelský výbor,

podá insolvenční správce odpůřčí žalobu vždy. Tuto změnu považuji za vhodnou zejména z důvodu zjednodušení, zefektivnění a zrychlení incidenčních sporů. Insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí; je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Insolvenční správce musí zvolit vhodnou procesní strategii pro vedení incidenčních sporů zahájených odpůřčí žalobou. Procesní strategie insolvenčního správce by měla být strategií vítěznou, ale zároveň by se insolvenční správce měl vyhnout vedení zbytečných incidenčních sporů. Insolvenční správce musí v každém konkrétním incidenčním sporu zvažovat klady a zápory vedení incidenčního sporu tak, aby nebyly vedeny spory, které pro věřitele a majetkovou podstatu nejsou efektivní.

Čtvrtá kapitola byla zaměřena na první skutkovou podstatu neúčinných právních úkonů dlužníka dle ust. § 240 IZ, tedy na neúčinné úkony bez přiměřeného protiplnění. Za použití odborné literatury a soudní judikatury jsem detailně rozebrala jednotlivé náležitosti této skutkové podstaty, zejména výklad slovního spojení „bez přiměřeného protiplnění“. Pokud bude jednání dlužníka bezúplatné, zásadně se bude jednat o plnění bez přiměřeného protiplnění a důkazní situace žalobce (insolvenčního správce) bude jednodušší. Pokud bude plnění dlužníka a osoby, která z neúčinného úkonu měla prospěch vzájemné, pak vzájemné plnění musí dosahovat takové intenzity, že lze dojít k závěru, že obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění (jedná se o tzv. kvalifikovanou nepřiměřenost plnění).

Obsahem následující kapitoly byla druhá skutková podstata neúčinných právních úkonů dlužníka dle ust. § 241 IZ upravující neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů. V této kapitole jsem také detailně charakterizovala podmínky, které právní úkony a za jakých okolností mohou být odporovatelné (a kdy naopak nikoliv). Zejména jsem se zaměřila na negativní vymezení této skutkové podstaty, neboť toto v praxi činí dle mého názoru největší potíže. První a druhá skutková podstaty jsou si svými náležitostmi podobnější (stejně upravené doby k nimž muselo k neúčinnému úkonu dojít, úkon mohl být učiněn i nedbalostně, apod.).

Šestá kapitola byla věnována třetí skutkové podstatě neúčinných právních úkonů dlužníka dle ust. § 242 IZ – neúčinným úmyslně zkracujícím právním úkonům dlužníka. U této skutkové podstaty (jako u jediné) musí být neúčinný úkon spáchán úmyslně. Zákonodárce stanovil u této skutkové podstaty nejdelší dobu, v níž muselo k neúčinnému úkonu dojít, a to 5 let před zahájením insolvenčního řízení (zde je tedy úprava shodná s úpravou relativní neúčinnosti v občanském zákoníku).

Poslední kapitola se vztahuje k neúčinným úkonům dlužníka po zahájení insolvenčního řízení, tedy ustanovení § 111 insolvenčního zákona a ustanovení § 246 insolvenčního zákona.

Jak jsem již výše naznačila, mám za to, že by bylo vhodné sjednotit terminologii pojmu „úkon“ obsaženou v insolvenčním zákoně a pojmu „jednání“ obsaženou v občanském zákoníku. Jelikož insolvenční zákon bývá novelizován dost často, nemělo by to být neřešitelným problémem. Mimo nejednotnou terminologii je úprava neúčinných právních úkonů zvolena zákonodárcem adekvátně. S ohledem na stále vzrůstající počet zahájených insolvenčních řízení bude dle mého názoru i do budoucna vedeno stále větší množství incidenčních sporů, a to jak těch skutkově jednodušších (zejména pokud je úpadek dlužníka řešen oddlužením a jedná se o bezúplatné převody dlužníka vůči osobám jemu blízkým), tak po případy skutkově velmi složité (zejména pokud je úpadek dlužníka řešen konkursem či reorganizací, jedná se o mnohost subjektů a komplikované dispozice s majetkem dlužníka). Domnívám se, že právní úprava neúčinných právních úkonů je ve své úpravě celistvá a předjímá vznik a následnou právní úpravu nejčastějších momentů, které v rámci insolvenčního řízení mohou vést k incidenčním sporům.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie a komentáře

- KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.
- SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.
- MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy*. 3. vydání. Praha. Leges, 2018.
- RICHTER, T. *Insolvenční právo*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
- HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018.

Odborné články

- DRÁPAL, Ljubomír. Justiční praxe č. 5/2002, Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy - 1. část“, str. 243.
- JIRMÁSEK, Tomáš. Spory o rozsah majtkové podstaty. *Právní rozhledy*. 2019, č. 19, s. 655.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- VODA, J. Souběh dvou insolvenčních řízení a dopad pro řízení o odpůrčí žalobě. In: epravo.cz [online]. 26. 07. 2019. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/soubeh-dvou-insolvennich-rizeni-a-dopad-pro-rizeni-o-odpurci-zalobe-109685.html>

- KUMMER, L. Úvaha nad neústavností ustanovení 237 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb. In: epravo.cz [online]. 02. 04. 2015. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uvaha-nad-neustavnosti-ustanoveni-237-odst-4-zakona-c-1822006-sb-97440.html>

3. Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 182/2006 Sb. úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- Zákon č. 328/1991 Sb., zákon o konkursu a vyrovnání
- Zákon č. 89/2012, občanský zákoník
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963, občanský soudní řád
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
- Zákon č. 549/1991 Sb., Zákon České národní rady o soudních poplatcích
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava České republiky)
- Vyhláška č. 177/1996 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)

4. Seznam použité judikatury

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 52/2021 ze dne 30. 06. 2023.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 45/2014 ze dne 30. 06. 2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 123/2021 ze dne 14. 12. 2022.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3859/17 ze dne 27. 11. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 78/2015 ze dne 31. 07. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 677/2011 ze dne 27. 02. 2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 48/2013 ze dne 22. 12. 2015.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 980/2014 ze dne 03. 03. 2015.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 90/2011 ze dne 15. 09. 2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5/2015 ze dne 31.08.2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 24/2018 ze dne 30. 12. 2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5188/2017 ze dne 17. 05. 2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 363/2015 ze dne 28. 02. 2017.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 2 VSOL 601/2015 ze dne 16. 07. 2015.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 43/2018 ze dne 30. 04. 2020.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 VSPH 712/2012 ze dne 19. 12. 2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 3/2013 ze dne 28. 02. 2013.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 07. 11. 2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 41/2023 ze dne 16. 01. 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 539/2015 ze dne 21. 01. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 542/98 ze dne 11. 11. 1998.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1809/20, ze dne 22. 09. 2020.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 63/2011 ze dne 28. 11. 2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2631/2012 ze dne 30. 10. 2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2849/2017 ze dne 28. 11. 2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 177/2017 ze dne 30. 05. 2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 07. 10. 2014.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 104 VSPH 494/2017 ze dne 23. 08. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 33/2015 ze dne 28. 06. 2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 7/2015 ze dne 16. 02. 2015.
- Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) sp. zn. C-296/17 – Wiemer & Trachte ze dne 14. 11. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn.29 ICdo 12/2015 ze dne 28. 02. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 84/2016 ze dne 16. 10. 2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 96/2015 ze dne 21. 12. 2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 9/2013 ze dne 30. 05. 2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 365/2009 ze dne 09. 02. 2011.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 19/2016 ze dne 28. 02. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 21/2020 ze dne 31. 03. 2021.
- Nález ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 06. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 108/2017 ze dne 29. 07. 2019.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 14/2012 ze dne 29. 04. 2014.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 103 VSPH 483/2015 ze dne 18. 05. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 103/2020 ze dne 30. 06. 2022.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 13/2018 ze dne 08. 03. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 130/2004 ze dne 29. 06. 2004.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 103 VSPH 843/2016 ze dne 25. 10. 2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4153/2015 ze dne 17. 03. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 4543/2014 ze dne 10. 11. 2015.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 307/2014 ze dne 29. 02. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4952/2015 ze dne 28. 02. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 1099/2005 ze dne 29. 11. 2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 91/2021 ze dne 31. 07. 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 76/2015 ze dne 31. 10. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 13/2015 ze dne 28. 02. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4205/2011 ze dne 18. 12. 2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 54/2015 ze dne 31. 01. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 17/2013 ze dne 30. 09. 2015.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 106/2016 ze dne 23. 10. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 86/2016 ze dne 27. 09. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 867/2018 ze dne 09. 10. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 98/2018 ze dne 31. 03. 2020.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 770/2016 ze dne 08. 12. 2016.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 101 VSPH 958/2021 ze dne 17. 02. 2022.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 82/2015 ze dne 29. 08. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 72/2014 ze dne 31. 10. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 97/2015 ze dne 30. 11. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 78/2016 ze dne 30. 08. 2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3815/2014 ze dne 31. 10. 2016.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 37/2015 ze dne 28. 02. 2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 NSČR 28/2011 ze dne 31. 08. 2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 35/2017 ze dne 24. 10. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 13/2012 ze dne 31. 03. 2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 55/2021 ze dne 27. 04. 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 44/2014 ze dne 30. 06. 2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3668/2015 ze dne 31. 08. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 108/2016 ze dne 27. 09. 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 113/2018 ze dne 30. 07. 2020.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 4/2018 ze dne 26. 02. 2020.

Incidenční spory se zaměřením na neúčinná a odporovatelná právní jednání

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá tématem incidenčních sporů se zaměřením na neúčinná a odporovatelná právní jednání. Incidenční spory jsou spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví insolvenční zákon a jsou projednávány v rámci insolvenčního řízení. Vedení incidenčních sporů představuje jednu se stěžejních činností insolvenčního správce.

Tato práce je členěna do 7 kapitol. První kapitola obsahuje úvod do problematiky incidenčních sporů vymezených v insolvenčním zákoně a obecná pravidla pro vedení a projednání těchto sporů. Druhá kapitola je věnována obecným ustanovením neúčinných právních úkonů dlužníka v rámci insolvenčního zákona a osobám povinným vydat plnění z neúčinných právních úkonů. Třetí kapitola vymezuje zejména praktické informace procesního charakteru týkající se vedení incidenčního sporu na základě odpůrcí žaloby insolvenčního správce. Ve čtvrté kapitole je detailně charakterizována skutková podstata neúčinných právních úkonů dlužníka bez přiměřeného protiplnění. Pátá kapitola se zabývá skutkovou podstatou neúčinných zvýhodňujících právních úkonů dlužníka. V šesté kapitole je detailně charakterizována úmyslně skutková podstata úmyslně zkracujících právních úkonů dlužníka. Poslední, sedmá kapitola, se zabývá právními úkony neúčinnými po zahájení insolvenčního řízení. Výklad obsažený v této práci vychází z teoretických pojmů účinné právní úpravy, ale zároveň prakticky přibližuje, které právní úkony a za jakých okolností mohou být odporovatelné (a kdy naopak nikoliv).

Cílem rigorózní práce je nabídnout čtenářům ucelený přehled o incidenčních sporech se zaměřením na neúčinná právní jednání za současného stavu právní úpravy, a to zejména za použití rozsáhlé judikatury Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a vrchních soudů České republiky. Při zpracování tématu jsem vycházela také z osobních praktických zkušeností, které jsem získala praxí u insolvenčních správců.

Klíčová slova: neúčinný právní úkon, zkrácení uspokojení věřitelů, odpůrcí žaloba.

Incidental disputes with the focus on ineffectiveness and contest of legal acts

Abstract

The rigorous thesis deals with the topic of incidental disputes, focusing on ineffective and contestable legal acts. Incidental disputes are conflicts triggered by insolvency proceedings, as stipulated by insolvency law, and are adjudicated within the framework of insolvency proceedings. Managing incidental disputes represents one of the pivotal activities of an insolvency administrator.

This work is divided into 7 chapters. The first chapter provides an introduction to the issues of incidental disputes defined in the insolvency law and general rules for the management and adjudication of these disputes. The second chapter is dedicated to general provisions regarding the ineffectiveness of debtor's legal acts under insolvency law and the obligations of persons to return performance from ineffective legal acts. The third chapter outlines practical procedural information related to the management of incidental disputes based on the opposition lawsuit filed by the insolvency administrator. The fourth chapter meticulously characterizes the factual nature of debtor's ineffective legal acts without adequate consideration. The fifth chapter deals with the factual nature of debtor's preferential ineffective legal acts. The sixth chapter meticulously characterizes the intentional factual nature of debtor's intentionally shortening legal acts. The last, seventh chapter, deals with legal acts ineffective after the opening of insolvency proceedings. The exposition in this work is based on theoretical concepts of effective legal regulation while also practically illustrating which legal acts and under what circumstances can be contested (and conversely, when not).

The goal of the rigorous thesis is to provide readers with a comprehensive overview of incidental disputes, focusing on ineffective legal acts under the current state of legal regulation, particularly using extensive jurisprudence from the Constitutional Court, the Supreme Court, and higher courts of the Czech Republic. In processing the topic, I also drew on personal practical experiences gained through work with insolvency administrators.

Klíčová slova: ineffective legal act, shortening the satisfaction of creditors, the opposition lawsuit.